

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Lékařská fakulta

**Diagnostika dědičných metabolických poruch
použitím metabolomických nástrojů**

Disertační práce

Mgr. Hana Janečková

Školitel: prof. RNDr. Tomáš Adam, Ph.D.
Konzultant: RNDr. David Friedecký, Ph.D.

Olomouc 2013

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala svému školiteli prof. RNDr. Tomáši Adamovi, Ph.D. za odborné vedení, podnětné rady a připomínky při zpracování této disertační práce. Poděkování patří také RNDr. Davidu Friedeckému, Ph.D. a Mgr. Petru Wojtowiczovi za poskytnuté cenné konzultace. Děkuji také RNDr. Karlu Hronovi, Ph.D. a Mgr. Alžbětě Kalivodové za pomoc v oblasti statistické analýzy dat. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat celému kolektivu Laboratoře metabolomiky a Laboratoře dědičných metabolických poruch za všestrannou pomoc a vytvoření příjemného pracovního prostředí. Zvláštní poděkování bych chtěla věnovat své rodině za podporu při studiu.

Tato práce vznikla za podpory Studentské grantové soutěže Univerzity Palackého v Olomouci, č. projektu LF 2013-010 a grantu IGA MZČR NT12218. Infrastrukturální část projektu (Ústav molekulární a translační medicíny) byla podpořena Operačním programem Výzkum a vývoj pro inovace (projekt CZ.1.05/2.1.00/01.0030).

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury pod vedením školitele doc. RNDr. Tomáše Adama Ph.D. a uvádím v ní pouze výsledky své vlastní výzkumné práce.

V Olomouci 30. 6. 2013

Mgr. Hana Janečková

OBSAH

1	ÚVOD	6
1.1	Dědičné metabolické poruchy	6
1.1.1	Podstata	6
1.1.2	Projevy a léčba	8
1.1.3	Diagnostika	10
1.1.4	Poruchy purinové <i>de novo</i> syntézy	14
1.2	Metabolomika	15
1.2.1	Definice	15
1.2.2	Historie metabolomiky	17
1.2.3	Metabolomické strategie	19
1.2.4	Analytické techniky	21
1.2.5	Zpracování dat	26
2	CÍLE DISERTAČNÍ PRÁCE	28
3	MATERIÁL A METODY	29
3.1	Diagnostika defektů purinové <i>de novo</i> syntézy	29
3.1.1	Studované ribosidy	29
3.1.2	Příprava vzorků	29
3.1.3	LC-MS/MS metoda	30
3.1.4	Validace metody	31
3.2	Použití cíleného metabolomického přístupu pro diagnostiku DMP	32
3.2.1	Chemikálie	32
3.2.2	Vzorky plazem	32
3.2.3	Cílená metabolomická analýza	32
3.2.4	Statistické vyhodnocení	33
3.3	Použití necíleného metabolomického přístupu pro diagnostiku DMP	33
3.3.1	Biologický materiál	33
3.3.2	Necílená metabolomická analýza	34
3.3.3	Zpracování dat a statistické vyhodnocení	35
3.4	Vývoj a aplikace cílené metabolomické metody	36

3.4.1	Tvorba databáze OIMeDa.....	36
3.4.2	Příprava a uchování standardů.....	37
3.4.3	Optimalizace MS parametrů	38
3.4.4	Optimalizace HPLC podmínek	39
3.4.5	Analýza směsí standardů.....	40
3.4.6	Metabolitové profilování biologických materiálů	41
4	VÝSLEDKY A DISKUZE.....	49
4.1	Diagnostika defektů purinové <i>de novo</i> syntézy	49
4.1.1	Parametry a validace metody	49
4.1.2	Klinické aplikace	51
4.2	Použití cíleného metabolomického přístupu pro diagnostiku DMP	54
4.2.1	Vzorky plazem	54
4.2.2	Statistické vyhodnocení a opakovatelnost.....	54
4.2.3	Poruchy aminokyselin	59
4.2.4	Organické acidurie a mitochondriální poruchy.....	65
4.3	Použití necíleného metabolomického přístupu pro diagnostiku DMP	71
4.3.1	Biologický materiál.....	71
4.3.2	Zpracování dat a statistické vyhodnocení	73
4.4	Cílená metabolomická metoda a její aplikace.....	83
4.4.1	Databáze OIMeDa	83
4.4.2	Optimalizace MS parametrů	87
4.4.3	Optimalizace HPLC podmínek	92
4.4.4	Analýza směsí standardů.....	93
4.4.5	Metabolitové profilování biologických materiálů	113
5	SOUHRN	117
6	SUMMARY.....	119
7	PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK.....	121
8	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	129
9	SEZNAM PUBLIKACÍ.....	140

1 ÚVOD

1.1 Dědičné metabolické poruchy

1.1.1 Podstata

Dědičné metabolické poruchy (DMP), dříve nazývány též jako vrozené vady metabolismu, patří mezi poměrně vzácná onemocnění. Nicméně jako soubor představují rozsáhlou a různorodou skupinu genetických onemocnění, která jsou významnou příčinou morbidity a mortality převážně u dětí¹. V současné době je již známo více než 900 těchto onemocnění, představujících přibližně 15 % všech vzácných onemocnění². Hlavní skupiny jsou uvedeny v Tab. 1. Kumulativní incidence se obvykle uvádí mezi 1/700 až 1/800 narozených dětí³. Skutečný stav však může být podhodnocen a to vzhledem k mimořádné heterogenitě DMP, obtížím při jejich rozpoznávání a zvyšujícímu se počtu nových popsanych poruch. Chybí též důkladné epidemiologické údaje o celkovém výskytu¹. Současné odhady dokonce hovoří o kumulativní incidenci DMP nejméně 1/500⁴.

DMP jsou způsobeny mutacemi v jaderných genech s vysokou penetrancí, i když v několika případech se jedná o mutace v mitochondriální DNA. U DMP se vyskytují převážně bodové mutace zahrnující delecii, inzerci či substituci jedné báze v jediném genu. Mutace však mohou zahrnovat i větší delece, které mohou postihnout pouze část genu, celý gen nebo dokonce soubor více genů. V některých situacích se tedy může stát, že pacient trpí kombinací dvou či více metabolických poruch.

Tabulka č. 1: Klasifikace DMP (upraveno dle Pampols ¹)

Poruchy v metabolismu aminokyselin
Poruchy močovinového cyklu
Poruchy membránového transportu
Poruchy v metabolismu organických kyselin
Poruchy v metabolismu cukrů
Kongenitální poruchy glykosylace
Poruchy oxidace mastných kyselin
Deficit pyruvátdehydrogenasy a poruchy Krebsova cyklu
Mitochondriální poruchy dýchacího řetězce
Deficity kreatinu v mozku
Poruchy purinového a pyrimidinového metabolismu
Lysosomální onemocnění
Peroxisomální onemocnění
Poruchy v metabolismu lipoproteinů a ostatní lipidemie
Poruchy metabolismu sterolů
Poruchy v kovech
Poruchy v porfyrinu a hemu
Poruchy týkající se vitaminů
Poruchy týkající se hormonů
Poruchy v metabolismu neurotransmiterů
Krevní poruchy
Ostatní

Následkem genové mutace vzniká odpovídající genový produkt (protein), který může být defektní a jeho funkce může být poškozena. Podle funkce tohoto proteinu v metabolismu nebo stavbě organismu se odvíjí klinické projevy onemocnění. U DMP je genovým produktem enzym nebo transportní protein. Ztráta jeho funkce poté může způsobit zastavení metabolické dráhy v určitém místě, to mívá za následek hromadění metabolitů (před danou blokadou), produkci nežádoucích toxických sloučenin či nedostatek syntézy důležitých produktů. V některých případech může být naopak DMP charakterizována zvýšenou aktivitou enzymu či nadměrnou tvorbou funkčního proteinu.

DMP patří mezi monogenní onemocnění a to z toho důvodu, že jeden gen hraje hlavní roli při vzniku poruchy. Většina DMP se dědí autosomálně recesivně, menší část patří mezi autosomálně dominantní poruchy. Velice málo DMP je X-vázaných nebo jsou spojeny s mitochondriální dědičností¹. Pacienti s autosomálně recesivní poruchou mají zřídka stejné mutované alely. Tyto případy se vyskytují pouze v situaci, kdy pacient je potomek příbuzných rodičů nebo když jsou jednotlivé alely v dané populaci přítomny ve vysoké frekvenci. Pacienty, kteří mají dvě odlišné mutace (jednu zděděnou po otci, druhou po matce), pak označujeme za složené heterozygoty. V rodinách s gonosomálně recesivním typem dědičnosti jsou nemocí postiženi hemizygotní chlapci, u heterozygotních dívek se může onemocnění projevit v případě vyšší míry inaktivace zdravého chromosomu X.

1.1.2 Projevy a léčba

Rozsah klinických projevů DMP je velice široký a zahrnuje rozmanitou škálu symptomů. Mohou se objevit v kterémkoliv věku, nejčastěji však v dětství. Jejich následkem může být v řadě případů i smrt v novorozeneckém či pozdějším dětském věku. Méně časté je pozorování prvních příznaků v adolescenci či dospělosti. DMP se však mohou projevit i prenatalně, například hydropsem plodu.

Jen málo klinických příznaků je vysoce specifických pro určitou DMP (např. třeshňová skvrna na očním pozadí u gangliosidosy-GM1). Většina projevů je nespecifických a jsou přítomny u řady DMP (např. mentální retardace, hepatopatie, křeče)⁵. Ani pacienti se stejnou DMP nemusí vykazovat stejné projevy. V některých případech může mít dokonce totožná mutace u sourozenců za následek rozdílné klinické prezentace.

Klinické projevy lze též rozdělit do dvou skupin podle toho, jestli dochází ke hromadění malých či komplexních molekul. Nemoci malých molekul, které jsou obvykle způsobeny poruchami metabolismu přiváděných stravou, se v některých případech manifestují akutně již v novorozeneckém období. Mohou být pozorovány opakované déle trvající poruchy vědomí, ataky acetonemického zvracení, metabolické acidózy a mnoho dalších projevů. Nemoci komplexních molekul, způsobené poruchou tvorby, transportu nebo odbourávání endogenně syntetizovaných složitých makromolekul (např. glykosaminoglykanů, glykoproteinů, glykolipidů), se především projevují abnormalitami buněčných membrán a organel (zejména lysosomů a peroxisomů). Často je pozorováno chronicky progredující strukturální postižení orgánů s kraniofaciální dysmorfii, organomegalii nebo postižení centrální nervové soustavy^{2,4}.

Spektrum mechanismů DMP je široké, aby mohla být tudíž nalezena adekvátní terapie, je velice důležité usilovat o lepší porozumění komplexní patofyziologie jednotlivých DMP. V současnosti je odhadováno, že úspěšná terapie může být nabídnuta pouze v případě 12 % DMP, částečný přínos je pozorován ve 54 % DMP. Pro zbývajících 34 % však neexistuje úspěšná terapie⁶.

Často se jedná pouze o symptomatickou léčbu, kterou se zmírňují projevy onemocnění (např. křeče). Některé DMP, zvláště poruchy metabolismu aminokyselin, sacharidů a mastných kyselin, jsou léčitelné speciálními dietami nebo podáváním vitaminových kofaktorů⁷. Další možností léčby může být u některých DMP transplantace orgánů, příkladem může být transplantace jater v případě poruch syntézy močoviny^{8,9}. U lysosomálních poruch se v současnosti využívá terapie náhradou enzymu^{10,11}. Další možnosti léčby DMP byly nedávno přehledně shrnuty⁴ a zahrnují např. podporu stability a funkce mutantního enzymu pomocí farmakologických chaperonů, korekce mutací přímo v genu nebo ovlivnění exprese genů na úrovni promotorů.

1.1.3 Diagnostika

Laboratorní diagnostika se provádí na třech odlišných úrovních – genů, proteinů a metabolitů. Jednotlivé úrovně mají v diagnostickém procesu u jednotlivých DMP různou specifickou hodnotu. Ideálním stavem je pak možnost identifikovat poruchu na více úrovních, což dává největší stupeň jistoty správné diagnózy^{1,5}.

Velice často se jako první uplatňuje přístup na úrovni metabolitů. Konkrétně je vyšetření založeno na detekci hromadícího se substrátu či chybějícího produktu, které vznikají následkem nefunkčního enzymu. Snahou je, aby vyšetření bylo pro pacienta co nejméně invazivní, proto se pro analýzu nejčastěji využívají vzorky tělních tekutin (moč a krev, popř. cerebrospinální tekutina). Významnou vstupní informaci může přinést i rutinní biochemické vyšetření (Tab. 2), hematologické vyšetření či zobrazovací metody⁵. Poté následují specifická vyšetření na konkrétní DMP (Tab. 3).

Tabulka č. 2: Rutinní biochemické vyšetření - biochemické symptomy u DMP (upraveno dle Šťastná⁵).

Vyšetření	Nálezy
glukosa	hypoglykemie, hyperglykemie, glykosurie
amoniak	hyperamonemie
laktát	hyperlaktacidemie, hyperlaktacidurie
kyselina močová	hyperurikemie, hypourikemie
ketolátky	hyperketotické stavy, hypoketonemie nalačno
transaminasy	hepatocelulární dysfunkce
bilirubin	hyperbilirubinemie
cholesterol	hypercholesterolemie, hypocholesterolemie
triacylglyceroly	hypertriacylglycerolemie
kreatinin	hypokreatininemie
myoglobin	myoglobinemie, myoglobinurie
oxaláty	hyperoxalurie
sacharidy	melliturie

Tabulka č. 3: Specifické biochemické vyšetření DMP (upraveno dle Šťastná⁵) (k., kyselina; VLCFA, velmi dlouhé mastné kyseliny).

DMP	Vyšetření
Aminoacidopatie a organické acidurie	aminokyseliny, fenylalanin a tyroxin, biotinidasa, disulfidy, homocitrulin, homocystein, organické kyseliny, sukcinylaceton
Poruchy v metabolismu sacharidů	galaktitol, galaktosa/galaktosa-1-fosfát, glykogen, redukující látky, sacharidy
Poruchy v metabolismu purinů, pyrimidinů a pterinů	k. močová, k. orotová, profil purinů a pyrimidinů, uromodulin, profil pterinů
Mukopolysacharidosy a glykoproteinosy	mukopolysacharidy, oligosacharidy
Mitochondriální onemocnění	laktát, pyruvát, 3-hydroxybutyrát
Peroxisomální poruchy	VLCFA, k. fyтанová
Poruchy metabolismu kreatinu	guanidinoacetát
Poruchy oxidace mastných kyselin	karnitin, acylkarnitiny

Diagnostiku DMP na úrovni metabolitů můžeme též rozdělit podle příčiny provedení vyšetření na novorozenecký a selektivní screening.

Pojmem novorozenecký screening se označuje aktivní, celoplošné vyhledávání vrozených a dědičných onemocnění či poruch v jejich časném, preklinickém stadiu dříve, než se stačí klinicky projevit a nenávratně poškodit zdraví či dokonce způsobit úmrtí novorozence¹². V České republice se od roku 1975 začala screenovat fenylketonurie¹³, postupně se přidávaly další onemocnění. Od 1. října 2009 zahrnuje novorozenecký screening v České republice detekci třinácti onemocnění¹⁴, z nichž deset patří ke skupině DMP (Tab. 4). Kumulativní prevalence všech těchto onemocnění činí 1/1200, v případě DMP je to 1/4000¹². V rámci vyšetřování DMP jsou odebírány suché kapky krve (*dry blood spots*, DBS) z patičky mezi 48.-72. hod života novorozence, které jsou následně analyzovány pomocí

tandemové hmotnostní spektrometrie (*tandem mass spectrometry*, MS/MS).

Selektivní screening se provádí u vybraných pacientů, kteří se již vyznačují klinickými příznaky, jenž mohou vést k podezření na DMP. Nejjednodušší a nejefektivnější diagnostické možnosti se nabízí na úrovni metabolitů (Tab. 3) při uplatnění různých analytických přístupů, z nichž každý umožňuje diagnostiku více onemocnění. Mezi užívané techniky se řadí již zmiňovaná tandemová hmotnostní spektrometrie, kapalinová a plynová chromatografie, kapilární elektroforeza, tenkovrstevná chromatografie či různé radiochemické a imunologické testy.

Diagnostika DMP na úrovni proteinů je spojena s měřením aktivity odpovídajících enzymů. Obvykle jsou prováděna vyšetření v krevních buňkách, hlavně leukocytech a erytrocytech, dále v kultivovaných kožních fibroblastech a pokud je to nezbytně nutné i z biopsií tkání (např. svalu). Analýzy enzymů jsou značně náročné, a protože je mezinárodně počet požadavků na jejich vyšetření za rok relativně nízký, dochází k soustředění těchto analýz pouze do několika málo laboratoří na světě.

Tabulka č. 4: Onemocnění zařazená do novorozeneckého screeningu od 1. 10. 2009 v České republice. Poruchy metabolismu aminokyselin (1. oddíl), organické acidurie (2. oddíl), poruchy metabolismu (3. oddíl) a transportu (4. oddíl) mastných kyselin, ostatní onemocnění (5. oddíl)¹⁴.

Fenylketonurie, hyperfenylalaninemie
Leucinoso
Glutarová acidurie I. typu
Isovalerová acidurie
Deficit acyl-CoA dehydrogenasy mastných kyselin (MK) se středně dlouhým řetězcem
Deficit 3-hydroxyacyl-CoA dehydrogenasy MK s dlouhým řetězcem
Deficit acyl-CoA dehydrogenasy MK s velmi dlouhým řetězcem
Deficit karnitinpalmitoyltransferasy I
Deficit karnitinpalmitoyltransferasy II
Deficit karnitinacylkarnitintranslokasy
Kongenitální hypotyreosa (vrozená snížená funkce štítné žlázy)
Kongenitální adrenální hyperplazie (vrozená nedostatečnost tvorby hormonů v nadledvinkách)
Cystická fibrosa (vrozená porucha ovlivňující vazkost hlenu)

Jakmile je DMP identifikována, následuje její potvrzení na úrovni genu. To může být rozhodující pro stanovení korelace mezi genotypem a fenotypem, dále určení spolehlivosti v determinaci či vyloučení heterozygotů (především pro X-vázané poruchy), prenatální diagnostiku, popř. budoucí požadavky pro preimplantační genetickou diagnostiku¹.

1.1.4 Poruchy purinové *de novo* syntézy

Purinové nukleotidy představují základ naší genetické informace, jsou totiž základními stavebními složkami nukleových kyselin. Dále hrají významnou roli v mnoha biochemických reakcích, např. v syntéze nukleových kyselin, energetickém metabolismu či regulaci mnoha metabolických drah. Jsou syntetizovány *de novo* nebo jsou recyklovány tzv. salvage (záchrannými) drahami. Purinová *de novo* syntéza (PDNS) je velice energeticky náročná, proto je ve zralých buňkách preferováno zužitkování purinů prostřednictvím záchranných drah.

V současnosti jsou v PDNS známy genetické dysfunkce dvou enzymů. Deficit adenylosukcinátlyasy (ADSL, EC 4.3.2.2, OMIM 608222) byl poprvé popsán v roce 1984¹⁵ a dosud bylo diagnostikováno 76 pacientů s tímto onemocněním (<http://www1.lf1.cuni.cz/udmp/adsl/>). V roce 2004 byl popsán první a zároveň jediný případ pacientky s deficitem bifunkčního enzymu ATIC (OMIM 608688), který zajišťuje aktivitu AICAR-transformylasy (AICARFT, EC 2.1.2.3) a IMP-cyklohydrolasy (IMPCH, EC 3.5.4.10)¹⁶. Toto onemocnění bylo pojmenováno jako AICA-ribosidurie. Žádné z těchto dvou onemocnění není charakterizováno specifickými klinickými symptomy, i když u obou dochází zejména k postižení centrální nervové soustavy.

Klíčovým biochemickým projevem těchto poruch jsou abnormální koncentrace enzymových substrátů v buňkách a jejich exkrece do tělních tekutin v defosforylovaných (ribosidových) formách. Sukcinylpuriny sukcinyladenosin (SAdo) a 5-aminoimidazol-4-(N-sukcinylkarboxamid)ribosid (SAICAr) se hromadí u pacientů s deficitem ADSL a 5-aminoimidazol-4-karboxamidribosid (AICAr) u pacientů s AICA-ribosidurií. Vysoké koncentrace ribosidů jsou hlavně přítomny v moči a cerebrospinální tekutině (CSF, likvor). Obecně jsou pacienti s deficitem ADSL klasifikováni podle věku, kdy se u nich defekt projeví, a vážností klinických projevů. Bylo zjištěno, že stav pacienta

souvisí s poměrem SAdo/SAICAr. Čím nižší je tento poměr, tím se vyskytují vážnější projevy tohoto onemocnění.

Pro diagnostiku poruch v purinovém a pyrimidinovém metabolismu byly již uplatněny různé analytické techniky, např. vysokoúčinná kapalinová chromatografie^{17,18}, kapilární elektroforéza^{19,20}, nukleární magnetická rezonance²¹ či vysokoúčinná kapalinová chromatografie ve spojení s tandemovou hmotnostní spektrometrií^{22,23,24}. Pro diagnostiku neobjevených poruch v PDNS však byla popsána pouze jediná metoda a to pomocí kapilární elektroforezy²⁵. Byly též vyvinuty screeningové metody založené na tenkovrstevné chromatografii či spektrofotometrii^{26,27,28}.

1.2 Metabolomika

1.2.1 Definice

Metabolity

Biologické systémy (organely, buňky, tkáně, orgány a organismy) fungují prostřednictvím vzájemné interakce čtyř hlavních biochemických složek – genů, transkriptů, proteinů a metabolitů^{29,30}. Metabolity mají jedinečnou pozici, protože jsou stavebními kameny pro všechny ostatní biochemické komponenty a struktury (proteiny se např. skládají z aminokyselin, geny a transkripty z nukleotidů).

Metabolity jsou definovány jako nízkomolekulární organické a anorganické sloučeniny, které jsou výchozími látkami, meziprodukty či produkty různých enzymových reakcí. Většina metabolitů je organického původu, ale neměla by se opomíjet ani důležitost anorganických metabolitů (např. železa)³¹.

Metabolity se vyznačují širokým rozsahem fyzikálně-chemických vlastností. Jejich molekulová hmotnost může být v rozsahu od několika Da až do 2000 Da (např. lipidy, malé peptidy). Metabolity se mohou lišit svou polaritou, vyskytují se vysoce polární metabolity (např. nukleotidy) nebo naopak nepolární (lipidy). Dále se odlišují metabolity kyselé (různé organické kyseliny) a alkalické povahy (např. amoniak). Metabolity se také mohou vyznačovat různou těkavostí, například v dechu přítomné látky mají nízký bod varu (např. isopren, oxid uhličitý) oproti lipidům s vysokou molekulovou hmotností.

Metabolomika

Metabolomika může být definována jako komplexní analytický přístup pro studium všech nízkomolekulárních metabolitů přítomných v daném biologickém systému³².

Metabolomika se stává v postgenomické éře klíčovou vědeckou disciplínou, která je komplementární k ostatním funkčním úrovním, tj. genomu, transkriptomu a proteomu³³. Studium metabolomu může být uplatněno samostatně nebo též ve spojení s ostatními funkčními úrovněmi – v rámci tzv. systémové biologie³⁰.

Složitost a velikost metabolomu závisí na organismu a typu vzorků. U kvasinek bylo např. odhadnuto, že jejich metabolom tvoří 1 100 metabolitů³⁴. U rostlinného metabolomu se očekává, že vytváří mnohem větší komplex. Dokonce se odhaduje, že rostlinná říše obsahuje více než 200 000 různých metabolitů³⁵. V případě lidského metabolomu se v současnosti předpokládá, že zahrnuje více než 40 000 látek³⁶. Součástí jsou různé aminokyseliny, nukleové kyseliny, cukry, organické kyseliny, peptidy, lipidy, vitaminy, minerály, potravinové doplňky, léčiva, toxiny, škodliviny a téměř jakékoliv ostatní látky (s molekulovou hmotností < 2000 Da), které lidé stráví, metabolizují, katabolizují či přicházejí s nimi do kontaktu³⁶.

Metabolom může být též klasifikován podle původu metabolitů. Endometabolom je spojován s intracelulárním metabolismem, na rozdíl od exometabolomu, který odráží extracelulární metabolom.

U člověka může být metabolom popsán v různých typech vzorků. Jedná se např. o sérum (nebo plazmu), moč, CSF, dech, slzy, sliny či různé tkáně. Sérum či moč reflektuje fyziologické procesy mnoha tkání a orgánů. Tato skutečnost přináší výhodu ve zkoumání těchto snadno dostupných tělních tekutin, kdy je možné získat metabolický obraz lidského organismu jako celku. Důležitou roli hraje též interakce mezi lidskými metabolity a metabolomem střevní mikroflóry³⁰.

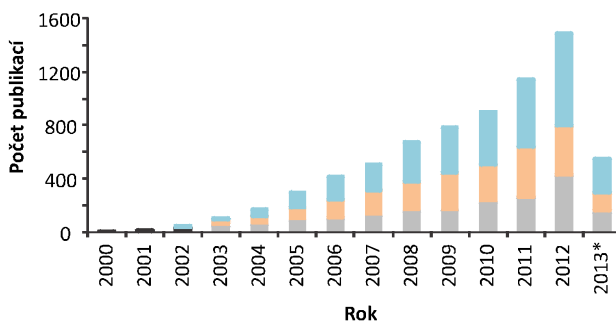
Metabolom je složen z metabolitů, které pochází z řady procesů. Metabolismus zahrnuje jednak katabolismus (rozklad a tvorba energie) a anabolismus (biosyntéza) metabolitů. Z toho hlediska se rozlišují endogenní metabolity, které jsou syntetizovány a spotřebovány uvnitř biologického systému, od exogenních metabolitů (např. léky a živiny z potravy), které jsou do biologického systému dopraveny a následně metabolizovány³⁰.

1.2.2 Historie metabolomiky

Již v minulosti existovaly myšlenky, že změny v tkáních a biologických tekutinách mohou svědčit o různých nemocech. V letech 2000-1500 před Kristem tradiční čínští doktoři používali mravence k detekci vysokých hladin glukosy v moči, identifikovali tak diabetické pacienty²⁹. Ve středověku zase byly různé poruchy spojovány s charakteristickými vlastnostmi vzorků močí (barva, chuť a vůně)³⁷. Důležitým krokem na cestě k moderní metabolomice bylo vyvinutí prvního hmotnostního spektrometru J. J. Thomsonem v roce 1905²⁹.

Počátky komplexní studie metabolitů byly pozorovány v 60. a 70. letech 20. století, kdy docházelo k rychlému technologickému rozvoji. Poprvé bylo uplatněno spojení technik plynové chromatografie s hmotnostní spektrometrií (*gas chromatography-mass spectrometry*, GC-MS) pro získání metabolitových profilů lidské krve a výparů moče^{38,39}. Současně se rychle rozvíjela i technologie spektroskopie nukleární magnetické rezonance (*nuclear magnetic resonance*, NMR), která byla objevena ve 40. letech 20. století. V 80. letech byla tato technika již dostatečně citlivá k identifikování metabolitů v biologických vzorcích⁴⁰.

Pojem „metabolom“ byl poprvé definován v roce 1998 dvěma výzkumnými skupinami, konkrétně Oliver a spol.⁴¹ a Ferenci a spol.⁴². Tyto dvě publikace jsou považovány za průkopnické články v metabonomice, respektive v metabolomice³⁰. V roce 1999 dále Nicholson a spol.⁴³ publikovali práci definující metabonomiku a uplatnění NMR při studiu lidských tělních tekutin. V roce 2000 pak Fiehn a spol. publikovali výzkum definující použití GC-MS ve studiu metabolomu rostlin³⁵. Od té doby počet publikací zabývajících se metabolomickou analýzou významně roste (Obr. 1), většina těchto studií jsou s uplatněním MS nebo NMR spektroskopie. Ve srovnání s proteomikou a transkriptomikou je však metabolomika stále poměrně mladým vědním oborem.

Obrázek č. 1: Vzrůst počtu publikací vyhledaných na Web of Knowledge zabývajících se metabolikou (použití hesel metabolomics* OR metabonomics*). Modře jsou vyznačeny publikace s aplikací MS, oranžově NMR a šedou barvou ostatní (*aktuálně do 23. 6. 2013)

1.2.3 Metabolomické strategie

Objasnění genomu, transkriptomu a proteomu je založeno na cílené analýze biopolymerů složených ze čtyř rozdílných nukleotidů (genom a transkriptom) nebo 22 aminokyselin (proteom). Tyto sloučeniny si jsou chemicky vysoce podobné, což v některých případech usnadňuje jejich studium. Naproti tomu metabolom zahrnuje spektrum značně rozdílných chemických sloučenin. Tato komplexnost pak vede ke skutečnosti, že je prakticky nemožné v jedné analýze určit kompletní metabolom. Je proto důležité studovat metabolom s předchozí účinnou přípravou vzorku a vhodnou extrakcí v kombinaci s rozdílnými analytickými technikami, to vše za účelem dosažení co nejvíce informací⁴⁴. Různé strategie, které jsou používány v metabolomických experimentech, shrnuje Tab. 5.

Tabulka č. 5: Definice termínů a strategií používaných v metabolických experimentech (modifikováno dle Dunn³⁰)

Strategie	Vysvětlení
<i>Metabolomika</i>	Studium kvantitativního složení metabolitů v biologickém systému a změn v koncentracích metabolitů nebo toků spojených s genetickými či environmentálními poruchami. Původně se jedná o studie typicky holistické, ačkoliv pojem metabolomika zahrnuje i cílené studie.
<i>Metabonomika</i>	Kvantitativní měření dynamické metabolické odpovědi živého organismu na patofyziologické podněty nebo genetické modifikace. Často (ačkoli ne výhradně) zaměřené na analýzu tělních tekutin pro sledování systémového metabolismu.
<i>Metabolické profilování</i>	Holistická studie složení metabolitů biologického systému za účelem definování relativních odlišností při měření odezvy či změny v koncentracích metabolitů. Je vyžadován odpovídající návrh experimentu a analytické strategie k zajištění detekce stovek až tisíců metabolitů validním a robustním způsobem. Tento termín se často rovná <i>metabolitovému profilování</i> , které vzniklo a bylo uplatněno ve farmaceutickém průmyslu při studiu metabolismu léčiv.
<i>Metabolitový fingerprinting</i>	Komplexní analýza intracelulárního metabolomu získaná typicky pomocí holistických a rychlých analytických přístupů. Je analyzován kompletní vzorek nebo surový extrakt. Kvantifikace a chemická identifikace není zpravidla dostupná. Je aplikována jako screeningová strategie pro stovky až tisíce vzorků před dalšími cílenými studiemi zahrnující metabolické profilování. Poskytuje „snímek“ metabolismu v jednom okamžiku.
<i>Metabolický footprinting</i>	Komplexní analýza extracelulárního metabolomu, tzn. metabolitů vylučovaných z biologického systému (zpravidla z buňky a tkáně), nebo změn v metabolitech spotřebovaných z exometabolomu. Metabolom měří „otisk nohy“ (footprint) v intracelulárním metabolismu vlivem extracelulárního prostředí. Výhodou je zpravidla snadnější získání a příprava vzorků než v případě buněk a tkání. Poskytuje zobrazení metabolických změn vyskytujících se v průběhu času. Za metabolické footprinty se mohou považovat sérum, moč, dech či CSF.
<i>Cílená analýza</i>	Kvantitativní analýza malého počtu metabolitů, které jsou si zpravidla podobné (chemicky či biologicky). Analytické metody zahrnují separaci analytů od matrice vzorku, též se provádí sestavení kalibračních křivek a kvantifikace metabolitů.

1.2.4 Analytické techniky

Z důvodu široké rozmanitosti fyzikálně-chemických vlastností metabolitů a jejich rozdílným koncentračním rozsahům v různých biologických materiálech je zkoumání metabolomu velice náročné a je zapotřebí mnoha strategií, které umožní jeho komplexní analýzu. To zahrnuje použití různých analytických technik. Mezi nejvíce používané se řadí NMR spektroskopie a MS často ve spojení s chromatografií. Tato práce je zaměřena na uplatnění kapalinové chromatografie ve spojení s hmotnostní spektrometrií (*liquid chromatography-mass spectrometry*, LC-MS), proto jsou těmto technikám věnovány následující odstavce.

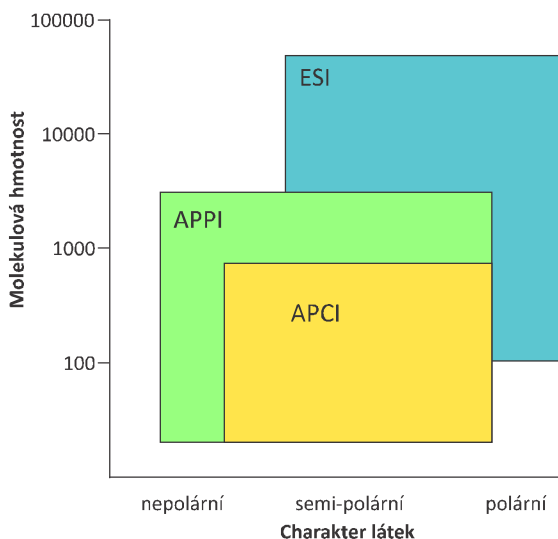
Vysokoučinná kapalinová chromatografie (*high performance liquid chromatography*, HPLC) je společně s GC v současnosti nejvíce používanou separační technikou. Spojením s hmotnostní spektrometrií se pak stává účinným nástrojem, který dovoluje separaci a charakterizaci mnoha metabolitů. HPLC může být použita k separaci široké škály sloučenin, a to jak látek hydrofilní, tak i hydrofobní povahy, solí, kyselin, bází apod., protože není limitována pouze jedním mechanismem separace. HPLC může být zaměřena na separaci specifické třídy sloučenin, přičemž se k tomu využívají různé systémy např. na reverzní fázi⁴⁵, normální fázi či hydrofilní interakční chromatografie (*hydrophilic interaction liquid chromatography*, HILIC)⁴⁶ nebo se využívá jejich kombinace⁴⁷.

Většina publikovaných metabolomických studií používá konvenční HPLC systém s pumpami, které jsou omezeny tlakem 400 bar, a kolonami mající 3–5 μm částice, které poskytují relativně málo účinný systém. Se snahou o vyšší účinnost byly vyvíjeny separační kolony obsahující částice menší než 2 μm , s tím však souvisel nutný vývoj přístrojů, které by umožnily separaci při vysokých tlacích, které vznikají při použití kolon s takto malými částicemi. Byla vyvinuta tzv. ultraúčinná kapalinová chromatografie (*ultra high performance liquid*

chromatography, UHPLC), která dokáže pracovat při tlacích až 1000 bar. Výhodou ve srovnání s konvenční HPLC je zkrácení doby analýzy, zvýšení rozlišení, vyšší senzitivita a reprodukovatelnost. Dosud bylo publikováno několik klinických studií, v nichž byla UHPLC uplatněna. Příkladem může být studie, kde byla využita k metabolické analýze moči k porovnání pacientů s rakovinou tlustého střeva⁴⁸.

Využití LC-MS v metabolomice již bylo několikrát přehledně shrnuto⁴⁹⁻⁵². Nejvíce je využívána ionizace elektrosprejem (*electrospray ionization*, ESI), chemická ionizace za atmosférického tlaku (*atmospheric-pressure chemical ionization*, APCI) a fotoionizace za atmosférického tlaku (*atmospheric pressure photoionization*, APPI). V důsledku rozličných chemických vlastností metabolitů se často vyžaduje analyzovat biologický vzorek v pozitivních i negativních módech k docílení pokrytí celého metabolomu.

Ionizace elektrosprejem je nejvíce vhodná pro semi-polární a polární látky (Obr. 2), užívá se ve většině metabolických studií. APCI a APPI se používají především pro látky nepolární (Obr. 2), jako jsou lipidy. APCI ionizace byla např. využita při analýze steroidních hormonů v séru za účelem diagnostiky a monitorování endokrinních onemocnění⁵³. V dnešní době se stává trendem kombinace dvou ionizačních technik, především se jedná o kombinace ESI a APCI nebo ESI a APPI.

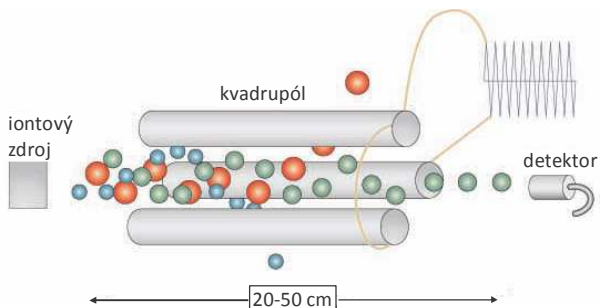

Obrázek č. 2: Rozsah použití ionizačních technik (ESI, APPI a APCI) z hlediska molekulové hmotnosti a polarity látky (upraveno dle Zhou⁵⁰)

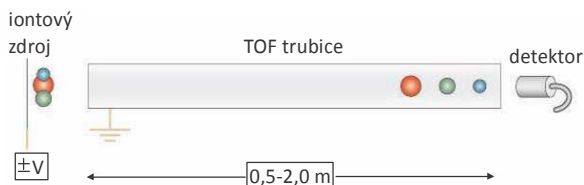
Hmotnostní analyzátoři mohou být rozděleny do několika typů, mezi něž patří kvadrupól (Q) (Obr. 3), iontová past (*ion trap*, IT), průletový analyzátor (*time-of-flight analyzer*, TOF) (Obr. 4), orbitální past a iontová cyklotronová rezonance s Fourierovou transformací (*Fourier transform ion cyclotron resonance*, FT-ICR). Hybridní či tandemové hmotnostní spektrometry jsou pak kombinací dvou nebo více analyzátorů.

LC-MS umožňuje cílenou i necílenou analýzu metabolomu. Při cílené analýze se využívají hlavně IT a trojitě kvadrupóly (QqQ), kde druhý kvadrupól slouží jako kolizní cela. Tento systém je zde uplatňován hlavně díky svým možnostem kvantifikace, nejvíce se využívá analýz v tzv. *multiple-reaction monitoring* (MRM, sledování produktu rozpadu molekulárního iontu) módu (Obr. 5). Příkladem

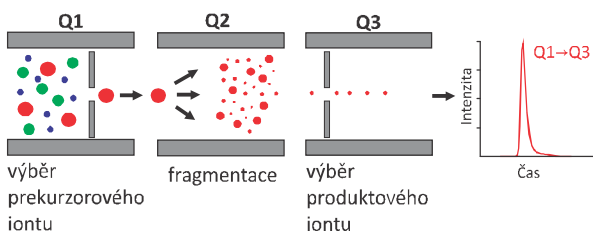
může být studie, která se zaměřila na hodnocení methylace argininu a kardiovaskulárních rizik⁵⁴.

Obrázek č. 3: Schéma kvadrupólového analyzátoru; správná velikost frekvence a stejnosměrného napětí aplikovaného na tyče dovolí iontům s konkrétním poměrem m/z udržet stabilní trajektorii od iontového zdroje k detektoru, zatímco ionty s odlišným poměrem m/z jsou zachyceny na tyčích (upraveno dle Glish a Vachet⁵⁵).

Obrázek č. 4: Schéma TOF analyzátoru; ionty s odlišným poměrem m/z mají různou rychlost, proto dolétají k detektoru v různých časech (upraveno dle Glish a Vachet⁵⁵).

Obrázek č. 5: Schéma detekce v MRM režimu pomocí trojitého kvadrupólu. Nejdříve dochází k výběru konkrétního molekulárního (tzv. rodičovského) iontu v prvním kvadrupólu (Q1), poté k jeho fragmentaci v kolizní cele (Q2) a následné detekci specifického fragmentu (tzv. dceřiného iontu) v třetím kvadrupólu (Q3).

Necílený přístup lze provádět především pomocí technik TOF, orbitální pasti a FT-ICR. Všechny tyto techniky charakterizuje vysoká rozlišovací schopnost a také vysoká přesnost určení hmoty (v současnosti i nižší než 3 ppm). Tento přístup nám umožňuje identifikovat nové markery různých onemocnění, např. některých typů rakoviny⁵⁶, diabetu⁵⁷, či ischemických chorob srdečních⁵⁸. Dalším příkladem může být i využití v diagnostice dědičných metabolických poruch. Skupina prof. Siuzdaka⁵⁹ ukázala užitečnost necílené metabolomiky pro rozlišení pacientů s methylmalonovou a propionovou acidemií. Touto studií potvrdili, že společným markerem těchto onemocnění je propionylkarnitin.

V některých studiích jsou použity oba zmiňované přístupy. Příkladem může být studie, která se zabývala identifikací sérových biomarkerů rakoviny tlustého střeva⁶⁰. Necílená analýza byla uplatněna prostřednictvím FT-ICR a cílená pomocí Q-TOF a QqQ. Bylo zjištěno, že novými specifickými markery tohoto onemocnění mohou být snížené hladiny hydroxylovaných mastných kyselin s velmi dlouhým řetězcem.

I když se u většiny metabolomických analýzách využívá před hmotnostní detekcí chromatografická separace, byly též publikovány studie, kdy byla hmotnostní spektrometrie použita samostatně⁶¹. Příkladem mohou být studie zabývající se dědičnými metabolickými poruchami^{62,63} či kardiovaskulárními chorobami⁶⁴.

1.2.5 Zpracování dat

Předúprava dat

Důležitou součástí metabolomických experimentů je zpracování velkého množství naměřených dat, které se provádí pomocí specializovaných softwarů (např. R, Statistica, MZmine). V případě cíleného přístupu je situace jednodušší v tom, že se vyhodnocují pouze předem definované metabolity. U necíleného přístupu se nejdříve provádí hledání píků v jednotlivých analýzách vzorků, poté následuje jejich vzájemné srovnání, tzv. alignment, kterým se synchronizují nalezené píky (tzv. features, znaky) adjustací retečních časů a m/z .

U obou přístupů je potřeba data konvertovat do tvaru matice $X(M \times N)$, kde M je počet metabolitů (nebo znaků) a N je počet biologických vzorků. Před statistickou analýzou jsou data dále normalizována, škálována nebo transformována³⁰.

Statistické vyhodnocení

Statistické nástroje lze rozdělit do dvou skupin, na nesupervizované („unsupervised“) a supervizované („supervised“). První skupina zahrnuje zejména metody redukce dimenze dat a metody shlukovací. Nejpoužívanější metodou redukující data je analýza hlavních komponent (*principal component analysis*, PCA). V tomto případě se jedná o transformaci původních dat do nové soustavy malého počtu proměnných (hlavní komponenty, *principal components*, PC), které však vystihují velké množství původní variability a navzájem nekorelují, a tudíž poskytují nezávislé informace o systému. Grafickým výstupem PCA je rozptylový diagram komponentních skór (score plot, zobrazuje průmět objektů do roviny zvolených PC) a graf komponentních zátěží (loadings plot, vyjadřuje vztah proměnných k novým PC). Jinou možností je tzv. biplot, kde jsou kombinovány oba předchozí způsoby^{65,66}.

Do nesupervizovaných metod patří též shluková analýza (*cluster analysis*, CA), pomocí níž se vyhledávají podobnosti mezi jednotlivými objekty nebo proměnnými na základě jejich definované vzdálenosti v multidimenzionálním prostoru. Grafickým výstupem CA je tzv. dendrogram, vývojový strom zobrazující průběh shlukování^{65,66}.

U supervizovaných postupů se kromě matice \mathbf{X} pracuje i s \mathbf{Y} maticí tzv. prediktorů, tj. známá příslušnost objektu k dané skupině. Pro lidskou metabolomiku se může jednat např. o věk, krevní tlak, pohlaví nebo rozdělení do skupin zdravý/nemocný. Úkolem těchto metod je zejména problém regrese (numerický výstup) a klasifikace (identifikace tříd). Metody částečných nejmenších čtverců (*partial least square*, PLS) a její varianta ortogonální-PLS (OPLS) zahrnují mnohonásobné lineárně regresní postupy založené na PCA, které kvantifikují vztah mezi \mathbf{X} a \mathbf{Y} . V případě klasifikace existují příslušné metody diskriminační analýzy (*discriminant analysis*, DA) – PLS-DA, OPLS-DA^{65,66}.

2 CÍLE DISERTAČNÍ PRÁCE

1. Diagnostika defektů purinové *de novo* syntézy pomocí vysokoúčinné kapalinové chromatografie ve spojení s tandemovou hmotnostní spektrometrií
2. Diagnostika dědičných metabolických poruch cílenou metabolomickou analýzou plazmy metodou přímého nástřiku ve spojení s tandemovou hmotnostní spektrometrií
3. Diagnostika dědičných metabolických poruch necíleným metabolomickým přístupem prostřednictvím technik vysokoúčinné kapalinové chromatografie ve spojení s hmotnostní spektrometrií s vysokým rozlišením
4. Vývoj cílené metabolomické metody pomocí vysokoúčinné kapalinové chromatografie ve spojení s tandemovou hmotnostní spektrometrií pro její využití v klinických studiích

3 MATERIÁL A METODY

3.1 Diagnostika defektů purinové *de novo* syntézy

3.1.1 Studované ribosidy

AICAr byl zakoupen u firmy Toronto Research Chemicals Inc. (North York, Kanada). Ostatní ribosidy musely být syntetizovány, protože nejsou komerčně dostupné. 5-formaminoimidazol-4-karboxamidribosid (FAICAr), aminoimidazolkarboxyribosid (CAIr), 5-aminoimidazolribosid (Alr) byly syntetizovány a přečišťovány podle dříve popsaných postupů⁶⁷. FAICAr byl připraven formylací AICAr, CAIr alkalickou hydrolyzou AICAr a Alr dekarboxylací CAIr. Sukcinylpuriny SAICAr a SAdo byly syntetizovány pomocí rekombinantního enzymu⁶⁸ a obdrženy od Ing. Marie Zikánové, Ph.D. (Ústav dědičných metabolických poruch v Praze, Všeobecná fakultní nemocnice Praha). Autorka jí tímto děkuje za poskytnutí.

Stabilní izotopově značené standardy odpovídající studovaným ribosidům též nejsou dostupné pro žádné studované ribosidy, proto byl jako interní standard vybrán [1'-¹³C]adenosin (13C-Ado) a to z důvodu jeho podobnosti ve struktuře a fragmentačním chování ve srovnání se studovanými ribosidy. Byl zakoupen u firmy Cambridge Isotope Laboratories Inc (Andover, MA, USA).

3.1.2 Příprava vzorků

Vzorky močí byly naředěny mobilní fází A na finální koncentraci kreatininu 0,5 mmol/l, vortexovány (15 s) a centrifugovány (5 min, 14 500 x g).

Mozkové tkáně byly extrahovány použitím methanol-chloroform-vody⁶⁹. Zmražené vzorky (Tab. 6) byly rozmělněny ve 3 ml směsi methanol/chloroform (1:1 v/v), dále byl přidán 1 ml chloroformu

a 1 ml vody. Následně byly vzorky sonifikovány (15 min) a centrifugovány (20 min, 10 000 x g). Horní vrstva methanol/voda byla odpipetována, odfoukána pod dusíkem a rozpuštěna ve 100 µl vody.

Tabulka č. 6: Přehled analyzovaných vzorků mozkových tkání

Pacient	Typ vzorku	Mokrá váha vzorku (mg)
A	bílá hmota	22,2
A	šedá hmota	41,3
D	mozková tkáň	29,0

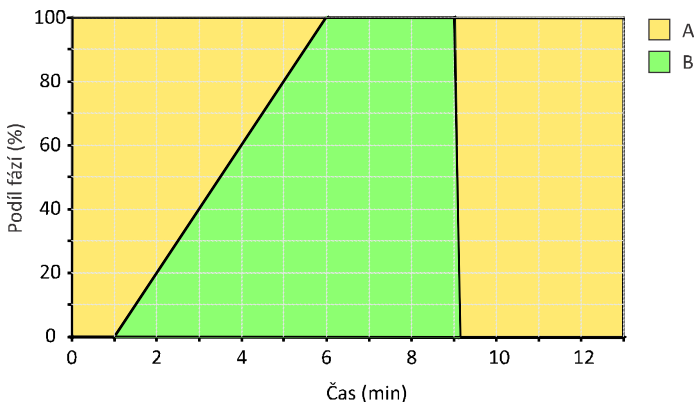
Vzorky CSF (50 µl) byly deproteinovány 100 µl trichloroctové kyseliny (TCA, 1 mol/l), sonifikovány (1 min), vortexovány (1 min) a centrifugovány (10 min, 14 500 x g). TCA byla poté ze vzorku dvakrát zpětně extrahována 1 ml diethyletheru (20 s při vortexování). Zbytek etheru byl odpařen v digestoři (15 min) při laboratorní teplotě.

Ke každému vzorku (90 µl) bylo přidáno 10 µl interního standardu ¹³C-Ado (500 µmol/l).

3.1.3 LC-MS/MS metoda

Analýza 6 ribosidů vztažených k deficitům v purinové *de novo* syntéze (Alr, CAIr, SAICAr, AICAr, FAICAr a SAdo) byla provedena pomocí HPLC (Ultimate 3000, Dionex) ve spojení s tandemovou hmotnostní spektrometrií (API 4000, AB Sciex) za použití ionizace elektrosprejem. Chromatografická separace probíhala na koloně s reverzní fází Kinetex 2,6 µm, C18, 2,1 x 150 mm (Phenomenex, Torrance, CA) při 40 °C s aplikací gradientové eluce při průtoku 0,15 ml/min. Mobilní fáze A obsahovala mravenčan amonný (20 mmol/l; pH 3,5), mobilní fáze B se skládala z mobilní fáze A a methanolu (1: 1, v/v). Gradientová eluce (Obr. 6) začala s 0 % B, 1 min po nástřihu se začal během 5 min zvyšovat podíl B na 100 % B. Tento

stav byl konstantní po dobu 3 min, poté byl během 0,1 min snížen podíl B na 0 %. Kolona byla před dalším nástřikem ekvilibrována po dobu 3,9 min. Celková doba analýzy byla 13 min. Nástřik vzorku činil 5 μ l. Látky byly analyzovány pomocí pozitivní ionizace v MRM módu. Princip postupu MS optimalizace je podrobně uveden v kapitole 3.4.3.

Obrázek č. 6: Průběh gradientové eluce při analýze ribosidů purinové *de novo* syntézy.

3.1.4 Validace metody

Pro kvantifikaci všech studovaných ribosidů byl použit stabilní izotopově značený interní standard ^{13}C -Ado, byly vyhodnocovány poměry ploch analytu vůči internímu standardu. Linearita byla zjišťována použitím směsného vzorku moče (tzv. poolovaná moč) s přidáním každého ribosidu v rozsahu koncentrací 1–500 μ mol/l. Ke stanovení opakovatelnosti a mezilehlé preciznosti byly ke směsné moči přidány ribosidy v koncentraci 0, 5, 15 and 50 μ mol/l. Návratnosti byly hodnoceny analýzou 8 odlišných vzorků močí v triplikátu před a po přidání každého ribosidu v koncentraci 5 a 15 μ mol/l.

3.2 Použití cíleného metabolického přístupu pro diagnostiku DMP

3.2.1 Chemikálie

Ethanol (HPLC), methanol (LC-MS), voda (LC-MS), pyridin (p. a.), octan amonný (LC-MS), fosfátový pufr (p. a.) a fenylisothiokyanát byly zakoupeny u firmy Sigma-Aldrich (St. Louis, USA).

3.2.2 Vzorky plazem

Jako kontrolní vzorky byly použity vzorky plazem od pacientů, které byly zaslány do Laboratoře dědičných metabolických poruch s podezřením na DMP, ale u nichž byla DMP vyloučena. Dále byly analyzovány vzorky plazem od pacientů, u nichž byla DMP předem potvrzena na základě biochemického vyšetření, měření enzymové aktivity a molekulárně-genetické analýzy. Vzorky plazem byly uchovávány při -20 °C. Před vlastní přípravou byly vzorky roztáty při pokojové teplotě.

3.2.3 Cílená metabolická analýza

Cílená metabolická analýza byla provedena pomocí AbsoluteIDQ p150 kitu (BIOCRATES Life Sciences AG, Rakousko). Vzorky byly zpracovány podle postupu uvedeném v uživatelském návodu. Zpracování vzorku bylo provedeno na 96-jamkové mikrotitrační destičce s filtrem obsahujícím 27 izotopově značených interních standardů. Vzorky plazem (10 µl) byly derivatizovány fenylisothiokyanátem a extrahovány organickým rozpouštědlem. Vzorky byly analyzovány metodou přímého nástřiku ve spojení s tandemovou hmotnostní spektrometrií za použití elektrosprejové ionizace (QTRAP 5500, AB SCIEX, USA). Detekce probíhala v MRM režimu v pozitivním i negativním módu, nástřik vzorku činil v obou případech 20 µl.

Analýzy byly vyhodnocovány použitím softwaru MetIQ, který byl součástí AbsoluteIDQ kitu. Celkem bylo kvantifikováno 163 látek z různých tříd metabolitů, konkrétně se jednalo o 14 aminokyselin, sumu hexos, 41 acylovaných karnitinů, 15 sfingolipidů a 92 glycerofosfolipidů.

3.2.4 Statistické vyhodnocení

Data byla statisticky zpracována použitím softwaru R. Před statistickým vyhodnocením byla na data aplikována „centred logratio“ transformace (CLR)⁷⁰. Byly aplikovány statistické nástroje PCA a klastrová analýza.

3.3 Použití necíleného metabolického přístupu pro diagnostiku DMP

3.3.1 Biologický materiál

Vzorky DBS byly připraveny stejným způsobem, jako se provádí při novorozeneckém screeningu v Laboratoři dědičných metabolických poruch. K terčíku o průměru 3,2 mm (odpovídá cca 4 μ l krve) DBS bylo přidáno 100 μ l methanolu obsahující vybrané značené aminokyseliny a acylované karnitiny (Tab. 7). Extrakce probíhala po dobu 30 min na vortexu, poté byl vzorek centrifugován (10 min, 14 500 x g) a supernatant analyzován. Nástřik vzorku činil 10 μ l.

Vzorky močí byly ředěny směsí mobilních fází A a B (1:1) na koncentraci kreatininu 0,5 mmol/l. Byly nastříkovány 2 μ l naředěného vzorku moče.

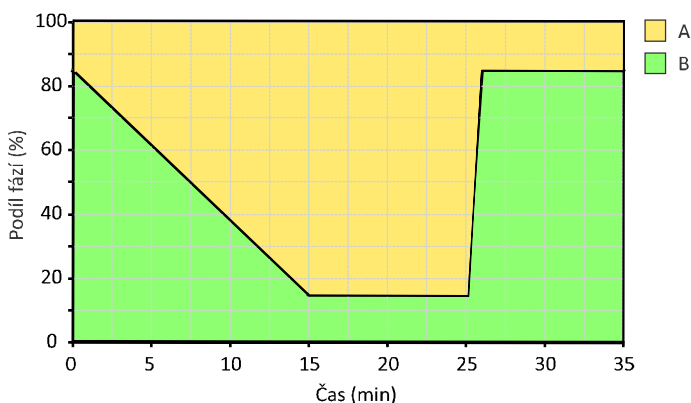
Tabulka č. 7: Přehled značených standardů přítomných v extrakčním činidle používaného v rámci novorozeneckého screeningu

Značené aminokyseliny	Koncentrace látky ve vzorku (μmol/l)	Značené karnitiny	Koncentrace látky ve vzorku (μmol/l)
Alanin-D4	402	C0-D9	24,03
Arginin-D7	99	C2- D3	10,32
Aspartát-D3	409	C3- D3	2,71
Citrullin-D2	105	C4- D3	1,30
Glutamát-D5	377	C5- D3	1,39
Glycin-13C2, 15N	699	C5DC-D6	1,04
Leucin-D3	410	C6- D3	1,32
Methionin-D3	153	C8- D3	1,33
Ornithin-D6	244	C10-D3	1,43
Fenylalanin-D5	206	C12-D3	1,32
Tyrosin-D4	287	C14-D3	1,22
Valin-D8	305	C16-D3	2,56
		C18-D3	2,38

3.3.2 Necílená metabolická analýza

Separace byly provedeny pomocí UHPLC Agilent 1200 Series na aminopropylové koloně Luna 3 μm NH₂, 2×150 mm (Phenomenex, Torrance, CA), jednalo se o modifikaci dříve publikované metody^{71,72}. Mobilní fáze A se skládala z octanu amonného (20 mmol/l, pH 9,45) a mobilní fáze B z acetonitrilu. Byla použita lineární gradientová eluce (Obr. 7) při průtoku 0,25 ml/min. Analýza začala s 85 % B, podíl B byl snižován po dobu 15 min na 15 %. Tento stav byl udržován po dobu 10 min, poté byl zvýšen během 1 min na 85 % B. Před dalším nástřikem byla kolona ekvilibrována po dobu 9 min. Celková doba analýzy činila 35 min.

Detekce s přesností 5 ppm a rozlišením až 20 000 byla provedena pomocí Q-TOF Agilent G6520A s ionizací elektrosprejem v pozitivním módu.

Obrazek č. 7: Průběh gradientové eluce při necílené metabolické analýze.

3.3.3 Zpracování dat a statistické vyhodnocení

Naměřená data byla zpracována a statisticky vyhodnocena pomocí softwaru R (www.r-project.org). Data byla extrahována z původních souborů (mzdata) pomocí XCMS knihovny R (<http://metlin.scripps.edu/xcms/>). Po extrakci byla data korigována na základní linii, normalizována na celkový iontový proud (*total ion current*, TIC) a statisticky normována (centrována a škálována).

Data byla statisticky vyhodnocena pomocí PCA, klastrové analýzy a diskriminační analýzy založené na PCA (PCA-DA). Na základě PLS regrese pak byly zjištěny nejvíce diskriminující látky. Identifikace metabolitů na základě přesné hmoty byla provedena pomocí PUTMEDID_LCMS⁷³ a též pomocí internetových databází METLIN (<http://metlin.scripps.edu>) a HMDB (*Human metabolome database*, <http://www.hmdb.ca>). Konfirmace identifikovaných metabolitů byla poté prováděna na základě srovnání retenčního chování s příslušným standardem.

3.4 Vývoj a aplikace cílené metabolické metody

3.4.1 Tvorba databáze OIMeDa

Databáze OIMeDa (tzn. Olomoucká metabolická databáze) zprvu vycházela z KEGG (*Kyoto Encyclopedia of Genes and Genomes*) databáze (<http://www.kegg.com>), kdy byly do databáze OIMeDa vloženy všechny metabolity účastníci se jednotlivých metabolismů, jako je např. metabolismus cukrů, nukleotidů, aminokyselin či energetický metabolismus. U každého metabolitu bylo současně uvedeno jeho příslušné KEGG číslo a metabolismy, kterých se účastní. Poté následoval výběr metabolitů, které se vyskytují v lidském organismu.

Vybrané metabolity byly následně vyhledány v databázi HMDB za účelem zjištění HMDB čísla a tím lepší charakterizaci daného metabolitu. OIMeDa byla též doplněna o metabolity, které jsou spojeny s určitou metabolickou poruchou a zároveň nebyly zahrnuty v KEGG databázi (neměly KEGG číslo). Do databáze byly též doplněny další informace o metabolitech, jako je např. sumární vzorec, chemická struktura, InChI kód a v některých případech i dostupná MS spektra.

Standardům metabolitů přítomným v naší laboratoři a zároveň se vyskytujícím v databázi OIMeDa bylo přiřazeno dle pořadí interní číslo „STxxx“ (např. valin má číslo ST001) a zapsáno do databáze. Následně byla u ostatních látek vyhledána jejich dostupnost u různých poskytovatelů, především se jednalo o firmu Sigma Aldrich. Byly doplněny informace o katalogovém čísle, množství či čistotě daného standardu. Po objednání a dodání bylo každému standardu přiřazeno číslo „STxxx“ a bylo zapsáno přesné umístění originálního produktu dle doporučeného způsobu uchovávání. Standardy, které se mohly uchovávat při pokojové teplotě, se uložily do označeného boxu P1. Označení boxu P2 znamenalo uchovávání při 4 °C a P3 při -20 °C. Pro snadnější hledání byly standardy uchovávány v boxech v oddělených zásuvkách označených písmeny (A, B, C atd.). To

znamená, že označení přesného umístění originálního standardu pak mohlo být např. P2-G.

Do databáze OIMeDa byly také dopisovány další informace z různých publikovaných studií. K jednotlivým metabolitům byl doplněn například biologický materiál (konkrétní tělní tekutiny, buňky), ve kterém byly již identifikovány, případně jakou technikou byly analyzovány s definovaným limitem detekce.

3.4.2 Příprava a uchování standardů

Nejdříve byla u každé látky označené číslem „STxxx“ vyhledána informace o její rozpustnosti, většinou se jednalo o látky polární, tudíž rozpustné ve vodě. Standardy látek byly poté naváženy (dle vypočítané navážky) a rozpuštěny v daném objemu příslušného rozpouštědla. V odměrných baňkách byly připraveny zásobní roztoky standardů s výslednou koncentrací 100 $\mu\text{mol/l}$.

Dále byl vytvořen systém pro uskladnění již rozpuštěných standardů při $-20\text{ }^{\circ}\text{C}$. Připravené zásobní roztoky byly vždy rozděleny na menší alikvoty. Bylo připraveno dvanáct 200 μl -zkumavek, do každé bylo napipetováno 200 μl zásobního roztoku, všechny tyto zkumavky byly poté vloženy do jedné 15ml-falkonky. Dále bylo do pěti šroubovacích 2ml-zkumavek napipetováno 1,7 ml zásobního roztoku. Všechny standardy byly uchovávány při teplotě $-20\text{ }^{\circ}\text{C}$ v papírových boxech, které byly označeny podle toho, které standardy přesně obsahovaly (Obr. 8). Jedna krabička vždy obsahovala dvacet připravených standardů – buď po pěti 2ml-zkumavkách (celkem 100 zkumavek) a dále ve 20 falkonkách, každá s vloženými dvanácti malými zkumavkami. Všechny zkumavky (2ml a 15 ml) byly označeny štítkem s čárovým kódem a odpovídajícím číslem „STxxx“, který obsahoval informaci o látce a jejím uložení (Obr. 9).

METABOLOMIKA, zásobní standardy
200 µl ependorfky; 01/02/11/ST201-220

METABOLOMIKA, zásobní standardy
2 ml zkumavky; 01/02/11/ST201-220

Obrázek č. 8: Ukázka označení papírových boxů pro uchovávání zásobních roztoků standardů o koncentraci 100 µmol/l ve 200 ul-ependorfkách a 2 ml-zkumavkách. Konkrétně tento box se standardy ST201-ST220 obsahoval převážně purinové a pyrimidinové látky.

ST206

Obrázek č. 9: Ilustrativní ukázka označení zkumavek se zásobním roztokem standardu o koncentraci 100 µmol/l štítkem s čárovým kódem a odpovídajícím číslem „STxxx“, v tomto případě se jedná o látku ST206 - adenin.

3.4.3 Optimalizace MS parametrů

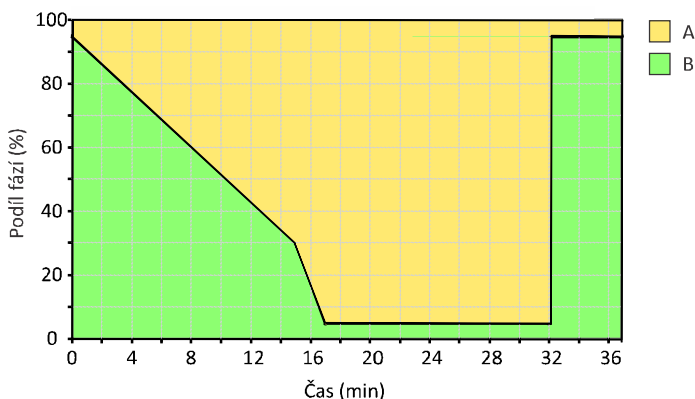
K měření byl použit tandemový hmotnostní spektrometr QTRAP 5500 (AB Sciex, Foster City, CA, USA). Za účelem optimalizace MS parametrů pro každou látku byly vytvořeny směsi deseti strukturně podobných látek (aminokyseliny, organické kyseliny, nukleotidy atd.). Složení bylo zvoleno tak, aby se v jedné směsi nevyskytovaly látky s podobnou monoizotopovou hmotností (rozdíl alespoň 2 Da). Tyto směsi byly naředěny alkalickým pufrům (20 mmol/l octan amonný, pH 9,45; acetonitril; 1 : 1), dle potřeby buď na výslednou koncentraci 0,1 či 1 µmol/l. Takto připravené směsi byly dávkovány pomocí syringe

pumpy (součástí hmotnostního spektrometru) o průtoku 7 μ l/min přímo do iontového zdroje MS. Na základě monoizotopových hmotností se hledalo zpravidla pět nejintenzivnějších MRM přechodů pro každou studovanou látku. Přístroj provedl také automatickou optimalizaci podmínek, při nichž tyto přechody vznikaly. Byl optimalizován deklasterační potenciál (*declustering potential*, DP), kolizní energie (*collision energy*, CE), vstupní potenciál (*entrance potential*, EP) a výstupní potenciál kolizní cely (*collision cell exit potential*, CXP). Optimalizace studovaných látek probíhala v pozitivním i negativním módu. Naměřená spektra jednotlivých metabolitů byla uložena do databáze OIMeDa.

3.4.4 Optimalizace HPLC podmínek

Pro analýzu studovaných látek pomocí HPLC byla modifikována již dříve publikovaná metoda^{71,72}. Bylo optimalizováno pH mobilních fází, podmínky gradientové eluce (složení, průtok), teplota kolony a množství nastříkovaného vzorku.

Pro separaci byl použit přístroj UltiMate 3000 RS (Dionex, Sunnyvale, CA). Chromatografické separace byly prováděny při 25 °C na aminopropylové koloně Luna 3 μ m NH₂, 2×150 mm (Phenomenex, Torrance, CA). Byla aplikována gradientová eluce při průtokové rychlosti 0,3 ml/min při použití mobilní fáze A – 20 mmo/l octan amonný (pH 9,45) a mobilní fáze B - acetonitril (Obr. 10). Podíl mobilních fází na začátku analýzy byl 95 % B a 5 % A. Tento podíl klesal lineárně po dobu 15 min na hodnotu 30 % B a v dalších 2 min klesal až na hodnotu 5 % B, která byla do 32. min konstantní. Poté během 0,1 min došlo k navrácení systému k iniciálním podmínkám (95 % B). Celkový čas analýzy byl 37 min.

Obrázek č. 10: Průběh gradientové eluce při cílené metabolické analýze.

3.4.5 Analýza směsí standardů

Pro zjištění retenčních časů a zvolení jednoho MRM přechodu pro jednotlivé látky byly analyzovány připravené směsi deseti standardů o finální koncentraci 10 $\mu\text{mol/l}$. Analýza probíhala za optimalizovaných podmínek a každá studovaná látka byla identifikována pomocí 5 MRM přechodů, které byly zjištěny v rámci MS optimalizace. Nástřik připravených směsí standardů činil 5 μl .

Pro MS metodu v pozitivním i negativním módu byly použity doporučené hodnoty tlaku kolizního plynu (*collision gas pressure*, CAD), zmlžujícího (*nebulizing gas*, GS1) a sušícího plynu (*heater gas*, GS2), „curtain gas“ (CUR), teploty zmlžujícího plynu (*source temperature*, TEM) a napětí na kapiláře v iontovém zdroji (*ion spray voltage*, IS). Hodnoty jednotlivých parametrů jsou shrnuty v Tab. 8.

Tabulka č. 8: Parametry MS/MS použité při cílené metabolické analýze

Parametr	Hodnota
tlak „curtain gas“	30 psi
tlak kolizního plynu	medium psi
tlak sušícího plynu	40 psi
tlak zmlžujícího plynu	40 psi
teplota zmlžujícího plynu	400 °C
napětí na kapiláře v iontovém zdroji	+/-4500 V
rozlišení kvadrupólů	jednotkové

Po výběru jednoho MRM přechodu pro každou látku byly další analýzy prováděny v tzv. scheduled MRM módu, kdy do metody byla vložena informace o retenčním čase každého sledovaného přechodu. Každý MRM přechod byl sledován pouze v určitém časovém úseku, čímž byla zvýšena citlivost analýzy. Časový úsek pro každý přechod byl nastaven na 360 s, doba cyklu činila 1,9 s. Dále byla metoda upravena tak, aby docházelo k přepínání pozitivní a negativní ionizace během jedné analýzy⁷⁴. Doba přepínání polarity (tzv. setting time) byla 50 ms, pauza mezi jednotlivými hmotnostními rozsahy byla nastavena na 3 ms.

3.4.6 Metabolitové profilování biologických materiálů

Finální metoda byla aplikována na řadu biologických materiálů, jednalo se např. o vzorky močí, sér, suchých krevních skvrn, dechů, slz, extraktů fibroblastů a dalších.

Ve snaze získat validní výsledky pro metabolickou studii byl vypracován standardní operační postup, který zahrnuje metabolitové profilování biologických materiálů od přípravy roztoků a vzorků až k analýze vzorků a zpracování dat. Je popsán v následujících kapitolách.

Příprava mobilní fáze

Mobilní fáze A (MFA, 20 mmol/l octan amonný, pH 9,45) se připraví přidáním 572,5 µl kyseliny octové do 500 ml LC-MS vody. Poté se mobilní fáze vytitruje hydroxidem amonným (25% vodný roztok) na pH 9,45 (pH metr CyberscanpH 510, Thermo scientific, Waltham, MA, USA). Kalibrace se provádí na kalibrační roztoky pH 7 a 10. Pokud se použije dříve připravená MFA, je vždy nutné zkontrolovat pH. Stabilita připravené MFA je pouze 14 dní. Mobilní fáze B obsahuje pouze acetonitril. Připravené mobilní fáze necháme 5 min sonifikovat v ultrazvukové lázni.

Příprava vzorků

Vzorky plazem a sér

Zpracování vzorků plazem či sér se provádí podle dříve popsaného postupu⁷⁵. Plazma/sérum se nechá roztát na ledu při 4 °C po dobu 30–60 minut. K 50 µl vzorku se přidá 150 µl methanolu, směs se nechá vortexovat (15 s) a centrifugovat (15 min, 14 500 x g) při 20 °C. Supernatant se přepipetuje přímo do vialky s inzertem a analyzuje. Nástřik vzorku je 2 µl.

Pokud je k dispozici malé množství vzorku plazmy/séra, provádí se objemově minimální alternativa téhož postupu. Ke 2 µl vzorku se přidá 8 µl vody a 30 µl methanolu (je dodržen stejný poměr vodné a organické části). Poté se pokračuje stejným způsobem (viz výše). Nástřik vzorku činí 10 µl.

Vzorky močí

Vzorky močí se připravují dle dříve popsaného postupu⁷⁶. Samotná moč (60 μ l) se nejdříve centrifuguje (10 min, 14 500 x g), poté je 50 μ l moče naředěno 100 μ l vody, vortexováno (15 s) a znovu centrifugováno (5 min, 14 500 x g). Supernatant se přenesení do vialky s inzertem a je podroben analýze. Množství nastříkovaného vzorku se upravuje dle předem zjištěné koncentrace kreatininu v moči. Vzorky močí s kreatininem nižším než 1 μ mol/l se neředí, provádí se pouze úprava nástříku.

Suspenní a adherentní buňky

Pro zpracování suspenzních a adherentních buněk jsou modifikovány dříve popsané postupy^{77,78}. K 5 ml buněčné suspenze se nalije 25 ml quenčovacího roztoku (60% methanol s přidavkem hydrogenuhličitanu amonného ve výsledné koncentraci 8,5 g/l) vychlazeného na -50 °C. Poté se vzorky centrifugují (400 x g, 5 min). Supernatant se slijí a metabolity jsou extrahovány resuspendováním buněčné pelety v 500 μ l extrakčního roztoku (80% methanol vychlazený na -50 °C) a rychle zchlazen v kapalném dusíku. Následně je vzorek rozmrazen na ledu, peleta je rozklepáním resuspendována a centrifugována (1700 x g, 5 min). Supernatant je odebrán a ponechán k analýze. Zbylá peleta je stejným způsobem znovu extrahována, aby byl získán co největší podíl intracelulárních metabolitů. Supernatanty z obou extrakcí jsou spojeny a lyofilizovány.

V případě adherentních buněk⁷⁹ se slijí médium, případně se nechá odsát vakuem. Poté jsou buňky propláchnuty quenčovacím roztokem (60% methanol s přidavkem hydrogenuhličitanu amonného ve výsledné koncentraci 8,5 g/l, vychlazený na -50 °C) pomocí stříkačky se zahnutou jehlou. Přidá se 1 ml extrakčního roztoku (80% methanol, -80 °C), buňky se seškrábou škrabkou a následně přenesou do falkonky (15 ml). Extrakce se stejným způsobem opakuje. Obě

methanolové frakce (buněčné suspenze) jsou spojeny a centrifugovány (1800 x g, 5 min, 4 °C). Supernatant se slije do nových falkonek a poté je lyofilizován.

V obou případech se lyofilizát rozpustí ve 100 µl 50% methanolu, vortexuje se (15 s) a centrifuguje (10 min, 14 500 x g). Supernatant (90 µl) je přenesen do vialky s inzertem a analyzován. Nástřík vzorku činí 5 µl.

Příprava vzorků kontroly kvality

Pro analýzu plazem a močí se používá jako kontrola kvality (*quality control*, QC) směsná plazma/moč všech vzorků, která se zpracuje stejným způsobem jako zkoumané vzorky. V případě extraktů buněk se vytvoří směs alikvotů všech rozpuštěných lyofilizátů vzorků.

Připravuje se pouze jeden vzorek kontroly kvality, ze kterého se nastříkuje opakovaně mezi studovanými vzorky dle připraveného pořadí (Tab. 9).

Procesní blank

Blank se připraví podle postupu přípravy vzorků ovšem bez samotného biologického vzorku.

Směs standardů

Směs standardů (STD) obsahuje čtyři vybrané standardy (adenosin, GMP, ADP a GTP) ve finální koncentraci 25 µmol/l. Alikvoty (50 µl) této směsi jsou uchovávány při -20 °C.

Analýza LC-MS

Vzorky jsou analyzovány dle uvedeného pořadí (Tab. 9) „scheduled MRM“ metodou. Tento způsob řazení analýz byl aplikován na základě dříve popsaného postupu⁷⁵.

Pro ověření chování analytického systému před samotnou analýzou vzorků je nejprve nastříkována dvakrát směs STD. Ve druhé analýze této směsi se kontroluje retenční chování jednotlivých standardů a tlak na koloně. Iniciální tlak je 70 bar.

Poté se pokračuje s analýzou 10 vzorků kontroly kvality (QC1-QC10) za účelem ekvibrace analytického systému. Následuje znovu analýza směsi STD a posléze už jednotlivých studovaných vzorků, jejichž pořadí musí být náhodné a odlišné od pořadí jejich sběru a zpracování. QC vzorek je nastříkovan opakovaně v průběhu celé sady analýz (po každém třetím zkoumaném vzorku) a to z důvodu posouzení opakovatelnosti během měření (posun retenčního času či změna v intenzitě signálu) a následné korekci signálu jednotlivých studovaných látek (viz dále). Do série měřených vzorků je také dvakrát vložen procesní blank.

Tabulka č. 9: Pořadí analýz vzorků v rámci metabolického experimentu

Pořadí analýz	Označení vzorku	Pořadí analýz	Označení vzorku	Pořadí analýz	Označení vzorku
1.	Směs STD	34.	QC 15	67.	QC 23
2.	Směs STD	35.	Vzorek 16	68.	Vzorek 40
3.	QC 1	36.	Vzorek 17	69.	Vzorek 41
4.	QC 2	37.	Vzorek 18	70.	Vzorek 42
5.	QC 3	38.	QC 16	71.	QC 24
6.	QC 4	39.	Vzorek 19	72.	Vzorek 43
7.	QC 5	40.	Vzorek 20	73.	Vzorek 44
8.	QC 6	41.	Vzorek 21	74.	Vzorek 45
9.	QC 7	42.	QC 17	75.	QC25
10.	QC 8	43.	Vzorek 22	76.	Vzorek 46
11.	QC 9	44.	Vzorek 23	77.	Vzorek 47
12.	QC 10	45.	Vzorek 24	78.	Vzorek 48
13.	Směs STD	46.	QC 18	79.	QC26
14.	Vzorek 1	47.	Vzorek 25	80.	Vzorek 49
15.	Vzorek 2	48.	Vzorek 26	81.	Vzorek 50
16.	Vzorek 3	49.	Vzorek 27	82.	Vzorek 51
17.	QC 11	50.	QC 19	83.	QC 27
18.	Blank 1	51.	Vzorek 28	84.	Vzorek 52
19.	Vzorek 4	52.	Vzorek 29	85.	Vzorek 53
20.	Vzorek 5	53.	Vzorek 30	86.	Vzorek 54
21.	Vzorek 6	54.	QC 20	87.	QC 28
22.	QC 12	55.	Vzorek 31	88.	Vzorek 55
23.	Vzorek 7	56.	Vzorek 32	89.	Vzorek 56
24.	Vzorek 8	57.	Vzorek 33	90.	Vzorek 57
25.	Vzorek 9	58.	QC 21	91.	QC 29
26.	QC 13	59.	Vzorek 34	92.	Vzorek 58
27.	Vzorek 10	60.	Vzorek 35	93.	Vzorek 59
28.	Vzorek 11	61.	Vzorek 36	94.	Vzorek 60
29.	Vzorek 12	62.	QC 22	95.	QC 30
30.	QC 14	63.	Vzorek 37	96.	Blank 3
31.	Vzorek 13	64.	Blank 2	97.	Blank 4
32.	Vzorek 14	65.	Vzorek 38	98.	Směs STD
33.	Vzorek 15	66.	Vzorek 39		

Vyhodnocení dat

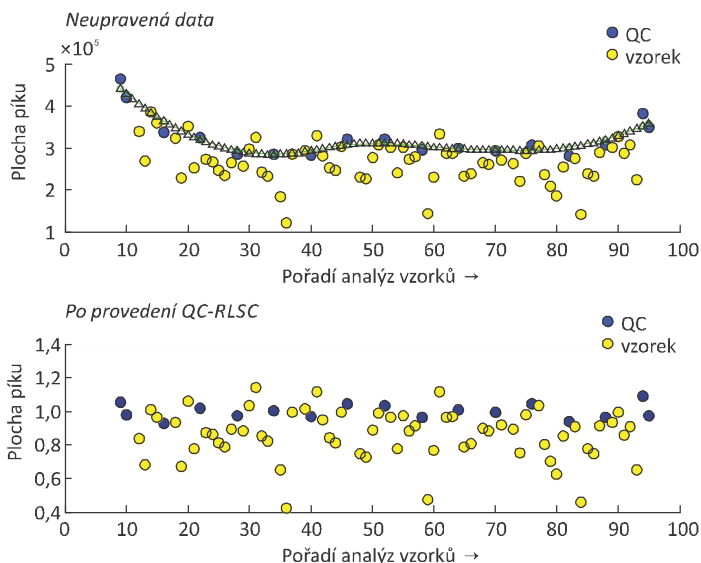
Vyhodnocování dat se provádí v softwaru MultiQuant™ 2.1.1 (AB Sciex, Framingham, Massachusetts, USA), který je nadstandardní součástí ovládacího softwaru Analyst 6.1 (AB Sciex, Framingham, Massachusetts, USA). V tomto softwaru se aplikuje metoda pro automatickou integraci ploch jednotlivých analyzovaných metabolitů, jejíž parametry jsou uvedeny v Tab. 10. Poté je nutné provést manuální kontrolu integrovaných píků. Pokud není pík přítomen, je zapotřebí integrovat šum (výskyt nul způsobuje problémy při statistickém vyhodnocení).

Tabulka č. 10: Nastavení metody pro automatickou integraci píků v softwaru MultiQuant (RT, *retention time*, retenční čas)

Parametr	Nastavení
Integrační algoritmus	MQ4
Stupeň vyhlazení	1,0
Možné odchýlení RT	90 s
Aktualizovat očekávaný RT	ne
Zaznamenat největší pík	ne
Minimální šířka píku	3 body
Minimální výška píku	750
Šum	40 %
Základní podokno	2 min
Rozdělení píku	2 body

Pro další zpracování dat se využívá software R (www.r-project.org). Nejdříve se odstraní prvních osm analýz vzorku QC, které sloužily pouze pro ekvilibraci analytického systému. Za účelem korekce signálu je následně aplikován přístup tzv. quality control-based robust LOESS (locally estimated scatterplot smoothing) signal correction (QC-RLSC)⁷⁵, v rámci něhož je provedena interpolace všech ploch píků metabolitů u vzorků na odpovídající plochy analytů v QC vzorcích. Pro každou látku je QC vzorky proložena "korekční"

křivka (Obr. 11). Na základě této křivky jsou všechny analyty interpolovány s cílem odstranit vliv systematických chyb. Dále se vyhodnocují pouze plochy metabolitů, které vykazují u vzorků QC relativní směrodatnou odchylku nižší než 30 %.

Obrázek č. 11: Ukázka QC-RLSC přístupu za účelem korekce signálu – proložení QC vzorků korekční křivkou (nahore), interpolace ploch na základě korekční křivky (dole) (upraveno dle Dunn⁷⁵)

Před statistickou analýzou je na data aplikována CLR transformace⁷⁰, dále je provedeno centrování dat. Pro porovnání jednotlivých vzorků jsou uplatňovány různé statistické nástroje - PCA, PCA-DA či klastrová analýza.

4 VÝSLEDKY A DISKUZE

4.1 Diagnostika defektů purinové *de novo* syntézy

Cílem této studie bylo vyvinout diagnostickou metodu pro známé či dosud nepopsané poruchy v druhé části PDNS. Pro nové defekty byl očekáván podobný mechanismus jako v případech již popsanych poruch, proto byla vyvíjená metoda založena na detekci defosforylovaných meziproduktů v moči. Metoda byla též aplikována na vzorky CSF a mozkových tkání od pacientů s deficitem ADSL.

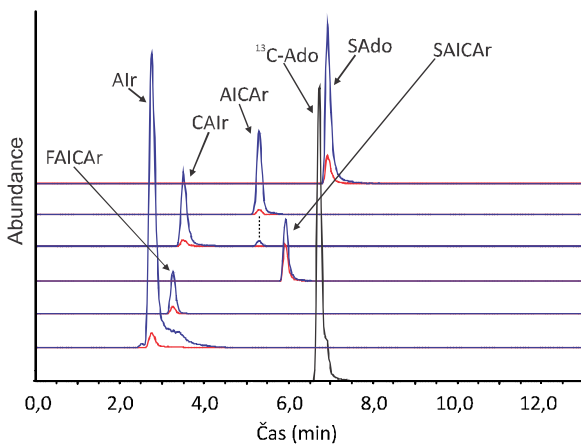
4.1.1 Parametry a validace metody

Nejdříve byly pro každý ribosid optimalizovány MS/MS podmínky, jednalo se o výběr MRM přechodu, hodnotu deklasteračního potenciálu a kolizní energie (Tab. 11). Pro zvýšení specifity stanovení byly pro každý studovaný ribosid vybrány dvě tranzice, které vykazovaly nejvyšší intenzitu signálu a zároveň u nich nebyly pozorovány interference s jinými látkami. Pro kvantifikaci byl použit první přechod. Druhá tranzice byla použita ke confirmaci v případě pozitivního výsledku. Na Obr. 12 je ukázána chromatografická separace studovaných ribosidů.

Limity detekce byly v rozsahu 0,005-0,150 $\mu\text{mol/l}$ (Tab. 12). Návratnosti byly v rozmezí 81,7-119,0 %. Variační koeficient pro měření opakovatelnosti byl v rozsahu 0,8-4,7 %, v případě měření mezilehlé preciznosti to bylo 5,6-12,6 % .

Tabulka č. 11: MRM tranzice (Q1→Q3) ribosidů s optimalizovaným DP a CE; (tučně zvýrazněna kvantifikační tranzice)

Ribosid	Q1 (Da)	Q3 (Da)	DP (V)	CE (V)
AICAr	259,1	110,0	41	31
		133,0		19
SAICAr	375,1	243,0	66	19
		110,0		47
SAdo	384,1	252,0	61	25
		162,0		51
Alr	216,1	84,0	31	19
		125,9		17
CAIr	260,1	110,0	41	33
		132,9		19
FAICAr	287,1	138,0	36	31
		110,0		51
¹³ C-Ado	269,1	136,0	56	23

Obrázek č. 12: Chromatografická separace studovaných ribosidů ; modře - kvantifikační tranzice, červeně - konfirmační tranzice.

Tabulka č. 12: Limity detekce (LOD) a horní referenční limity (HRL) pro studované ribosidy

Ribosid	LOD ($\mu\text{mol/l}$)	HRL($\mu\text{mol/mmol}$ kreatininu)
AICAr	0,084	1,13
SAICAr	0,113	0,75
SAdo	0,045	5,24
Alr	0,005	pod LOD
CAIr	0,150	0,33
FAICAr	0,113	pod LOD

4.1.2 Klinické aplikace

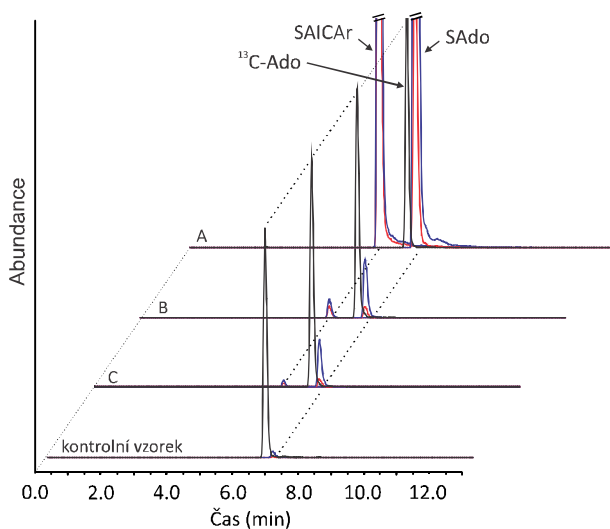
Pro každý ribosid bylo stanoveno referenční rozmezí na 50 vzorcích močí od zdravých dětí (22 žen a 28 mužů), (Tab. 12). Celkem byly analyzovány 3 vzorky močí od pacientů s deficitem ADSL, jeden vzorek CSF a 3 extrakty mozkové tkáně. Ve všech těchto analyzovaných vzorcích od pacientů s deficitem ADSL (Tab. 13 A) byly pozorovány vysoké koncentrace SAICAr a SAdo (Tab. 13 B). Obr. 13 ukazuje srovnání vzorků močí od pacientů s deficitem ADSL a kontrolního vzorku. Pacient A s neonatální fatální formou měl poměr SAdo/SAICAr 0,8. U pacientů B a C s mírnou formou tohoto onemocnění byly zjištěny poměry SAdo/SAICAr 2,6 a 6,1. Tímto byla potvrzena souvislost mezi poměrem SAdo/SAICAr a závažnosti projevu onemocnění.

Tabulka č. 13 A: Klinické a molekulárně genetické nálezy u pacientů s deficitem ADSL (PMR, psychomotorická retardace).

Pacient	A		B		C
Pohlaví	M		M		Ž
Začátek projevů	při narození		4. měsíc		6. měsíc
První příznaky	křeče		PMR		PMR
Ostatní symptomy	hypotonie, multiorgánové selhání - smrt		hypotonie, hyperaktivita		hypotonie, hyperaktivita
ADSL mutace	Y114H	R426H	Y114H	R190Q	Y114H R190Q

Tabulka č. 13 B: Biochemické nálezy u pacientů s deficitem ADSL (kreat., kreatinin).

Pacient	Vzorek	SAICAr	SAdo		SAdo/SAICAr
B	moč	1,8	11,1	mmol/mol kreat.	6,1
C	moč	16,1	41,7	mmol/mol kreat.	2,6
A	moč	1018,3	809,2	mmol/mol kreat.	0,8
	CSF	2949,4	903,1	mmol/l	0,3
	bílá hmota	36,0	6,2	mmol/g mokré váhy	0,2
	šedá hmota	11,6	2,5	mmol/g mokré váhy	0,2
D	mozková tkáň	5,5	2,6	mmol/g mokré váhy	0,5

Obrázek č. 13: Srovnání analýz vzorků moči od pacientů s deficitem ADSL a kontrolního vzorku

V této studii bylo potvrzeno, že v tělních tekutinách (moč, CSF) získaných od pacientů s deficitem ADSL dochází k akumulaci sukcinylribosidů (Tab. 13B). Velmi vysoké koncentrace SAdo a SAICAr byly též nalezeny v mozkových tkáních pacientů s deficitem ADSL (Tab. 13B)⁸⁰.

Tato metoda umožňuje kvantitativní analýzu všech studovaných ribosidů. Podařilo se též analyzovat SAICAr navzdory tomu, že dříve bylo diskutováno, že SAICAr nebyl ionizovatelný nebo byl nestabilní v iontovém zdroji²². Dosud byla diagnostika deficitu ADSL pomocí HPLC-MS/MS založena pouze na detekci SAdo v moči^{22,23,24}. Námí vyvinutá metoda však umožňuje stanovení koncentrace obou sukcinylpurinů a tím určení jejich vzájemného poměru. V současnosti byla publikována pouze jediná metoda HPLC-MS/MS pro diagnostiku AICA-ribosidurie založená na detekci AICAr v moči²³, hmotnostní spektrum této látky však bylo publikováno i ve studii zabývající se antidopingovou kontrolou⁸¹. Skupina dr. Hartmanna²² diagnostikovala AICA-ribosidurii pouze na základě zvýšených koncentrací SAdo.

4.2 Použití cíleného metabolického přístupu pro diagnostiku DMP

4.2.1 Vzorky plazem

Celkem bylo analyzováno 50 kontrolních vzorků plazem a 34 vzorků od pacientů trpících různými dědičnými metabolickými poruchami (Tab. 14), které byly z části poskytnuty z různých pracovišť České republiky zabývajících se DMP⁸². U všech pacientů byla diagnóza předem potvrzena na základě biochemických vyšetření, enzymových zkoušek a molekulárně-genetickými metodami (Tab. 15A, B). Vzorky s označením MSUD 1 a 2, dále MSUD 3 a 4 a PA 2 a 3 byly odebrány stejným pacientům, ale v různých časech.

4.2.2 Statistické vyhodnocení a opakovatelnost

V PCA byly všechny vzorky od pacientů trpících DMP odlišeny od kontrolních vzorků. Také pacienti se stejnou DMP byli rozpoznáni pomocí PCA a též v klastrové analýze. Příslušné výsledky jsou ukázány v následujících kapitolách.

Opakovatelnost byla určována na šestnácti vzorcích směsné plazmy. Koncentrace jednotlivých metabolitů ($n = 163$) u každého páru technických replikátů byly porovnávány použitím Spearmanova korelačního koeficientu. Rozsah koeficientů byl vyšší než 0,92 (Obr. 14).

Tabulka č. 14: Přehled studovaných aminoacidurii, organických acidurii a mitochondriálních poruch s jejich plazmatickými primárními a sekundárními markery (C0, karnitin; C2, acetylkarnitin; C3, propionylkarnitin; C5, valerylkarnitin; C5-DC, glutaryl-karnitin; C5-M-DC methylglutaryl-karnitin; C3-DC-M, methylmalonyl-karnitin; C5-OH, hydroxyvaleryl-karnitin; C6, hexanoyl-karnitin; C8, oktanoyl-karnitin; C10, dekanoyl-karnitin; C10:1, decenoyl-karnitin; C16, hexadekanoyl-karnitin; C18, oktadekanoyl-karnitin; C18:1, oktadecenoyl-karnitin; Ala, alanin; Arg, arginin; Asn, asparagin; Cit, citrulin; Gln, glutamin; Gly, glycin; Leu, leucin; Met, methionin; Orn, ornithin; Phe, fenylalanin; Tyr, tyrosin; Val, valin).

Porucha	Primární markery	Sekundární markery
PKU	↑ Phe a ↑ Phe/Tyr	
MSUD	↑ Leu a ↑ Leu/Ala	↑ Leu/Phe ↑ Val
Tyr I	↑ Tyr	↑ alfa-fetoprotein ↑ Met
Hcys	↑ Met	↑ homocyst(e)in, volný/celkový ↓ cystin
OTC	↑ Gln	↓ Cit ↑ Orn ↑ Ala ↑ Asn
CPS	↑ Gln	↓ Cit ↑ Ala ↑ Asn
Arg	↑ Arg	
NKH	↑ Gly	
MMA	↑ C3	↑ C3-DC-M
PA	↑ C3	↑ C3/C2
HMG	↑ C5-M-DC	↑ C5-OH
IV A	↑ C5 a ↑ C5/C8	↑ C5/C2
GA I	↑ C5-DC a ↑ C5-DC/C8	↑ C5-DC/C16
MCAD	↑ C8 a ↑ C8/C2	↑ C10 ↑ C18
CPT II	↑ (C16+C18:1)/C2 a ↑ C16	↑ C10:1 ↑ C6 ↑ C18:1 ↓ C0

Tabulka č. 15 A: Přehled studovaných pacientů s dědičnou poruchou v metabolismu aminokyselin (klas., klasický; Ž, žena; HSM, hepatosplenomegalie; HPA, hyperfenylalaninémie; Ile, isoleucin; Hcys, homocystein; M, muž, MR, mentální retardace; PMV, psychomotorický vývoj; neresp., neresponzivní)

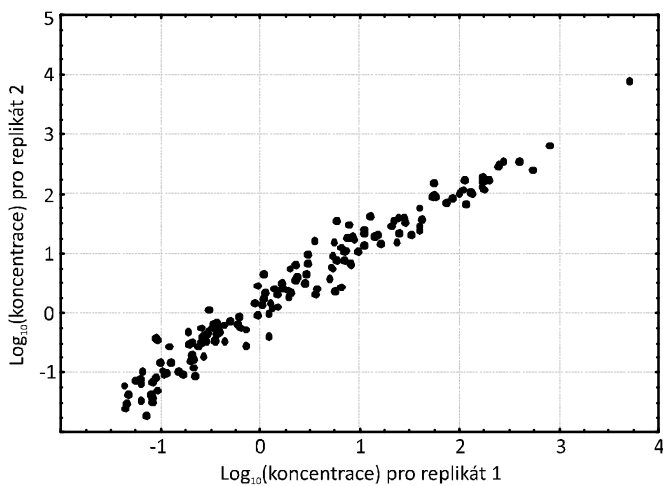
Pacient	Forma	Pohlaví	Věk	Mutace	Klinický status	Předchozí biochemické nálezy ve vzorku plazmy (μmol/L)
PKU 1	klas.	M	18	p.R158Q/p.A395P	přerušená dieta bez obsahu Phe	↑ Phe 1674
PKU 2	mírná HPA	M	28	p.I306V/neznámo	bez diety	↑ Phe 441
PKU 3	klas.	Ž	22	P.R408W/p.R408W	dieta bez obsahu Phe	↑ Phe 805
PKU 4	mírná	M	20	p.R408W/neznámo	dieta bez obsahu Phe	↑ Phe 629
PKU 5	klas.	Ž	19	p.R408W/c.1066-3C>T	dieta bez obsahu Phe	↑ Phe 272
PKU 6	klas.	M	14	p.R261Q/p.I65T	dieta bez obsahu Phe	↑ Phe 1168
MSUD 1 ^a	klas.	Ž	20	neznámo	mírná MR	↑ Leu 1130, Ile 285, Val 532
MSUD 2 ^a	klas.	Ž	20	neznámo	mírná MR	↑ Leu 1314, Ile 302, Val 789
MSUD 3 ^b	intermitentní	M	18	neznámo	hepatopatie	↑ Leu 312, Ile 152, Val 1064
MSUD 4 ^b	intermitentní	M	18	neznámo	hepatopatie	↑ Leu 379, Ile 226; Val 930
MSUD 5	těžká	Ž	20	neznámo	ataky dekompenzace, střední MR	↑ Leu 836, Ile 142, Val 393
Tyr 1 1	klas.	Ž	8	c. 1062+5G>A/c. 1210 G>a	HSM bez ložisek, hraniční intelekt	↑ Tyr 828
Tyr 1 2	klas.	M	6	c. 554-1G>T/c. 680G>T	HSM bez ložisek, normální PMV	↑ Tyr 328
Hcys 1	klas. B6 neresp.	M	31	neznámo	mírná MR	↑ Hcys 159, Met 109
Hcys 2	klas. B6 neresp.	M	30	neznámo	MR	↑ Hcys 62, Met 508
NKH	atypická	M	14	neznámo	epilepsie, těžká MR	↑ Gly 987
Arg	středně těžká	M	27	neznámo	epilepsie, diparéza	↑ Arg 363, Gln 669
CPS	těžká	Ž	2	neznámo	dobry	↑ Gln 945; ↓ Cit 3
OTC 1	těžká	Ž	15	IVS7+1G>T	dobry	↑ Gln 1011, Gly 631; ↓ Orn 42
OTC 2	těžká	Ž	18	neznámo	hraniční MR	↑ Gln 1370; ↓ Cit 0

^aVzorky MSUD 1 a 2 byly odebrány stejné pacientce v různém čase; ^bVzorky MSUD 3 a 4 byly též odebrány stejnému pacientovi v různém čase

Tabulka č. 15 B: Přehled studovaných pacientů s organickou acidurií nebo mitochondriální poruchou (Kreat., kreatinin; dekomp., dekompenzace; Ž, žena; M, muž; mma, methylmalonát; PMV, psychomotorický vývoj; MR, mentální retardace; opak., opakovaný; U, moč; nov, novorozenecká; DMO, dětská mozková obrna; nezn, neznámo; inf., infantilní).

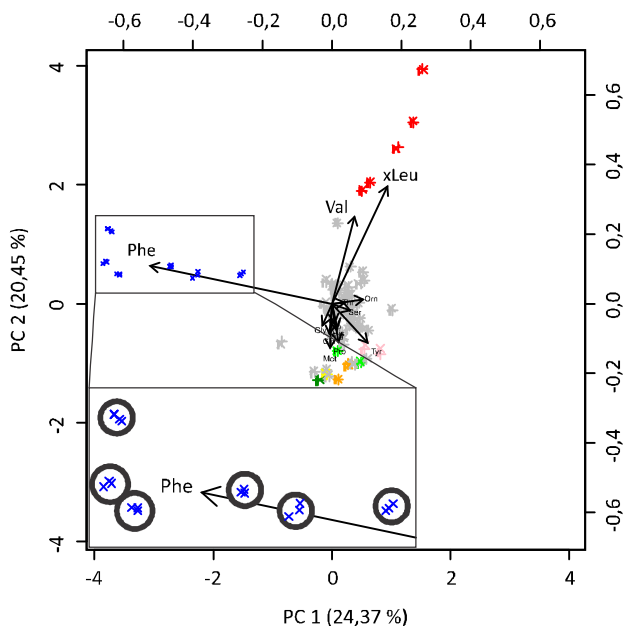
Pacient	Forma	Pohlaví	Věk	Mutace	Klinický status	Předchozí biochemické nálezy ve vzorku plazmy (μmol/L)
MMA 1	těžká	Ž	5	nezn	dobrý	nezn
MMA 2	těžká nov.	M	7	nezn	těžká MR	nezn
MMA 3	těžká inf.	M	2	c. A655T/c. A655T	těžké ataky dekomp., mírná MR	nezn; *U ↑ mma 2853 mg/g kreat.
PA 1	těžká časně inf.	Ž	4	nezn	normální PMV, obezita, stenóza trachey, opak. cystitidy	nezn
PA 2 ^a	mírná pozdě inf.	Ž	24	nezn	2x porucha vědomí, epilepsie, lehká MR, ataky panické úzkosti	nezn; *DBS ↑ C3 18,4; C3/C2 1,5
PA 3 ^a	mírná pozdě inf.	Ž	24	nezn	2x porucha vědomí, epilepsie, lehká MR, ataky panické úzkosti	nezn; *DBS ↑ C3 23,6; C3/C2 1,7
PA 4	těžká nov.	M	4	nezn	MR	nezn
MCAD 1	klasická	M	1	c. A985G/c. A985G	asymptomatický	nezn; *DBS ↑ C8 3,8; C8/C2 0,4
MCAD 2	klasická	M	4	c. A985G/c. A985G	1x bezvědomí s hypoglykemií, epilepsie, přechodný regres PMV	↓ CO; celkový karnitin
MCAD 3	klasická	Ž	9	nezn	dobrý	↓ CO 18,9
GA I	inf.	M	1	nezn	asymptomatický	nezn; *DBS ↑ C5DC 2,2
HMG	pozdní	M	6	nezn	mírná MR	↑CO 77,1
IV A	těžká nov.	M	29	nezn	opak. ataky dekomp., střední MR	nezn
CPT II	nov.	M	8	nezn	epilepsie, kvadruparetická DMO	↓CO 6,4

^aVzorky PA 2 and 3 byly odebrány stejné pacientce ale v různém čase; * U pacienta ostatní biochemické nálezy (v moči a DBS)

Obrázek č. 14: Opakovatelnost metabolického profilování. Jsou ukázány koncentrace metabolitů ve vzorcích plazmy u 2 technických replikátů. Spearmanův korelační koeficient mezi technickými replikáty byl vyšší než 0,92. Tento diagram zobrazuje dva replikáty s nejslabší korelací.

Opakovatelnost byla též viditelná v samotné PCA analýze (Obr. 15), kde je vyznačeno překrývání tří odlišných měření vzorků plazem od pacientů s fenylketonurií.

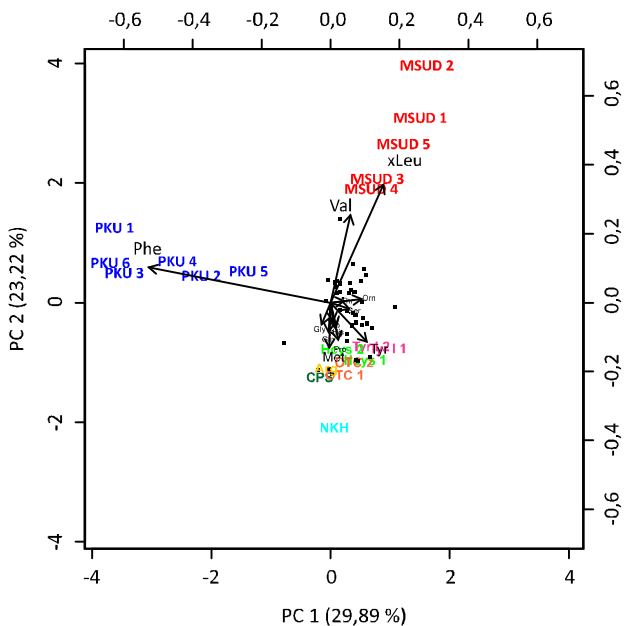
Obrázek č. 15: Opakovatelnost metabolického profilování pomocí PCA analýzy všech vzorků plazem a všech analyzovaných aminokyselin. Ve výřezu jsou vyznačeny tři odlišné měření stejných vzorků plazem od pacientů s PKU.

4.2.3 Poruchy aminokyselin

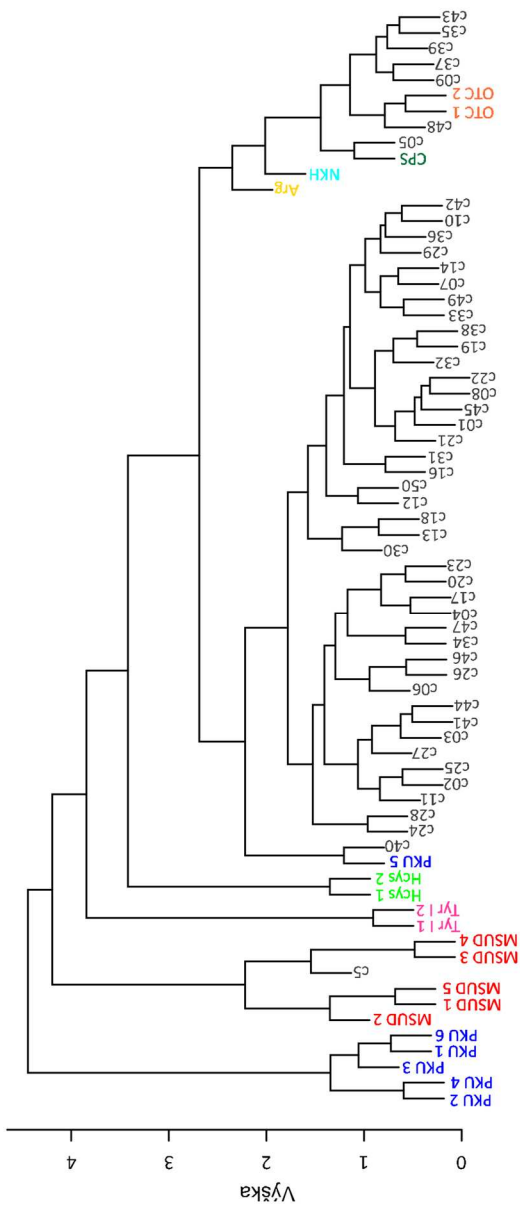
Celkem bylo zkoumáno 20 vzorků od pacientů trpících osmi odlišnými poruchami v metabolismu aminokyselin (Tab. 15A). Konkrétně se jednalo o fenylketonurii (PKU), nemoc javorovového sirupu (MSUD, leucinoso), tyrosinemii typu I (Tyr I), argininemii (ARG), deficit karbamoylfosfátsynthetasy (CPS), homocystinurii (Hcys), neketotickou hyperglycinemii (NKH), deficit ornithintranskarbamylasy (OTC).

Fenylketonurie (OMIM 261600) je způsobena deficitem fenylalaninhydroxylasy (EC 1.14.16.1) a má za následek hromadění fenylalaninu (Tab. 14).

V PCA analýze bylo všech 6 vzorků od pacientů s PKU jasně rozlišeno, všechny klastrovaly díky výše zmíněnému fenylalaninu (Obr. 16). V případě shlukové analýzy byl vzorek *PKU5* oddělen od ostatních pacientů s PKU (Obr. 17). Nicméně tyto výsledky korespondovaly s předchozími nálezy, kdy bylo zjištěno, že tento vzorek měl nejnižší koncentraci fenylalaninu ve srovnání s ostatními pacienty s PKU (Tab. 15 A).

Obrázek č. 16: PCA analýza všech vzorků plazem a všech analyzovaných aminokyselin.

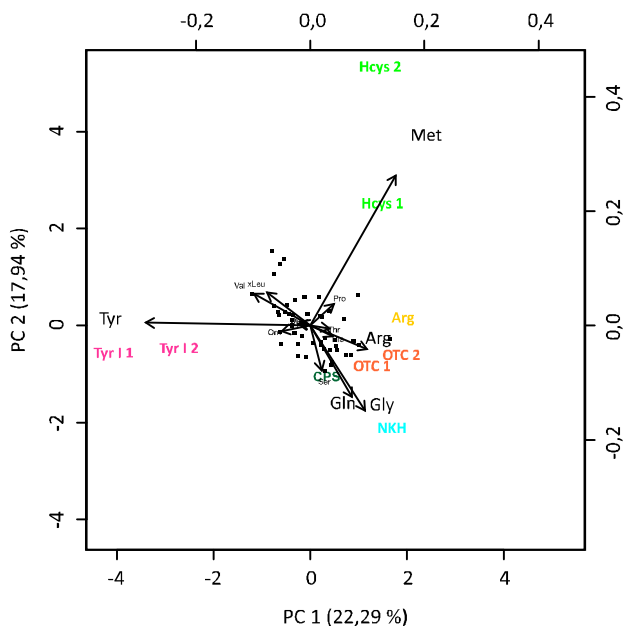
Obrázek č. 17: Klastrová analýza všech vzorků plazem a všech analyzovaných aminokyselin.

Leucinosa

Leucinosa (OMIM 248600), taktéž zvaná jako nemoc javorového sirupu (MSUD, maple syrup urine disease), je způsobena deficitem dehydrogenasy větvených alfa-ketokyselin. Porucha tohoto enzymu způsobuje nadměrné zvýšení větvených aminokyselin (např. leucin, isoleucin, valin) v plazmě.

Celkem bylo analyzováno 5 vzorků plazmy získaných od pacientů s leucinosou. Použitím PCA analýzy byly všechny tyto vzorky jasně odlišeny a shlukovaly se k sobě díky sumě leucinu, isoleucinu a alloisoleucinu (xLeu) a valinu (Obr. 16). Stejně výsledky byly získány klastrovou analýzou (Obr. 17).

Pro hodnocení dalších poruch byly v PCA analýze vzorky s PKU a MSUD odstraněny (Obr. 18), protože markery těchto onemocnění (fenylalanin, leucin, valin) byly tak významné, že potlačovaly variabilitu ostatních metabolitů.

Obrázek č. 18: PCA analýza všech analyzovaných aminokyselin a všech vzorků plazem po odstranění vzorků s PKU a MSUD s velmi vysokou variabilitou.

Tyrosinemie typu I

Tyrosinemie typu I (OMIM 276700) je onemocnění způsobené deficitem fumarylacetoacetáthydrolysy (EC 3.7.1.2) a má za následek vysokou akumulaci tyrosinu.

V této studii byly analyzovány dva vzorky plazmy od pacientů s uvedenou poruchou. Oba byly rozlišeny od kontrolních vzorků v PCA analýze (Obr. 18) a taktéž se spolu klastrovaly ve shlukové analýze (Obr. 17). Bylo to díky zvýšeným koncentracím tyrosinu v plazmě ve srovnání s kontrolními vzorky.

Homocystinurie

Homocystinurie je způsobena deficitem cystathionin- β -synthasy (EC 4.2.1.22). Diagnostika tohoto onemocnění je založena na výrazně zvýšených koncentracích homocystinu, celkového homocysteinu, homocystein-cystein disulfidu a methioninu v plazmě. V této studii byl použit methionin jako marker pro toto onemocnění.

Oba vzorky od pacientů s homocystinurií byly v PCA analýze jasně rozpoznány od kontrolních vzorků a to s ohledem na vysokou koncentraci methioninu (Obr. 18). Také bylo pozorováno jednoznačné klastrování obou těchto vzorků v dendrogramu (Obr. 17).

Deficit ornithintranskarbamylasy

Deficit ornithintranskarbamylasy (EC 2.1.3.3, OMIM 311250) je charakterizován zvýšenou hladinou glutaminu a sníženými koncentracemi citrulinu a ornithinu.

V PCA analýze byly oba vzorky s touto poruchou rozlišeny od kontrolních vzorků díky zvýšeným koncentracím glutaminu (Obr. 18), též v dendrogramu k sobě vzorky klastrovaly (Obr. 17). U těchto vzorků byla též předem zjištěna vysoká koncentrace glycinu (Tab. 15 A), to korespondovalo i s našimi výsledky, kdy v biplotu glycin koreloval s glutaminem (Obr. 18).

Ostatní poruchy metabolismu aminokyselin

V této studii byl rovněž analyzován jeden vzorek plazmy od pacienta s neketotickou hyperglycinemií (OMIM 605899) způsobený poruchou enzymového komplexu „glycine cleavage system“, dále jeden vzorek pacienta s argininemií (OMIM 207800) s deficitem arginasy (EC 3.5.3.1) a též plazma pacienta s deficitem karbamoylfosfátsynthetasy (EC 6.3.4.16; OMIM 237300). Markery těchto onemocnění jsou shrnuty v Tab. 14.

Pacient s neketotickou hyperglycemií byl jasně rozpoznán díky vysoké koncentraci glycinu. Ačkoli to nebylo jednoznačné, tak se podařilo mírně rozlišit i pacienty s argininemií a deficitem karbamoylfosfátsynthetasy oproti kontrolním vzorkům a to díky příslušným markerům (Obr. 18).

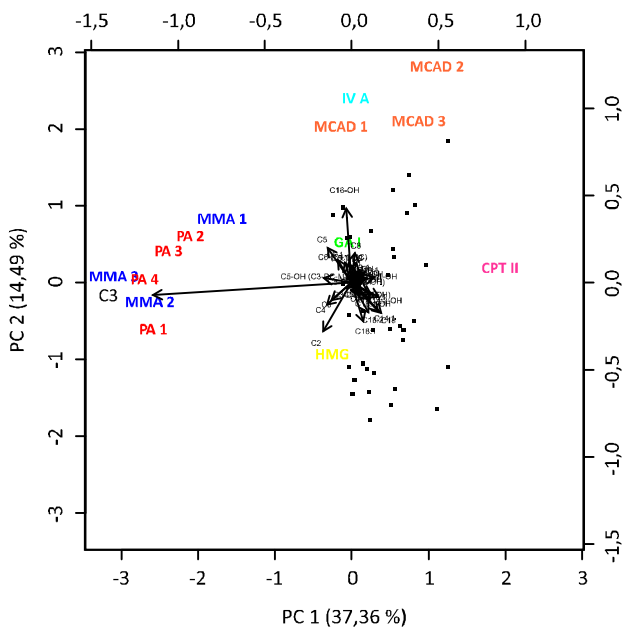
4.2.4 Organické acidurie a mitochondriální poruchy

Celkem bylo analyzováno 14 vzorků plazem od pacientů trpících sedmi různými organickými aciduriemi a mitochondriálními poruchami (Tab. 15 B). Konkrétně se jednalo o methylmalonovou acidurii (MMA), propionovou acidurii (PA), glutarovou acidurii typu I (GA I), 3-hydroxy-3-methylglutarovou acidurii (HMG), isovalerovou acidurii (IV A), deficit karnitinpalmitoyltransferasy typu II (CPT II) a deficit acyl-CoA dehydrogenasy mastných kyselin se středně dlouhým řetězcem (MCAD).

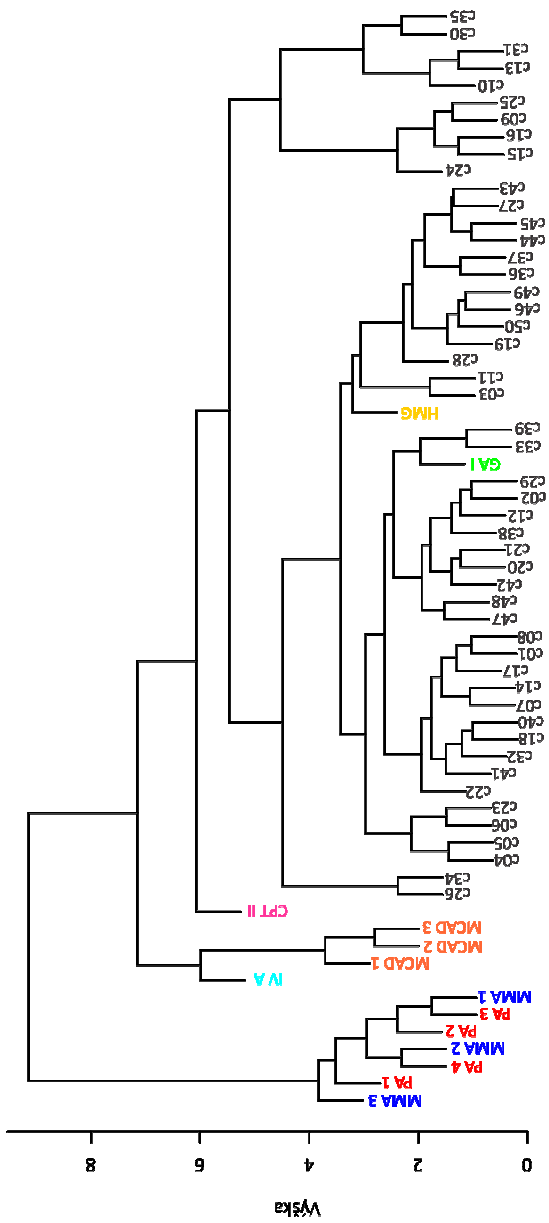
Methylmalonová a propionová acidurie

Methylmalonová acidurie (OMIM 25100) je způsobena deficitem methylmalonyl-CoA-mutasy (EC 5.4.99.2) a propionová acidurie (OMIM 606054) deficitem propionyl-CoA-karboxylasy (EC 6.4.1.3). Propionyl-CoA a methylmalonyl-CoA jsou meziprodukty v metabolismu některých aminokyselin (valin, isoleucin, methionin, threonin), cholesterolu a mastných kyselin s lichým počtem uhlíků. Obě tyto poruchy jsou charakterizovány zvýšeným hromaděním propionylkarnitinu v krvi (Tab. 14).

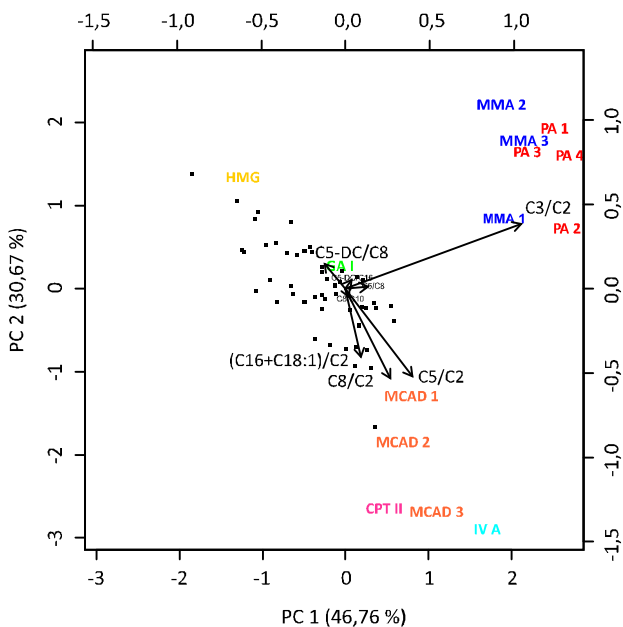
V této studii byly celkem analyzovány tři vzorky plazem od pacientů s MMA a čtyři vzorky s PA. Všechny vzorky spolu korelovaly v PCA analýze (Obr. 19) a klastrovaly se spolu v CA (Obr. 20). Identické výsledky byly pozorovány též v případě vyhodnocování poměrů metabolitů (Obr. 21), všechny vzorky pacientů se shlucovaly na základě poměru C3/C2.

Obrázek č. 19: PCA analýza všech vzorků plazem a všech analyzovaných acylovaných karnitinů.

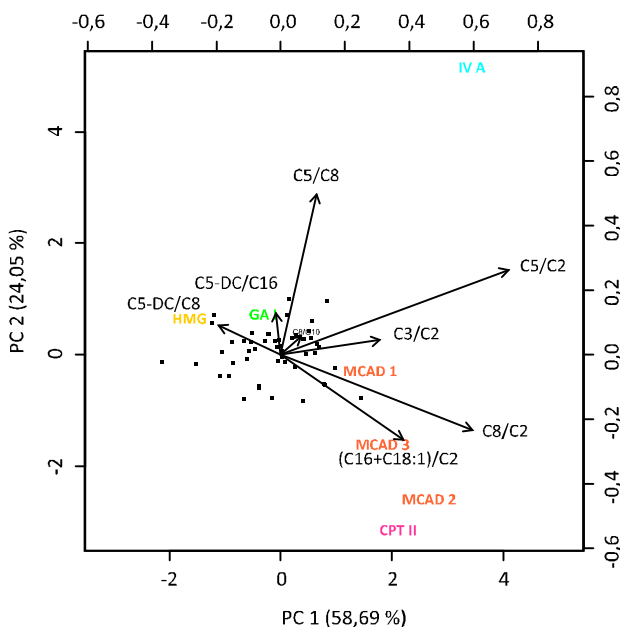

Obrázek č. 20: Klastrová analýza všech vzorků plazem a všech analyzovaných acylovaných karnitinů.

Obrázek č. 21: PCA analýza všech vzorků plazem a specifických poměrů analyzovaných acylovaných karnitinů (Tab. 7).

Ostatní metabolity (i jejich poměry) byly minoritní a měly nízkou variabilitu ve srovnání s C3, respektive C3/C2, proto byly vzorky s PA a MMA pro vyhodnocování dalších poruch pomocí PCA analýzy vyloučeny (Obr. 22).

Obrázek č. 22: PCA analýza specifických poměrů analyzovaných acylovaných karnitinů (Tab. 14) a všech vzorků plazem po odstranění vzorků s PA a MMA s velmi vysokou variabilitou.

Deficit deficit acyl-CoA dehydrogenasy mastných kyselin se středně dlouhým řetězcem

Deficit acyl-CoA dehydrogenasy mastných kyselin se středně dlouhým řetězcem (EC 1.3.99.3; OMIM 201450) je nejčastěji vyskytující se poruchou oxidace mastných kyselin. Toto onemocnění je hlavně charakterizováno zvýšenou koncentrací oktanoylkarnitinu (C8). Ostatní markery jsou ukázány v Tab. 14.

Všechny tři vzorky od pacientů s MCAD spolu klastrovaly (Obr. 20), ačkoli C8 nebyl dostatečně specifický pro toto onemocnění. Bylo prokázáno, že hodnocení poměrů acylovaných karnitinů je

mnohem důležitější. Pacienti s MCAD byli diskriminováni na základě poměru C8/C2 (Obr. 22).

Ostatní poruchy

Další čtyři poruchy byly zastoupeny pouze jedním příslušným vzorkem plazmy. Byl analyzován jeden vzorek s deficitem karnitinpalmitoyltransferasy typu II (EC 2.3.1.21; OMIM 255110), dále s isovalerovou acidurií (OMIM 243500) způsobenou deficitem isovaleryl-CoA-dehydrogenasy (EC 1.3.99.10), 3-hydroxy-3-methylglutarou acidurií (OMIM 246450) vyznačovanou deficitem 3-hydroxy-3-methylglutaryl-CoA-lyasy (EC 4.1.3.4) a glutarovou acidurií (OMIM 231670) charakterizovanou deficitem glutaryl-CoA-dehydrogenasy (EC 1.3.99.7).

Všechny vzorky byly rozlišeny s ohledem na charakteristické poměry acylovaných karnitinů. Poměr (C16+C18:1)/C2 byl specifický pro CPT II, poměry C5/C8 a C5/C2 byly charakteristické pro IV A. Méně významný byl poměr C5-DC/C16 pro GA I a C5-DC/C8 pro HMG (Obr. 22).

V této studii se podařilo úspěšně uplatnit cílený metabolický přístup v diagnostice dědičných metabolických poruch. Všech 34 pacientů trpících různými DMP se podařilo rozlišit od 50 kontrolních vzorků na základě nesupervizovaného statistického zpracování dat.

4.3 Použití necíleného metabolického přístupu pro diagnostiku DMP

Cílem této studie bylo uplatnit necílený metabolický přístup pro diagnostiku dědičných metabolických poruch a navázat tak na skupinu prof. Siuzdaka⁵⁹, která tento přístup představila při diagnostice methylmalonové a propionové acidemie.

Tato studie byla prováděna ve spolupráci se dvěma zahraničními institucemi. Vzorky byly analyzovány u prof. P. Bruheima (Department of Biotechnology, Norwegian University of Science and Technology, Trondheim, Norsko) ve spolupráci s dr. A. Brunsvikem (SINTEF, Department of Biotechnology, Trondheim, Norsko). Data byla poté zpracovávána a statisticky vyhodnocována ve spolupráci se skupinou prof. Goodacre (School of Chemistry and Manchester Interdisciplinary Biocentre, University of Manchester, Manchester, UK), především za pomoci statistika E. Correa a odborníka na LC-MS A. Vaughana.

4.3.1 Biologický materiál

Necílený metabolický přístup pro diagnostiku DMP byl studován na vzorcích suchých krevních skvrn a vzorcích močí. Celkem bylo analyzováno dvacet kontrolních a šest defektních vzorků DBS - tři od pacientů s PKU a tři od pacientů s MSUD. Markery pro obě studované poruchy jsou uvedeny v Tab. 16, přehled vzorků pacientů znázorňuje Tab. 17. Vzorky DBS s označením *MSUD 3* a *PKU 3* byly poskytnuty od dr. Mariny Stopsack z Univerzitní kliniky Carl Gustav Carus v Drážďanech.

Tabulka č. 16: Přehled studovaných aminoacidurií a jejich markerů v DBS

Porucha	Markery v DBS
PKU	↑ Phe
MSUD	↑ xLeu, ↑Val

Tabulka č. 17: Přehled analyzovaných vzorků suchých krevních skvrn od pacientů s dědičnou metabolickou poruchou (Ž, žena; M, muž; nezn., neznámo)

Pacient	Pohlaví	Věk (hod)	Porodní váha (g)	Předchozí biochemické nálezy ve vzorku DBS (μmol/l)
MSUD 1	Ž	9 let	nezn.	nezn.
MSUD 2	Ž	72	2500	Leu 500, Val 250
MSUD 3	nezn.	nezn.	nezn.	Leu 280
PKU 1	M	48	3570	Phe 490
PKU 2	Ž	72	4100	Phe 203
PKU 3	nezn.	nezn.	nezn.	Phe 850

Dále bylo porovnáváno 14 kontrolních vzorků močí s 21 vzorky močí od 9 různých pacientů trpících čtyřmi odlišnými DMP. Konkrétně se jednalo o vzorky od pacientů s cystinurií (CYS), MSUD, galaktosemií (GALT) a deficitem ADSL. Tab. 18 shrnuje markery pro všechny studované poruchy v moči, v Tab. 19 je uveden přehled analyzovaných vzorků pacientů.

Tabulka č. 18: Přehled studovaných DMP a jejich markerů v moči

Porucha	Markery v DBS
ADSL	↑ SAICAr, SAdo
GALT	↑ galaktosa, galaktitol
CYS	↑ ornithin, lysin, arginin, cystin, cystein-homocystein disulfid
MSUD	↑ k. 3-hydroxybutanová, 2-oxoisovalerová, 2-hydroxyisovalerová, 2-oxo-3-methylvalerová, 2-oxoisokapronová, 2-hydroxy-3-methylvalerová, 2-hydroxyisokaproová, xLeu, valin

Tabulka č. 19: Přehled analyzovaných vzorků močí od pacientů s dědičnou metabolickou poruchou (Ž, žena; M, muž; nezn., neznámo)

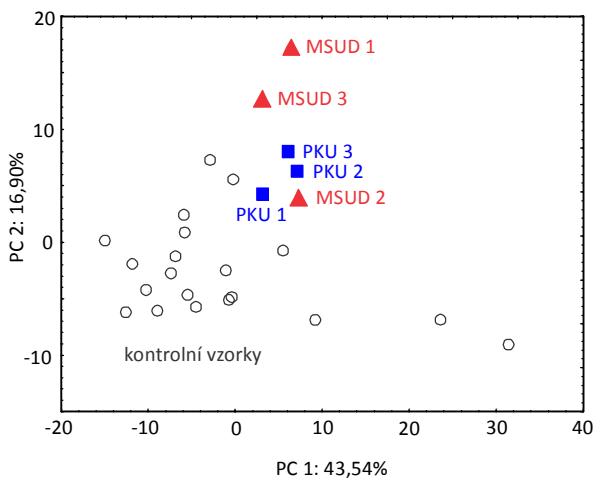
Pacient	Pohlaví	Věk (rok)	Předchozí biochemické nálezy ve vzorku moče (μmol/mmol kreat.)
ADSL 1	M	20	SAICAr 1,7; SAdo 13,8
ADSL 2a	Ž	21	SAICAr 9,3; SAdo 27,8
ADSL 2b	Ž	22	SAICAr 10,5; SAdo 30,3
ADSL 2c	Ž	22	SAICAr 6,2; SAdo 17,0
CYS 1a	M	nezn.	Cys 225, Orn 75, Lys 554, Arg 231
CYS 1b	M	13	nezn.
CYS 1c	M	nezn.	nezn.
CYS 2a	Ž	nezn.	Arg 1190, Cys 352, Orn 420, Lys 1060
CYS 2b	Ž	nezn.	Arg 1120, Cys 760, Orn 710, Lys 2110
CYS 2c	Ž	nezn.	Arg 750, Cys 315, Orn 290, Lys 800
CYS 3a	M	nezn.	Cys 73, Gly 480, Lys 400, Arg 15
CYS 3b	M	14	Cys 58, Gly 480, Lys 235
GALT 1a	M	16	Galaktitol 84
GALT 1b	M	16	Hypoaminoacidurie
GALT 1c	M	15	Galaktitol 100
GALT 2a	M	32	Galaktitol pod LOD
GALT 2b	M	32	Galaktitol pod LOD
MSUD 1	Ž	8	Leu 42, Ile 12
MSUD 2a	Ž	18	Val 13, Ile 10, Leu 35
MSUD 2b	Ž	16	nezn.
MSUD 2c	Ž	17	nezn.

4.3.2 Zpracování dat a statistické vyhodnocení

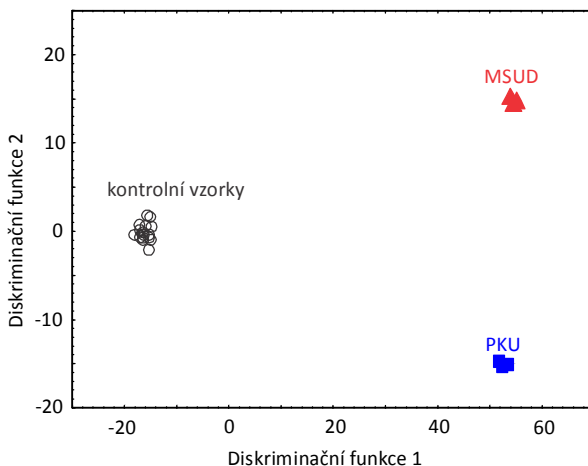
Ve vzorcích DBS bylo celkem identifikováno a zpracováváno 296 znaků, které byly charakterizovány přesnou hmotou (m/z) a retenčním časem (rt). V rámci statistického vyhodnocení byla nejdříve provedena nesupervizovaná PCA. Již v této metodě došlo k patrnému oddělení vzorků pacientů od kontrolních (Obr. 23), i když bylo zřejmé, že je potřeba naznačenou klasifikaci dále analyzovat.

Jednoznačné výsledky byly následně získány pomocí supervizované metody PCA-DA, kdy došlo k jasnému rozlišení všech 3 studovaných skupin - kontrol a pacientů s PKU a MSUD (Obr. 24).

Po následné identifikaci metabolitů bylo zjištěno, že tomu tak bylo díky příslušným markerům jednotlivých onemocnění.

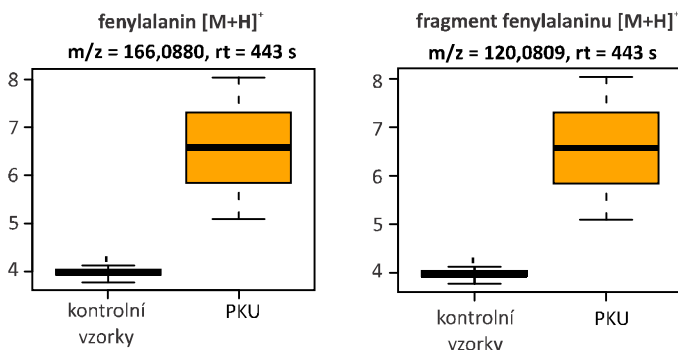
Obrázek č. 23: PCA analýza vzorků DBS.

Obrázek č. 24: PCA-DA analýza vzorků DBS.

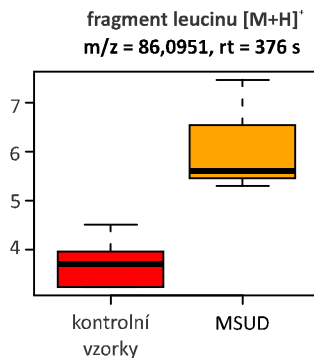
Na základě PLS regrese byl vytvořen seznam dvaceti znaků, které se nejvíce rozlišovaly u dané poruchy ve srovnání s kontrolními vzorky. U prvních dvanácti byly vytvořeny krabicové grafy.

U pacientů s PKU byla zjištěna nejvíce diskriminující látka fenylalanin (m/z 166,0880; rt 443 s), což je hlavní marker tohoto onemocnění (Tab. 16). Druhým nejvíce diskriminujícím znakem byl softwarem identifikován parametr s m/z 120,0809, který měl stejný reteční čas, následně byl identifikován jako produkt fragmentace fenylalaninu ve zdroji. Na krabicových grafech (Obr. 25) lze vidět, že u pacientů s PKU byly oba tyto znaky výrazně zvýšené ve srovnání s kontrolními vzorky.

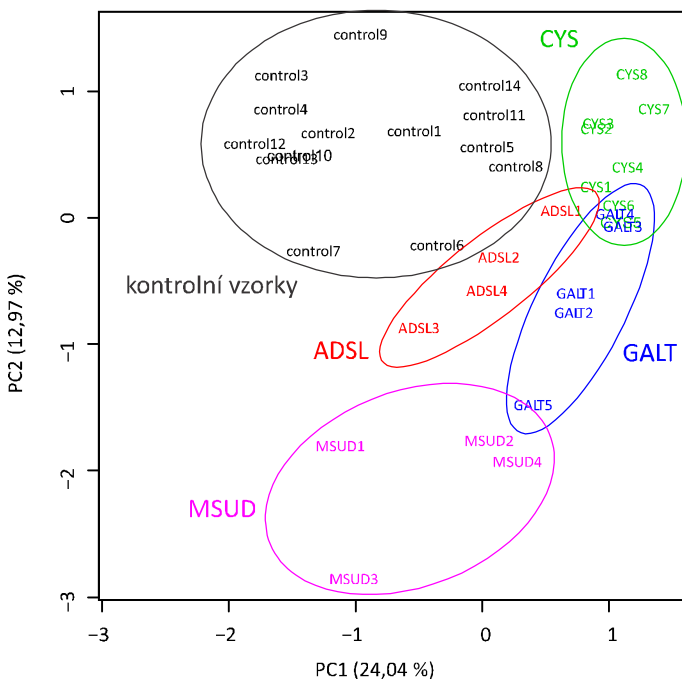
Obrázek č. 25: Krabicový diagram pro fenylalanin a jeho fragment, jedná se o nejvíce diskriminující znaky pro vzorky od pacientů s PKU.

U pacientů s MSUD se leucin (m/z 132,1014; rt 376 s), hlavní marker tohoto onemocnění, umístil též mezi nejvýznamnějšími znaky. Jeho fragment s m/z 86,0951 se dokonce jevil jako více diskriminující. Krabicový graf ukazující rozdíly mezi vzorky pacientů a kontrolními vzorky je zobrazen na Obr. 26.

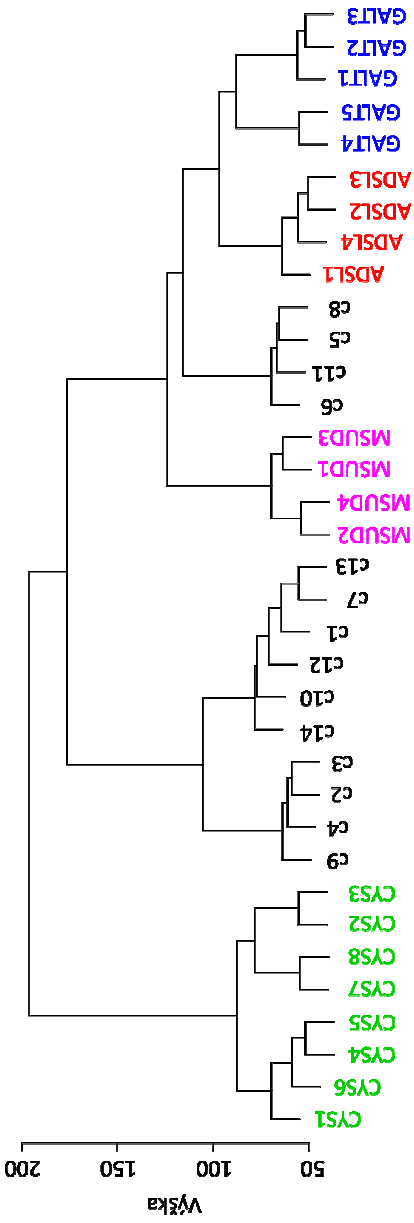

Obrázek č. 26: Krabicový diagram pro fragment leucinu, nejvíce diskriminující identifikovaný znak pro pacienty s MSUD.

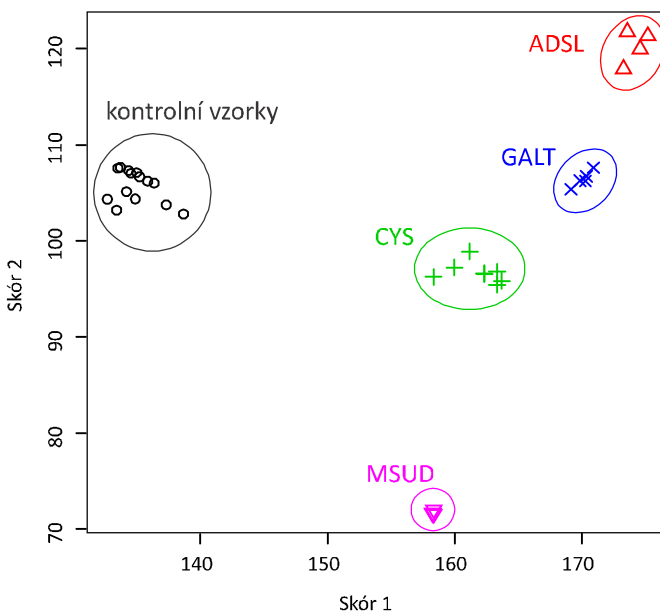
Ve vzorcích močí bylo celkem identifikováno 1492 znaků, které byly dále zpracovávány. Opět byly nejdříve na data aplikovány nesupervizované statistické nástroje. V PCA se podařilo rozlišit vzorky pacientů od kontrolních (Obr. 27). Ve shlukové analýze všechny vzorky se stejnou poruchou jasně klastrovaly a byly též rozlišeny od kontrolních vzorků (Obr. 28). Odlišení všech 5 studovaných skupin (kontrolní vzorky, CYS, MSUD, ADSL a GALT) bylo jednoznačně potvrzeno na základě supervizované PCA-DA (Obr. 29).

Obrázek č. 27: PCA vzorků močí

Obrázek č. 28: Klastrová analýza vzorků moči

Obrázek č. 29: PCA-DA vzorků močí

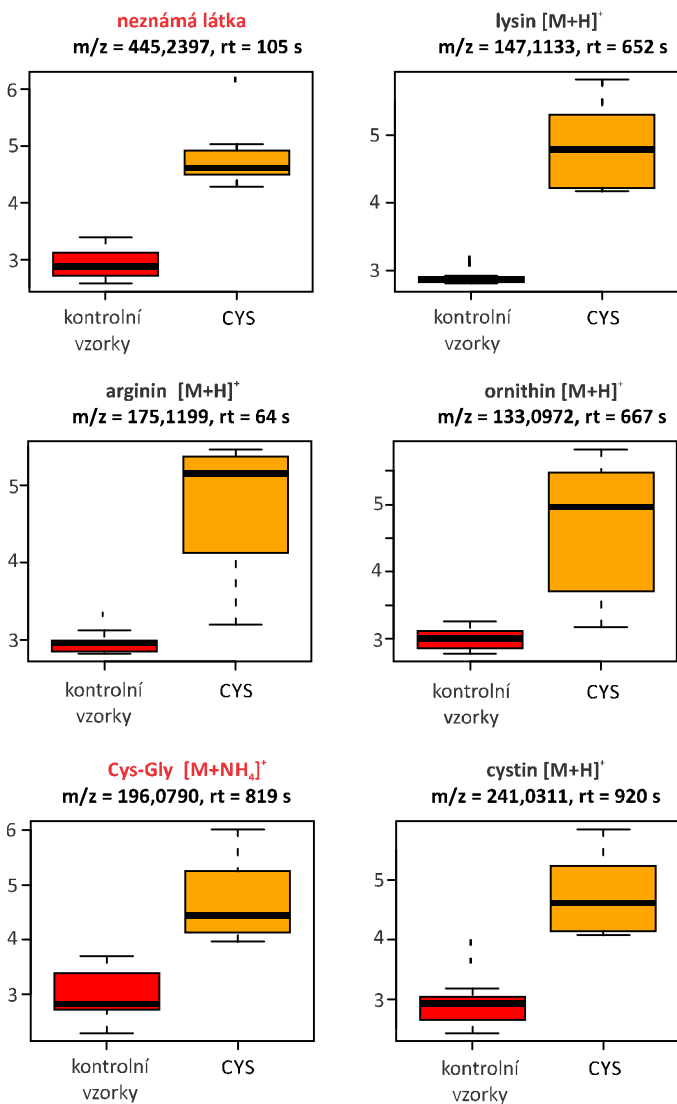
Pomocí PLS regrese bylo následně opět zjištěno 20 nejvíce diskriminujících znaků pro jednotlivá onemocnění. Nejlepší výsledky byly získány u pacientů s cystinurií. Toto onemocnění je totiž charakterizováno několika biochemickými markery (Tab. 18), které lze snadno analyzovat použitou metodou. Většina těchto markerů byla potvrzena, byla totiž mezi deseti nejvíce diskriminujícími znaky (Tab. 20). Na krabicových grafech (Obr. 30) jsou ukázány aminokyseliny lysin, arginin, ornithin, a cystin. Nejvíce diskriminující znak s retenčním časem kolem mrtvého objemu se nám nepodařilo dosud identifikovat. Znak charakterizovaný m/z 196,0790 a rt 819 s byl identifikován jako cysteinyl-glycin (Cys-Gly). Identita této látky byla následně potvrzena analýzou odpovídajícího standardu.

Tabulka č. 20: Seznam deseti nejvíce diskriminujících látek pro vzorky močí od pacientů s cystinurií.

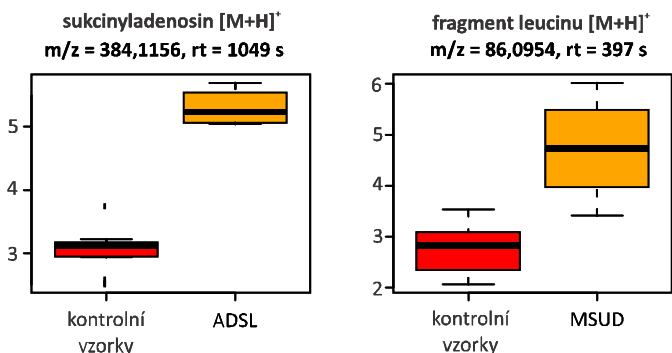
Pořadí	Rt (s)	m/z	m/z	Identifikace
		naměřené	teoretické	
1	105	445,2397	-	neznámá látka
2	652	147,1133	147,1128	lysin [M+H] ⁺
3	604	175,1199	175,1190	arginin [M+H] ⁺
4	667	133,0972	133,0972	ornithin [M+H] ⁺
5	652	84,0812	84,0809	fragment lysinu
6	651	169,0973	169,0947	lysin [M+Na] ⁺
7	603	176,1213	176,1224	izotop argininu [M+H] ⁺
8	651	130,0865	130,0861	fragment lysinu [M+H] ⁺
9	819	196,0790	196,0750	Cys-Gly [M+NH ₄] ⁺
10	920	241,0311	241,0311	cystin [M+H] ⁺

U pacientů s deficitem ADSL byl potvrzen jeden z jeho známých markerů - sukcinyladenosin (Tab. 18), který byl přítomen u pacientů ve výrazně vyšších hladinách, než tomu bylo u kontrolních vzorků (Obr. 31). Mezi třemi nejvíce diskriminujícími znaky byly ty, které odpovídaly m/z sukcinyladenosinu [M+H]⁺ (m/z 384,1156), dále jeho izotopu [M+H]⁺ (m/z 385,1175) a jeho fragmentu [M+H]⁺ (m/z 340,1329). Ve všech třech případech byl pozorován stejný retenční čas 1050 s, který byl shodný s příslušným standardem. SAICAR, druhý marker této poruchy, nebyl vůbec ve vzorcích identifikován, možným důvodem může být jeho nestabilita v iontovém zdroji²².

Vzorky močí od pacientů s MSUD se vyznačují hlavně zvýšenými hladinami různých organických kyselin (Tab. 18). Protože měření probíhalo v pozitivním módu, nebyla jejich analýza dostatečně citlivá. Mezi deseti nejvíce diskriminujícími látkami byl však potvrzen fragment leucinu s m/z 86,0954, jehož retenční čas odpovídal analyzovanému standardu leucinu. Na krabicovém grafu lze vidět jeho zvýšení u pacientů s MSUD ve srovnání s kontrolními vzorky (Obr. 31).

Obrázek č. 30: Krabicový diagram pro nejvíce diskriminující látky ve vzorcích moči u pacientů s cystinurií.

Obrázek č. 31: Krabicový diagram pro nejvíce diskriminující identifikované látky pro pacienty s deficitem ADSL a MSUD

V této studii bylo prokázáno, že lze pro diagnostiku dědičných metabolických poruch uplatnit i necílený metabolomický přístup. Všechny vzorky od pacientů trpících různými dědičnými metabolickými poruchami se podařilo rozlišit od kontrolních vzorků uplatněním různých statistických nástrojů. Na základě diskriminační analýzy byly dále prokázány známé markery jednotlivých onemocnění. Také byl nalezen nový potenciální marker pro cystinurii - zvýšení Cys-Gly v moči. Tento nález je však nutné potvrdit na větším souboru dat, to znamená analyzovat více vzorků močí od cystinuriků a zároveň i vzorky od kontrolních jedinců.

4.4 Cílená metabolická metoda a její aplikace

4.4.1 Databáze OIMeDa

V rámci metabolického projektu byla vytvořena databáze OIMeDa, která integruje data z databáze KEGG (<http://www.kegg.com/>), HMDB (<http://www.hmdb.ca/>) a další zdroje. Ukázky databáze OIMeDa jsou zobrazeny na Obr. 32-35. Vytvořená databáze obsahuje obecné informace o každém příslušném metabolitu, jakou je např. sumární vzorec, chemická struktura, InCHI kód a v některých případech i dostupná publikovaná MS spektra. Každý metabolit v databázi je charakterizován KEGG a HMDB číslem. Všechny standardy metabolitů, které byly dostupné v laboratoři či byly následně dokoupeny a zahrnuty do vyvíjené cílené metabolické metody, byly označeny číslem „STxxx“. Tyto metabolity obsahují v databázi další údaje, jako je přesné místo uskladnění standardu či vlastní naměřená hmotnostní spektra.

Databáze OIMeDa byla průběžně aktualizována o nové standardy. Při výběru nakupovaných standardů se vycházelo z různých studií, kde se zabývali stanovením metabolitů v různých biologických materiálech. Nejdříve se vycházelo ze studie, která se zabývala analýzou ve vodě rozpustných metabolitů v extraktech *Escherichia coli* pomocí HILIC ve spojení s tandemovou hmotnostní spektrometrií⁷¹. Byly vybrány pouze metabolity vztahující se k lidskému organismu. Dále byly doplněny metabolity, které byly v jedné studii měřeny v rámci metabolického profilování močí, plazem a tkání⁸³. Také se braly v úvahu studie, které se zabývaly konkrétní skupinou látek, např. aminokyselinami⁸⁴ purinovými a pyrimidinovými látkami¹⁸ či organickými kyselinami⁸⁵.

ID. M. #	ID. Name	ID. KEG	ID. HMDB	ID. MW	ID. Formula	ID. InChI	ID. Metabolism	ID. Pathway
S7001	L-Valine	C00183	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB008883	117.1	C5H11NO2	InChI=1/C5H11NO2/c1-3(2)4(6)5	Amino Acid Metabolism	Valine, Iucaine and isoleucine degradation
S7002	L-Tyrosine	C00082	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB001558	181.2	C9H9NO3	InChI=1/C9H9NO3/c1-9(11)8(10)12	Amino Acid Metabolism	Tyrosine metabolism
S7003	L-Tryptophan	C00078	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB009279	204.2	C11H12N2O2	InChI=1/C11H12N2O2/c4(2)-9(11)10	Amino Acid Metabolism	Tryptophan metabolism
S7004	Beta-Alanine	C00188	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB001627	119.1	C4H9NO3	InChI=1/C4H9NO3/c1-3(16)15(16)7	Amino Acid Metabolism	Valine, Iucaine and isoleucine biosynthesis
S7005	L-Serine	C00099	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB000555	89.1	C4H9NO3	InChI=1/C4H9NO3/c4-2(1)-13(16)7	Metabolism of Other Amino Acids	beta-Alanine metabolism
S7006	L-Proline	C00148	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB001187	105.1	C5H9NO2	InChI=1/C5H9NO2/c2(5)-8(16)2-1(3)	Amino Acid Metabolism	Citrullino acid metabolism
S7007	Paracetamol	C00854	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB002012	115.1	C8H9NO2	InChI=1/C8H9NO2/c1-9(7)5-1(11)	Metabolism of Co-factors and Vitamins	Paracetamol and CoA biosynthesis
S7008	Methionine	C01933	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB001645	131.2	C6H13NO2S	InChI=1/C6H13NO2S/c1-2,3,4,5(7)7	Metabolism of Co-factors and Vitamins	Methionine metabolism
S7009	L-Methionine	C00730	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB006986	149.2	C7H14NO2S	InChI=1/C7H14NO2S/c1-9,3-2,4(6)	Amino Acid Metabolism	Biosynthesis of Steroids
S7010	L-Homocysteine	C00431	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB008226	140.3	C6H13NO2S	InChI=1/C6H13NO2S/c1-18(19)8,6,9	lipid Metabolism	Cysteine metabolism
S7011	Serotonin	C00780	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB001159	176.2	C10H11NO2	InChI=1/C10H11NO2/c5(7)-1(3)9	Amino Acid Metabolism	Tryptophan metabolism
S7012	Homocystine	C0187	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB003373	286.4	2H11N2O4S2	InChI=1/C8H11NO2S2/c5-7(11)8	Amino Acid Metabolism	Methionine metabolism
S7013	Homocysteine	C00135	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB001172	155.2	C6H9NO2S	InChI=1/C6H9NO2S/c2-1(4)9(11)	Amino Acid Metabolism	lipid Metabolism
S7014	Homocystine	C00258	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB008358	324.9	C8H13NO4S2	InChI=1/C8H13NO4S2/c2-1(4)9(11)	Metabolism of Co-factors and Vitamins	Lysine biosynthesis
S7015	Homocystine	C00532	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB002325	160.1	C6H8NO5	InChI=1/C6H8NO5/c6-3(15)10(1)	Metabolism of Co-factors and Vitamins	Lysine biosynthesis
S7016	Homocystine	C00536	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB002325	160.1	C6H8NO5	InChI=1/C6H8NO5/c6-3(15)10(1)	Metabolism of Co-factors and Vitamins	Lysine biosynthesis
S7017	Homocystine	C00536	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB002325	160.1	C6H8NO5	InChI=1/C6H8NO5/c6-3(15)10(1)	Metabolism of Co-factors and Vitamins	Lysine biosynthesis
S7018	Homocystine	C00536	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB002325	160.1	C6H8NO5	InChI=1/C6H8NO5/c6-3(15)10(1)	Metabolism of Co-factors and Vitamins	Lysine biosynthesis
S7019	Homocystine	C00536	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB002325	160.1	C6H8NO5	InChI=1/C6H8NO5/c6-3(15)10(1)	Metabolism of Co-factors and Vitamins	Lysine biosynthesis
S7020	Homocystine	C00536	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB002325	160.1	C6H8NO5	InChI=1/C6H8NO5/c6-3(15)10(1)	Metabolism of Co-factors and Vitamins	Lysine biosynthesis
S7021	Homocystine	C00536	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB002325	160.1	C6H8NO5	InChI=1/C6H8NO5/c6-3(15)10(1)	Metabolism of Co-factors and Vitamins	Lysine biosynthesis
S7022	Homocystine	C00536	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB002325	160.1	C6H8NO5	InChI=1/C6H8NO5/c6-3(15)10(1)	Metabolism of Co-factors and Vitamins	Lysine biosynthesis
S7023	Homocystine	C00536	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB002325	160.1	C6H8NO5	InChI=1/C6H8NO5/c6-3(15)10(1)	Metabolism of Co-factors and Vitamins	Lysine biosynthesis
S7024	Homocystine	C00536	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB002325	160.1	C6H8NO5	InChI=1/C6H8NO5/c6-3(15)10(1)	Metabolism of Co-factors and Vitamins	Lysine biosynthesis
S7025	Homocystine	C00536	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB002325	160.1	C6H8NO5	InChI=1/C6H8NO5/c6-3(15)10(1)	Metabolism of Co-factors and Vitamins	Lysine biosynthesis
S7026	Homocystine	C00536	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB002325	160.1	C6H8NO5	InChI=1/C6H8NO5/c6-3(15)10(1)	Metabolism of Co-factors and Vitamins	Lysine biosynthesis
S7027	Homocystine	C01456	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB003012	151.2	C6H11NO4	InChI=1S/C9H11NO3/c1(6)-6-8(11)1	Amino Acid Metabolism	Lysine biosynthesis
S7028	Homocystine	C01132	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB008353	221.2	2H11NO6	InChI=1/C8H15NO6/c1-3-11(9)5-7	Carbohydrate Metabolism	Galactose metabolism
S7029	Homocystine	C05145	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB009311	103.1	C4H9NO6	InChI=1/C4H9NO6/c2-3(2)-5(4)6(7)	Nucleotide Metabolism	Pyrimidine metabolism
S7030	Homocystine	C00898	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB009356	150.1	C4H9NO6	InChI=1/C4H9NO6/c5-1(3)7(8)7,6(4)	Carbohydrate Metabolism	Glyoxylate and dicarboxylate metabolism
S7031	Homocystine	C00035	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB000727	165.6	C6H11NO3	InChI=1/C6H11NO3/c6-9(5)-3-1	Amino Acid Metabolism	Lysine degradation
S7032	Homocystine	C00077	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB003329	145.3	C7H11NO3	InChI=1/C7H11NO3/c6-4-1-2-5-10	Amino Acid Metabolism	Urea cycle and metabolism of amino groups
S7033	Homocystine	C00077	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB003329	145.3	C7H11NO3	InChI=1/C7H11NO3/c6-4-1-2-5-10	Amino Acid Metabolism	Glyoxylate and dicarboxylate metabolism
S7034	Homocystine	C00077	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB003329	145.3	C7H11NO3	InChI=1/C7H11NO3/c6-4-1-2-5-10	Amino Acid Metabolism	Arginine and proline metabolism
S7035	Homocystine	C00589	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB002014	188.6	2H11NO2	InChI=1/C9H12NO2/c6-3-1-4-4(1)	Amino Acid Metabolism	Tyrosine metabolism
S7036	Homocystine	C00310	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB016444	157.1	C8H11NO5	InChI=1/C9H13NO5/c6-1-3(8)9(10)	Carbohydrate Metabolism	Penicillin and Alcuronate Interconversions
S7037	Homocystine	C00383	http://hmdb.ca/metabolites/HMDB006991	104.1	C3H4O4	InChI=1/C3H4O4/c4-2(1)-3(1)7	Nucleotide Metabolism	Pyrimidine metabolism

Obrazek č. 32: Ukázka databáze OIMeDa – ilustrativní ukázka skupiny metabolitů seřazených dle čísla „STxxx“ (konkrétně ST001-ST037) s dalšími informacemi o látce (KEGG číslo, molekulová hmotnost, sumární vzorec, InChI kód, odpovídající metabolismus a dráha).

Compound		L-Kynurenine					
ID	Body Fluids	Company	Published MS	MS_KP	MS_KN	MS_AP	MS_AN
Blood		Y					
Urine		Y					
technique		LC					
sample		T U P					
Human		H					

Obrázek č. 34: Ukázka databáze OIMeDa – zobrazení konkrétního metabolitu, záložka obsahující informace o biologických materiálech, ve kterých byly již identifikovány, případně jakou technikou byly analyzovány.

Compound		L-Kynurenine					
ID	Body Fluids	Company	Published MS	MS_KP	MS_KN	MS_AP	MS_AN
Cat, No,		K8625-25MG					
Name		L-Kynurenine					
Grade		crystalline					
price		25,4					
Metabolite		L-Kynurenine					
Mr (g/mol)		208,21					
Catalog number		K8625-25G					
Producer		Sigma					
Purity							
Quantity		25 mg					
Group		P1-C					

Obrázek č. 35: Ukázka databáze OIMeDa – zobrazení konkrétního metabolitu, záložka obsahující informace o jeho dostupnosti, katalogovém čísle, množství či čistotě daného standardu, též přesné umístění originální produktu.

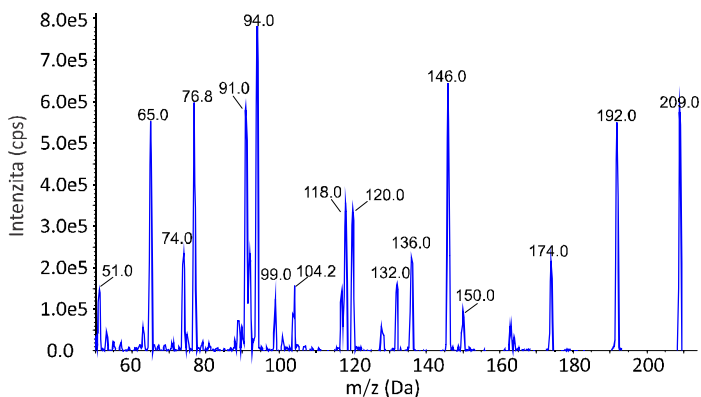
V současné době databáze OIMeDa obsahuje celkem 1370 metabolitů. Z tohoto celkového počtu bylo vybráno 447 metabolitů, jejichž odpovídající standardy byly zakoupeny, rozpuštěny, optimalizovány a zahrnuty do vyvíjené cílené metabolické metody.

4.4.2 Optimalizace MS parametrů

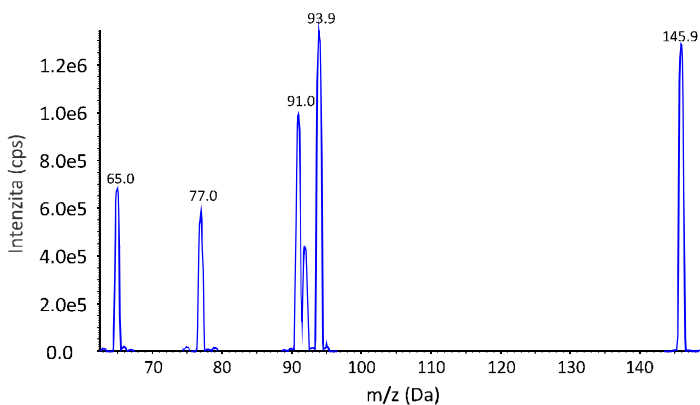
Nejdříve bylo nutné pro každou látku optimalizovat MS parametry. Směsi standardů v alkalické mobilní fázi byly přímo dávkovány do iontového zdroje MS/MS a měřeny v pozitivním a negativním módu, jak je uvedeno v kapitole 3.4.3. Při automatické MS optimalizaci byly zadány monoizotopové hmotnosti jednotlivých standardů ve směsi. Nejdříve byl pro každou hmotu optimalizován deklasterační potenciál, poté byla produkována hmotnostní spektra, která již byla generována za optimální hodnoty DP. Z hmotnostního spektra bylo automaticky vybíráno pět neintenzivnějších fragmentů, u nichž byla dále optimalizována hodnota kolizní energie, vstupního potenciálu a výstupního potenciálu kolizní cely. Fragmentační spektra byla poté produkována již za optimálních hodnot všech parametrů.

Na ukázkou je uvedena MS optimalizace kynureninu v pozitivním módu, který má monoizotopovou hmotnost 208. Při optimalizaci byla nejdříve nastavena minimální hodnota m/z fragmentu 50 Da, bylo získáno hmotnostní spektrum (Obr. 36) a následně fragmentační spektrum obsahující pět neintenzivnějších vzniklých fragmentů (Obr. 37), jednalo se konkrétně o fragmenty s hodnotou m/z 65, 77, 91, 94 a 146. Pro získání větší specifičnosti tranzice byla snaha získat a optimalizovat vznik fragmentů s větší hodnotou m/z , proto byla provedena znovu MS optimalizace, tentokrát však s nastavením minimální hodnoty m/z fragmentu 120. Opět bylo získáno hmotnostní (Obr. 38) a fragmentační (Obr. 39) spektrum. Při tomto nastavení byly automaticky vybrány fragmenty s hodnotou m/z 132, 136, 146, 174 a 192. Optimalizace DP je ukázána na Obr. 40. Optimalizace CE pro 6 vybraných fragmentů je zobrazena na Obr. 41.

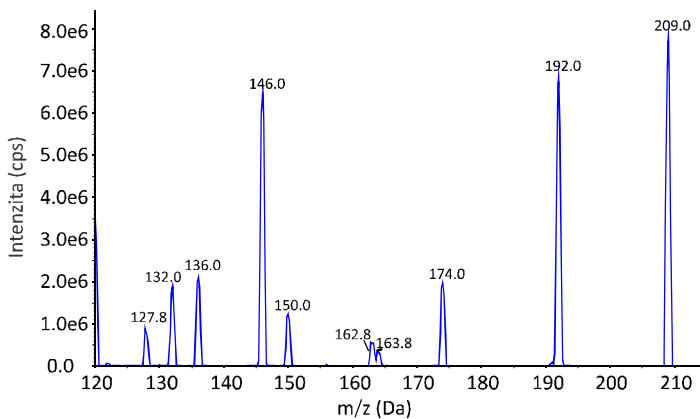
Správnost provedené MS optimalizace byla porovnávána s dostupnou literaturou^{71,72, 84,85}. Získaná hmotnostní spektra byla též porovnávána se spektry uvedenými v databázi HMDB a METLIN. Je opět uvedeno hmotnostní spektrum kynureninu v databázi HMDB (Obr. 42) a METLIN (Obr. 43). V obou případech byla pozorována většina fragmentů shodných s našimi získanými výsledky. Tímto bylo potvrzeno, že získané fragmenty jsou správné a že je lze použít pro další analýzu. Tento postup byl následně aplikován na všechny látky zahrnuté do metody.

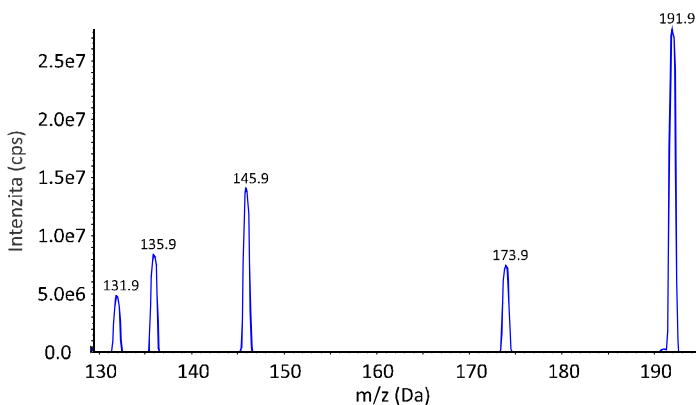
Obrázek č. 36: Hmotnostní spektrum kynureninu v pozitivním módu získané z automatické MS optimalizace při nastavení rozsahu od m/z 50 Da.

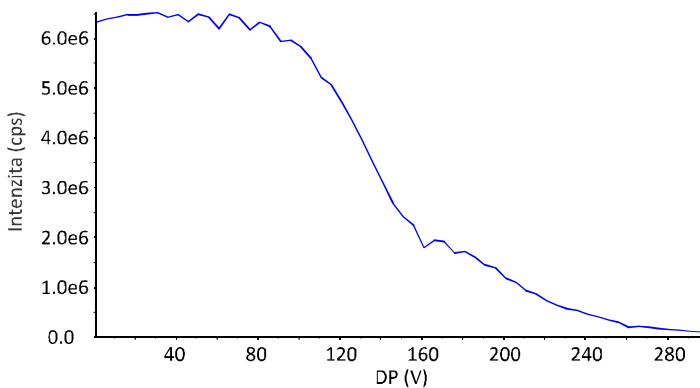
Obrázek č. 37: Fragmentační spektrum molekulového iontu kynureninu v pozitivním módu při optimální hodnotě DP a CE (získáno z automatické MS optimalizace při nastavení výběru 5 nejintenzivnějších fragmentů a minimální hodnoty m/z fragmentu 50 Da).

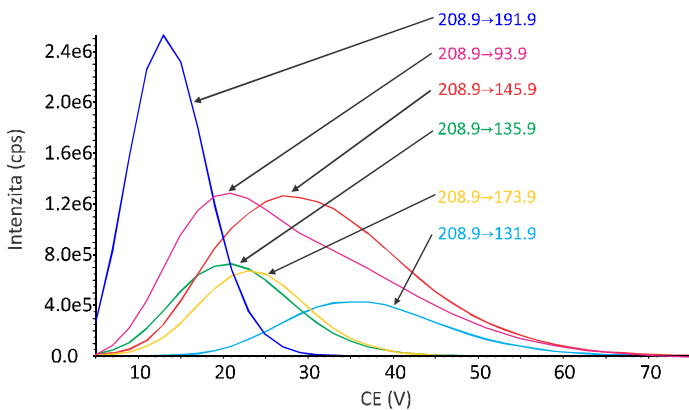
Obrázek č.38: Hmotnostní spektrum kynureninu v pozitivním módu získané z automatické MS optimalizace při nastavení rozsahu od m/z 120 Da.

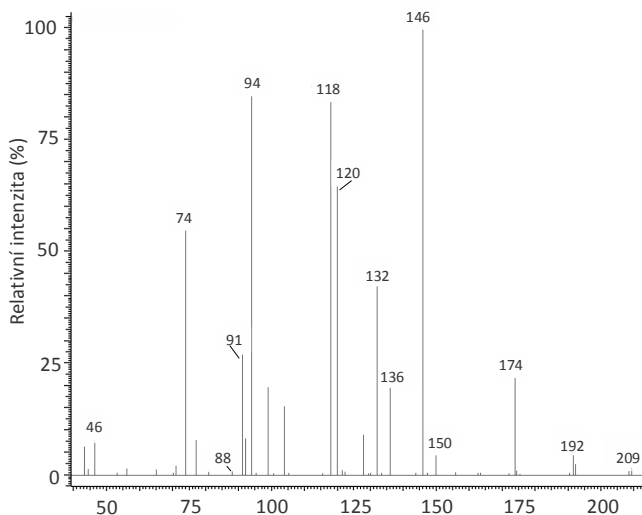
Obrázek č. 39: Fragmentační spektrum molekulového iontu kynureninu v pozitivním módu při optimální hodnotě DP a CE (získáno z automatické MS optimalizace při nastavení výběru 5 nejintenzivnějších fragmentů a minimální hodnoty m/z fragmentu 120 Da).

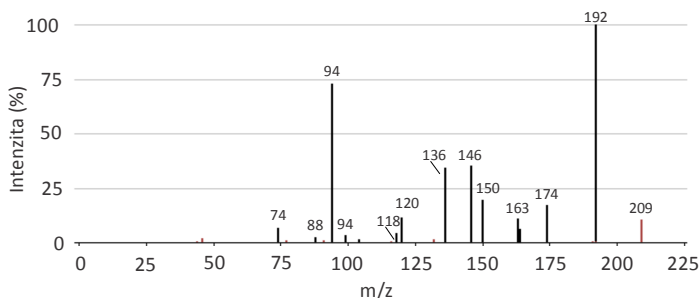
Obrázek č. 40: Optimalizace DP pro molekulární ion kynureninu v pozitivním módu.

Obrázek č. 41: Optimalizace CE pro šest nejintenzivnějších fragmentů kynureninu v pozitivním módu.

Obrázek č. 42: Hmotnostní spektrum kynureninu uvedené v databázi HMDB (při hodnotě CE 25 V v pozitivním módu).

Obrázek č. 43: Hmotnostní spektrum kynureninu uvedené v databázi METLIN (při hodnotě CE 10 V v pozitivním módu).

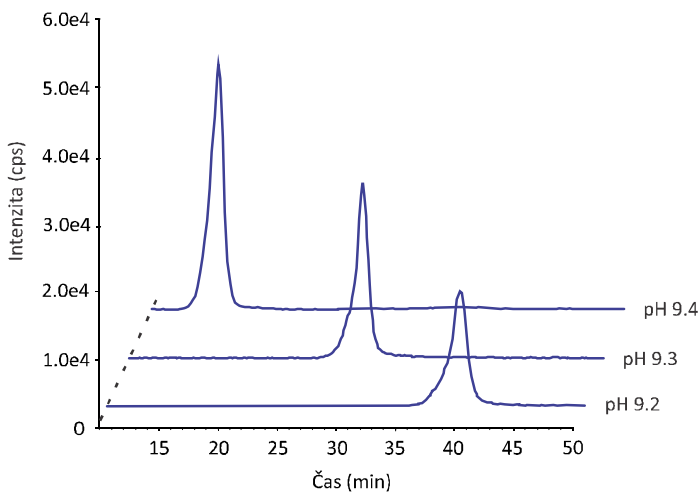
4.4.3 Optimalizace HPLC podmínek

Pro analýzu studovaných látek pomocí HPLC byla modifikována již dříve publikovaná metoda^{71,72}. Bylo optimalizováno pH mobilních fází, podmínky gradientové eluce (složení, průtok), teplota kolony a množství nastříkovaného vzorku.

Byla zvolena aminopropyllová kolona, tj. systém HILIC (polární stacionární fáze a polární mobilní fáze), protože byla snaha analyzovat i velice polární látky, včetně nukleotidů. Metoda umožňuje analýzu široké škály tříd metabolitů, byly analyzovány různé aminokyseliny a jejich deriváty, oligopeptidy, organické kyseliny, purinové a pyrimidinové látky, cukry atd.

Jedním z důležitých parametrů byl výběr pH mobilní fáze A (20 mmol/l octan amonný), které nejvíce ovlivňovalo separaci nukleotidtrifosfátů. Při pH nižším než 9,3 se trifosfáty zadržovaly na koloně velmi silně a nestačila ani doba 30 min při 95 % podílu mobilní fáze A k jejich eluci z kolony. Se zvyšujícím se pH se jejich retence snižovala (Obr. 44). Jako optimální pH bylo zvolena hodnota 9,45.

Po výběru pH mobilní fáze A byl gradient ještě pozměněn a to s cílem od sebe rozdělit např. monofosfáty se stejným MRM přechodem. Podmínky jsou popsány v kapitole 3.4.4.

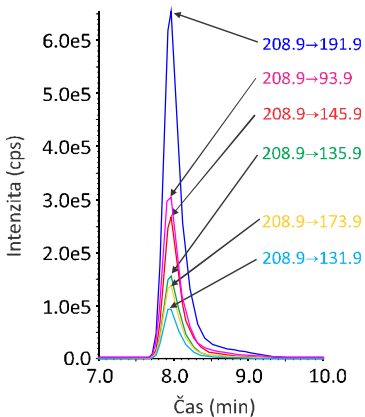

Obrázek č. 44: Vliv pH na retenční čas dITP

4.4.4 Analýza směsí standardů

Směsi standardů byly analyzovány metodou HPLC-MS/MS za optimalizovaných podmínek a bylo zjištěno retenční chování všech studovaných standardů. Nejdříve byly standardy identifikovány více MRM přechody získanými z MS/MS optimalizace a poté už pouze jedním vybraným MRM přechodem, který se vyznačoval nejvyšším poměrem signálu k šumu a zároveň u něj nebyla pozorována interference.

Na ukázkou je uvedena separace kynureninu, který byl nejdříve identifikován pomocí šesti vybraných MRM přechodů (Obr. 45). Retenční čas této látky činil 7,9 min. Do finální metody byla vybrána tranzice 208,9→93,9, která se vyznačovala nejvyšším podílem signálu ku šumu.

Obrázek č. 45: LC-MS analýza kynureninu pomocí 6 vybraných MRM přechodů, pro další analýzu vybrán přechod 208,9→93,9 (nejvyšší poměr signál ku šumu).

Metoda celkem zahrnuje sledování 222 přechodů v pozitivním módu a 188 přechodů v negativním módu (Tab. 21).

Tabulka č. 21: Tabulka upřesňující počty metabolitů z jednotlivých skupin látek, které jsou analyzovány cílenou metabolickou analýzou.

Skupina	Pozitivní	Negativní
	mód	mód
Aminokyseliny a jejich deriváty	59	19
Oligopeptidy	28	6
Sacharidy a jejich konjugáty	3	33
Organické kyseliny	3	50
Purinové a pyrimidinové báze a ribosidy	21	15
Nukleotidy a jejich deriváty	14	45
Látky z ostatních skupin	39	20
Acylované karnitiny	55	-

Konkrétní metabolity s jejich vybraným přechodem (Q1→Q3), optimalizovaným DP a CE a dále zjištěným retečním časem (RT) jsou shrnuty v tabulkách dle charakterizující skupiny, do které jsou řazeny, a též podle módu, ve kterém jsou analyzovány (Tab. 22–29). Hodnota EP a CXP byla pro každý MRM přechod nastavena na 10 V pro pozitivní mód a na -10 V pro negativní mód. Optimalizace vybraných skupin látek byly náplní jedné bakalářské (skupina nukleotidů)⁸⁶ a diplomové práce (výběr aminokyselin a oligopeptidů)⁸⁷.

Některé MRM přechody představují více metabolitů se stejnou molekulovou hmotností, které se z důvodu podobné struktury nepodařilo rozlišit na základě fragmentace ani retenčního času (látky vyznačeny modře). Jedná se např. o cukry glukosa/fruktosa/galaktosa/manosa či citrát/isocitrát nebo sukcinát/methylmalonát.

V Tab. 22–29 si lze všimnout, jak se v HILIC systému jednotlivé látky separují podle své polaritě a polaritě mobilní fáze. Retence se snižuje s rostoucí polaritou mobilní fáze, tedy se zvyšujícím se podílem

vodné mobilní fáze A (20mmol/l octan amonný, pH 9,45) k organickému rozpouštědлу (acetonitril) a naopak se zvyšuje s rostoucí polaritou dané látky. Mezi méně polární metabolity se mohou řadit např. dihydrouracil a thymin, které se eluují z kolony do 3. min (Tab. 30). Naopak nukleotidy se na koloně zdržují nejsilněji, kdy na retenci má největší vliv počet fosfátů v molekule. Monofosfáty se eluují přibližně v 18. min, difosfáty 21. min a trifosfáty až po 23. min (Tab. 32a, 32b).

Do metody byly též zařazeny syntetizované ribosidy PDNS (Tab. 30 a 31) (viz kapitola 3.1.1). Metoda umožňuje i analýzu acylovaných karnitinů (Tab. 36a,b). Od většiny z nich nebyly dostupné standardy, proto jejich optimalizované MS parametry a retenční časy byly zjišťovány na základě analýzy směsi jejich stabilně značených analogů, které se používají pro kvantifikaci v rámci novorozeneckého screeningu (Tab. 7). Charakteristický fragment pro všechny acylované karnitiny měl hodnotu 85 Da. Dále si lze všimnout, že jejich retence se snižovala s prodlužujícím se acylovaným řetězcem. Acetylkarnitin (C2) se eluoval v čase 7,4 min, naopak acylkarnitin s nejdelším acylovaným řetězcem hexakosandioylkarnitin (C26-DC) se eluoval v čase 5,1 min.

Za účelem zlepšení citlivosti jsou analýzy finálně prováděny v „scheduled MRM“ módu. Každý MRM přechod je sledován v separačním okně eluovaného píku metabolitu. Toto nastavení umožňuje zvýšení poměru signálu k šumu, protože se maximalizuje čas měření příslušného přechodu (dwell time). Také je možno zkrátit celkový čas měření všech přechodů a tím zlepšit profil píku díky vyššímu počtu bodů.

V metodě je dále nastaveno automatické přepínání pozitivní a negativní ionizace během jedné analýzy, tím dochází k polovičnímu zkrácení celkové doby analýzy jednoho vzorku a prodloužení životnosti použité kolony (viz kapitola 3.4.5.)

Tabulka č. 22a: Aminokyseliny a jejich deriváty analyzované LC-MS/MS metodou v pozitivním módu – s RT do 9,1 min (metabolity označené modře nelze od sebe rozlišit).

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
N-acetyltirosin	1,9	224,0	135,9	26	25
kyselina pikolinová	6,5	123,9	106,0	16	15
betain	7,0	118,0	58,1	161	39
leucin / isoleucin / alloile	7,6	132,0	85,9	46	15
pipekolát	7,8	129,9	84,1	51	23
kynurenin	7,9	208,9	93,9	56	21
N,N-dimethylglycin / 2-aminoisobutanoát	8,0	103,9	58,0	63	18
fenylalanin	8,0	165,9	119,9	36	19
homocystein	8,0	135,9	91,0	136	33
valin	8,1	117,9	72,1	56	17
selenomethionin	8,1	197,9	108,8	56	31
hexanoylglycin	8,2	173,9	75,9	51	13
methionin	8,2	149,9	104,0	41	15
tryptofan	8,2	204,9	145,8	41	25
cysteát	8,3	169,9	105,8	96	27
5-aminolevulinát / kreatin	8,3	131,9	89,9	61	19
prolin	8,5	115,9	69,9	31	21
fenylserin	8,6	181,9	118,0	36	21
benzoylalanin	8,6	193,9	105,0	46	23
guanidinoacetát	8,7	117,9	75,9	51	17
3-aminoisobutanoát	8,8	104,0	86,1	56	11
tiglylglycin / 3-methylkrotonylglycin	8,8	157,9	83,0	40	13
4-hydroxyprolin	8,9	131,9	85,8	41	19
hippurát	8,9	179,8	104,9	36	19
alanin / sarkosin	8,9	89,9	44,1	51	23
4-guanidinobutanoát	9,0	145,9	86,9	51	21
3-methylhistidin	9,1	169,9	123,9	46	21
tyrosin	9,1	181,9	136,0	46	19

Tabulka č. 22b: Aminokyseliny a jejich deriváty analyzované LC-MS/MS metodou v pozitivním módu – s RT od 9,3 min (metabolity označené modře nelze od sebe rozlišit).

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
kanavanin	9,3	177,1	76,0	31	21
asparagin	9,3	132,9	74,1	36	21
5-oxoprolin	9,3	129,9	84,0	51	19
5-hydroxytryptofan	9,4	220,9	161,9	46	25
β-alanin	9,4	89,9	71,9	26	13
threonin / homoserin	9,4	119,9	73,9	41	15
N-acetylornitin	9,6	174,9	114,9	51	17
4-aminobutanoát	9,6	104,0	68,9	56	21
glutamin	9,6	146,9	83,9	66	25
glycin	9,7	75,9	29,9	41	27
6-aminohexanoát	9,7	132,0	79,0	36	23
serin	9,8	105,8	60,0	16	15
histidin	10,0	155,9	110,0	46	19
homoarginin	10,1	188,9	84,0	76	31
N-methylhistidin	10,1	169,9	96,0	41	27
β-alanyl-N-methylhistidin	10,3	240,8	108,8	46	33
S-adenosylhomocystein	10,3	384,9	135,9	56	29
lysin	11,2	146,9	84,0	66	23
ornitin	11,2	132,9	115,6	51	13
homocystin	12,0	268,9	135,9	56	15
cystathionin	12,7	222,9	88,1	51	41
glutamát	14,4	147,8	83,9	41	23
2-aminoadipát	14,5	161,8	98,0	56	21
sacharopin	14,7	276,9	129,9	76	23
cystin	14,8	240,9	151,8	36	19
cystein	15,2	121,9	58,9	156	31
fosfokreatin	17,0	211,7	90,1	26	21
N-acetylaspartát	17,2	175,8	134,0	36	15
O-fosfo-L-serin	18,2	186,0	87,8	31	17
S-adenosyl-L-methionin	19,1	399,0	250,1	26	23
xanthurenát	20,7	205,9	159,9	26	27

Tabulka č. 23: Aminokyseliny a jejich deriváty analyzované LC-MS/MS metodou v negativním módu (metabolity označené modře nelze od sebe rozlišit).

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
2-furoylglycin	8,1	168,0	124,2	-45	-14
fenylpropionylglycin	8,2	205,9	73,9	-50	-20
2-methyl-butrylgljycin/ isovalerylgljycin	8,6	157,9	73,9	-35	-18
N-acetylmethionin	9,0	189,9	141,9	-20	-16
isobutrylgljycin / butrylgljycin	9,0	143,9	74,0	-15	-16
taurin	9,1	123,8	79,9	-45	-28
triiodothyronin	9,1	649,4	126,8	-110	-76
N-acetyl-L-alanin	9,1	130,0	88,1	-5	-16
5-oxoprolin	9,3	128,0	82,0	-60	-18
citrulin	9,4	174,0	131,2	-40	-16
propionylgljycin	10,0	129,9	74,0	-30	-16
N,N-dimethylarginin	10,0	200,9	156,2	-10	-16
kynurenát	10,4	187,8	144,0	-45	-20
arginin	11,3	173,0	131,1	-55	-22
aspartát	11,7	132,0	88,1	-35	-16
N-argininosukcinát	15,3	288,9	132,0	-70	-28
suberylgljycin	17,0	229,9	74,0	-50	-24
N-acetylglutamát	17,1	187,9	102,0	-45	-24
3-sulfinoalanin	17,9	150,8	89,0	-35	-16

Tabulka č. 24: Oligopeptidy analyzované LC-MS/MS metodou v negativním módu.

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
Leu-Leu	6,9	243,1	130,2	-60	-24
Gly-aminobutyrová kyselina	10,9	158,9	101,9	-45	-18
Gly-Met	12,2	204,8	101,9	-35	-26
Cys-Gly	15,5	177,0	143,0	-150	-12
Asp-Phe	15,8	279,1	164,0	-45	-20
Leu-Gly	17,8	186,8	124,9	-30	-20

Tabulka č. 25: Oligopeptidy analyzované LC-MS/MS metodou v pozitivním módu.

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
Gly-Gly-ethylester	2,2	161,0	104,0	26	15
g-Glu-Cys	6,5	251,0	149,0	61	29
Ala-Phe	8,7	236,9	166,0	46	17
Leu-Tyr	8,9	295,0	182,0	56	17
Gly-Phe	9,0	222,9	119,9	61	29
Ala-Met	9,0	220,9	149,8	61	17
Ala-Val	9,2	188,9	117,9	41	15
Gly-Leu	9,3	188,9	132,0	45	17
Leu-Gly-Gly	9,4	245,9	86,0	51	21
Gly-Val	9,8	174,9	118,0	51	17
Gly-Trp	10,1	261,9	188,0	56	25
Ala-Ala	10,3	160,9	89,9	66	15
Ala-Pro	10,3	186,8	104,8	66	23
Gly-Ser	10,7	162,9	84,1	41	25
homokarnosin	10,8	240,8	155,9	41	15
karnosin	10,9	226,9	109,9	86	33
Gly-Ala	11,1	146,9	89,9	56	15
Gly-Tyr	11,2	238,9	136,0	1	27
Ala-Asn	11,3	203,9	133,1	46	17
Ala-Gly-Gly	11,5	203,9	129,0	36	13
Gly-Gly	11,7	132,9	75,9	51	15
Gly-Asp	11,9	189,9	132,9	31	19
Gly-Gly-Gly	12,1	189,6	114,8	46	13
Gly-Gly-Gly-Gly	12,2	246,9	115,1	56	25
His-His	13,2	293,0	110,1	61	37
S-laktoylglutathion	14,9	380,3	233,0	56	23
glutathion	15,9	307,9	178,9	41	17
glutathion disulfid	18,8	612,9	484,0	56	27

Tabulka č. 26: Sacharidové složky analyzované LC-MS/MS metodou v pozitivním módu (metabolity označené modře nelze od sebe rozlišit).

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
N-acetylglukosamin/ N-acetylgalaktosamin/ N-acetylmanosamin	6,9	221,9	138,1	41	23
glukosamin	7,8	179,9	84,0	51	19
galaktosamin	7,8	180,0	72,0	21	21

Tabulka č. 27a: Sacharidové složky analyzované LC-MS/MS metodou v negativním módu - s RT do 10 min (metabolity označené modře nelze od sebe rozlišit).

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
erythritol	2,1	121,0	59,1	-15	-14
1,6-anhydro- β -D-glukosa	3,8	161,0	101,1	-25	-10
xylulosa	4,7	148,9	71,0	-5	-24
ribosa	5,3	148,8	88,9	-30	-14
glukono-1,5-laktone I	5,4	176,9	129,0	-10	-12
xylosa	5,9	149,9	89,9	-15	-8
fukosa	5,9	162,8	59,1	-28	-20
ribitol/arabitol	6,5	150,9	71,0	-38	-24
glukosa / fruktosa / galaktosa / manosa	7,1	178,9	88,9	-40	-12
galaktitol	7,3	180,8	100,8	-35	-16
manitol	7,4	180,9	89,1	-35	-18
laktosa / maltosa	8,8	340,9	161,0	-55	-12
melibiosa / sacharosa	9,0	340,9	179,0	-100	-18
melezitosa	9,3	502,9	323,0	-160	-30
rafinosa	9,5	502,8	179,0	-160	-30
maltotriosa	9,9	502,9	341,0	-100	-12

Tabulka č. 27b: Sacharidové složky analyzované LC-MS/MS metodou v negativním módu - s RT od 10 min (metabolity označené modře nelze od sebe rozlišit).

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
stachyosa	10,3	664,8	383,0	-185	-44
glycerát	11,2	104,9	58,8	-5	-18
threonát	11,3	135,0	75,1	-40	-18
kyselina sialová	13,2	309,0	87,0	-125	-20
glukonát	13,4	194,8	129,0	-40	-18
glukono-1,5-laktone II	13,5	176,9	129,1	-10	-12
glukuronát	14,3	192,8	113,0	-50	-16
ribosa-5-P / xylulosa-5-P	17,4	228,8	96,8	-45	-20
erytroza-4-P	17,5	198,9	96,8	-20	-14
sorbitol-6-P	17,5	260,8	78,8	-40	-66
glukosa-1-P/ galaktosa-1-P	17,6	258,8	78,9	-40	-58
N-acetylglukosamin-6-P	17,6	299,8	78,8	-55	-74
glycerol-3-P	17,7	170,9	78,9	-35	-34
glukosamin-6-P	17,7	257,8	78,9	-40	-72
glukosa-6-P / fruktosa-6-P	18,7	258,9	96,8	-30	-22
3-fosfoglycerát	20,5	184,8	78,9	-20	-50
deoxyribosa-5-P	21,3	212,8	97,0	-35	-20

Tabulka č.28: Organické kyseliny analyzované LC-MS/MS metodou v pozitivním módu.

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
1-aminocyklopropan-1-karboxylát	10,0	101,9	56,0	31	17
3-ureidopropionát	12,8	132,9	72,0	41	17
4-hydroxycyklohexylacetát	14,1	158,9	98,8	81	17

Tabulka č.29a: Organické kyseliny analyzované LC-MS/MS metodou v negativním módu – s RT do 11 min (metabolity označené modře nelze od sebe rozlišit).

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
palmitát	6,5	255,1	45,1	-145	-54
3-methyl-2-oxobutanoát	6,5	114,9	71,1	-20	-12
3-fenylpropanoát	6,8	149,0	105,1	-50	-14
fenyllaktát	6,9	165,0	101,1	-30	-38
fenylacetát	7,3	135,0	91,1	-35	-12
2-hydroxyisokapronát	7,4	130,8	84,7	-5	-16
salicylát / 4-hydroxybenzoát	7,4	136,9	92,9	-35	-22
2-hydroxyfenylacetát	7,5	150,8	106,9	-5	-18
3-indolpropionát	7,7	187,8	116,2	-65	-18
indollaktát	7,8	203,6	128,1	-40	-30
askorbát	7,8	174,9	114,9	-15	-16
3-(3-hydroxyfenyl)propanoát	8,3	165,0	106,1	-15	-30
levulinát	8,4	115,0	71,1	-40	-14
2-hydroxyisovalerát	8,4	116,9	71,1	-55	-16
indol-3-acetát	8,6	173,9	130,1	-10	-16
benzoát	8,7	120,9	76,9	-15	-16
2-hydroxyisobutanoát / 2-hydroxybutanoát	9,0	102,9	57,0	-35	-16
glyoxylát	9,1	72,9	55,2	-45	-22
sukcinylacetón	9,1	156,9	99,0	-25	-14
2,3-dihydroxybenzoát / 2,5-dihydroxybenzoát	9,2	152,9	108,0	-37	-32
kyselina tropová	10,0	164,9	102,9	-20	-14
2-oxobutanoát / acetoacetát / sukcinát semialdehyd	10,2	100,8	57,0	-30	-12
laktát	10,4	88,9	43,0	-30	-16
oxalát	10,5	88,9	70,9	-45	-14
2-oxoglutarát	10,5	144,9	101,0	-30	-10
porfobilinogen	10,6	224,8	98,9	-30	-20
pantothénát	10,9	217,9	88,0	-75	-20

Tabulka č. 29b: Organické kyseliny analyzované LC-MS/MS metodou v negativním módu – RT od 11 min (metabolity označené modře nelze od sebe rozlišit).

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
homovanilát	11,5	180,8	122,1	-40	-20
vanilmandelát	11,6	196,8	138,0	-45	-18
2-oxoadipát	11,7	158,9	58,9	-40	-18
4-hydroxybutanoát	11,8	102,9	56,9	-30	-18
chinát	12,4	191,0	93,1	-105	-30
pyruvát	14,8	86,925	43,1	-45	-12
sebakát	17,0	200,9	139,0	-65	-26
5-hydroxyindolacetát	17,1	189,8	144,0	-45	-30
suberát	17,2	172,9	111,0	-35	-20
2-hydroxyglutarát	17,3	146,9	128,9	-25	-16
oxaloacetát / glutarát	17,3	130,8	86,8	-37	-16
glutakonát / ketoleucin / mevalonolakton/ 3-methyl-2-oxopentanoát	17,3	128,9	85,0	-36	-12
malát	17,5	132,9	71,1	-35	-20
hydroxypyruvát	17,5	102,8	59,0	-35	-12
ethylmalonát	17,6	130,8	86,8	-37	-16
fumarát / kapronát	17,6	114,9	71,0	-38	-13
sukcinát / methylmalonát	17,6	116,8	73,0	-35	-14
malonát / 3-hydroxybutanoát	17,7	102,9	59,0	-30	-14
3-merkaptolaktát	18,3	120,9	77,0	-10	-16
tartarát	18,7	148,9	87,0	-40	-18
akonitát	20,6	172,9	84,9	-35	-18
citrát / isocitrát	20,7	190,8	110,9	-40	-18
fosfoenolpyruvát	20,8	166,8	78,9	-35	-24

Tabulka č 30: Purinové a pyrimidinové složky analyzované LC-M/MS metodou v pozitivním módu.

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
dihydrouracil	2,3	114,9	72,9	91	17
thymin	2,8	126,9	109,9	96	23
thymidin	3,7	242,9	126,8	61	17
deoxyuridin	4,4	228,9	113,0	91	23
5'-methylthioadenosin	4,5	297,9	135,9	51	27
deoxyadenosin	5,0	251,9	118,9	26	59
adenosin	5,9	267,9	118,9	41	67
Alr	6,1	216,2	84,0	46	19
cytosin	6,2	111,9	94,8	96	27
adenin	6,5	135,9	118,9	171	31
AICAr	6,7	259,1	110,0	61	31
cytidin	7,0	244,0	111,9	31	27
FAICAr	7,1	287,1	138,0	56	31
guanin	7,7	152,0	81,9	76	37
deoxyinosin	8,1	252,9	136,9	51	19
hypoxanthin	8,4	136,9	109,9	136	29
guanosin	8,5	284,0	151,9	51	27
inosin	9,1	268,9	136,9	81	21
dihydrothymidin	10,1	128,8	62,0	111	37
xanthosin	14,7	284,9	152,9	96	15
CAIr	16,7	260,2	128,1	36	17

Tabulka č 31: Purinové a pyrimidinové báze a ribosidy analyzované LC-MS/MS metodou v negativním módu.

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
uracil	3,4	110,952	42,1	-35	-22
5-hydroxymethyluracil	5,5	140,9	80,0	-80	-24
7-methylguanin	5,8	164,0	106,1	-5	-32
uridin	5,8	242,8	110,0	-95	-22
adenosin	5,9	265,9	133,7	-60	-10
FGAr	6,0	233,0	143,1	-30	-14
alantoin	6,3	156,9	114,1	-30	-16
pseudouridin	7,7	242,8	153,0	-35	-20
deoxyguanosin	7,7	265,8	150,0	-20	-28
1-methylxanthin	7,9	164,9	108,0	-60	-26
kyselina močová	10,0	166,9	59,9	-30	-46
kyselina orotová	11,6	154,9	110,9	-15	-16
xanthin	11,7	150,9	108,0	-55	-24
SAdo	17,9	381,8	134,0	-65	-46
SAICAr	18,6	373,2	241,1	-45	-24

Tabulka č.32a: Nukleotidy a jejich deriváty analyzované LC-MS/MS metodou v negativním módu – s RT do 18,2 min (metabolity označené modře nelze od sebe rozlišit).

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
2',3'-cyklické CMP	13,6	303,8	109,9	-50	-22
NAD ⁺	14,3	662,7	540,9	-55	-20
CDP-cholin	14,3	486,8	427,9	-155	-20
UDP-N-acetyl-D-glukosamin	17,5	605,7	384,9	-85	-38
NADH	17,7	663,7	397,0	-35	-44
UDP-D-galaktosa / UDP-glukosa	17,8	564,7	322,9	-75	-34
dTMP	17,9	320,8	194,9	-35	-24
dCMP	18,0	305,8	194,9	-55	-24
CMP	18,0	321,8	96,8	-55	-28
FMN	18,1	454,9	139,0	-75	-26
dUMP	18,2	306,8	195,0	-50	-22

Tabulka č. 32b: Nukleotidy a jejich deriváty analyzované LC-MS/MS metodou v negativním módu – s RT od 18,2 min.

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
UMP	18,4	322,8	210,9	-65	-22
dAMP	18,4	329,8	134,0	-65	-32
AMP	18,4	345,8	133,9	-90	-46
adenylylsulfát	18,6	425,8	346,0	-50	-26
GDP-L-fukosa	18,9	587,7	441,9	-95	-34
GDP-manosa	19,0	603,7	423,9	-35	-42
dGMP	19,6	345,8	150,0	-35	-34
ADP-ribosa	19,6	557,7	346,0	-45	-36
GMP	19,7	361,8	211,0	-45	-26
IMP	20,2	346,8	96,9	-60	-28
NADP*	20,6	742,7	620,9	-70	-24
UDP-glukuronát	20,8	578,7	402,9	-70	-34
CDP	20,8	401,8	158,9	-60	-32
dCDP	20,8	385,8	158,9	-30	-30
dTDP	21,0	400,8	158,8	-60	-34
UDP	21,2	402,9	158,8	-70	-34
ADP	21,4	425,8	133,9	-95	-32
dADP	21,4	409,8	158,8	-30	-32
SAMP	21,6	461,8	96,8	-55	-30
NADPH	22,4	743,7	425,9	-30	-42
dGDP	22,4	425,8	158,9	-70	-32
GDP	22,6	441,8	158,8	-95	-36
IDP	22,8	426,8	134,9	-75	-32
UTP	23,0	482,7	158,7	-80	-48
dCTP	23,2	465,7	158,9	-65	-36
CTP	23,3	481,7	158,9	-70	-44
dTTP	23,5	480,7	158,8	-70	-46
dUTP	24,0	466,7	158,9	-55	-36
ATP	24,0	505,7	158,8	-75	-40
dATP	25,0	489,7	158,7	-60	-36
GTP	27,0	521,6	158,8	-90	-50
dITP	27,0	490,7	158,8	-65	-40
ITP	28,0	506,7	158,7	-60	-48
dGTP	28,0	505,7	158,9	-70	-38

Tabulka č. 33: Nukleotidy a jejich deriváty analyzované LC-M/MS metodou v pozitivním módu.

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
nikotinamid mononukleotid	14,8	334,9	123,0	36	23
CMP-N-acetylneuraminát	17,2	615,1	323,9	56	19
FAD	17,9	785,8	347,9	1	31
dCMP	18,0	307,9	112,0	56	19
CMP	18,0	323,8	111,9	46	21
AICAR	18,3	339,0	109,9	131	45
dAMP	18,4	331,9	135,9	41	23
AMP	18,4	348,0	135,9	116	27
dGMP	19,5	348,1	80,9	1	31
GMP	19,7	363,8	151,9	36	25
IMP	20,2	349,0	136,9	31	19
SAMP	21,7	464,1	251,9	71	31
CoA	22,2	767,6	261,0	56	39
SAICAR	22,3	455,0	243,0	86	25

Tabulka č. 34a: Látky z ostatních skupin analyzované LC-MS/MS metodou v pozitivním módu – s RT do 5 min.

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
ubichinon	1,6	250,9	218,9	76	19
vitamin K	1,7	172,6	105,0	191	27
vitamin D2	1,7	397,2	91,1	66	85
11-deoxykortikosteron	1,8	331,1	109,0	111	25
topiramarát	1,8	340,1	263,9	136	13
cholesterol	1,9	387,1	105,0	146	21
2-aminofenol	2,1	109,9	65,1	71	29
6-hydroxymelatonin	2,1	248,9	189,9	51	23
benzylamin	2,2	108,0	65,1	36	37
nikotinamid	2,4	122,9	79,9	1	27
N-acetylserotonin	2,5	218,9	159,9	101	21

Tabulka č. 34b: Látky z ostatních skupin analyzované LC-MS/MS metodou v pozitivním módu – s RT od 5 min (metabolity označené modře nelze od sebe rozlišit).

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
3-methoxytyramin	5,1	167,9	119,0	41	25
kreatinin	5,2	113,9	86,0	46	15
normetanephrin	5,8	183,9	134,0	51	27
riboflavin	5,8	376,9	243,0	11	33
4-pyridoxát	6,3	184,0	148,2	56	29
pyridoxin	6,7	169,9	133,9	121	29
spermin	6,7	203,9	138,0	66	17
metanephrin	6,7	197,9	165,0	36	25
serotonin	6,9	176,9	114,9	36	39
thiamin	7,1	265,9	123,0	36	25
pyridoxal	7,6	167,9	93,9	31	31
trigonelin	7,6	138,0	92,1	1	29
taurocholát	8,3	516,0	337,1	186	33
N-acetylputrescin	8,4	131,0	71,9	76	21
karnitin	8,6	161,9	102,9	56	23
protoporfyrin	8,7	563,0	445,2	231	67
N-methylhistamin	8,8	125,9	109,0	56	19
7,8-dihydroneopterin	9,1	256,0	164,9	21	31
cholin	10,0	104,3	60,0	36	23
biotin	11,1	244,7	227,0	61	21
<i>p</i> -benzenediol / pyrokatechol	14,3	110,9	83,0	126	14
adrenalin	14,8	183,9	100,8	61	23
biliverdin	17,1	583,1	297,1	116	45
bilirubin	17,2	585,1	299,2	26	39
5-methyltetrahydrofolát	18,8	460,0	313,0	56	27
5-formyltetrahydrofolát	19,0	473,9	299,0	61	45
dihydrofolát	21,3	444,0	177,9	61	19
acetyl-CoA	22,1	809,7	303,0	36	41

Tabulka č. 35: Látky z ostatních skupin analyzované LC-MS/MS metodou v negativním módu (metabolity označené modře nelze od sebe rozlišit).

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
4-hydroxybenzaldehyd	4,9	120,8	92,0	-15	-32
indoxylsulfát	5,8	212,0	81,0	-25	-20
vitamin D3	6,4	383,2	83,1	-55	-28
tetrahydrobiopterin	7,6	239,8	179,9	-20	-10
prostaglandin E2	7,8	350,9	270,9	-60	-22
ofloxacin	7,9	360,1	275,2	-140	-26
cholát	7,9	407,2	289,3	-170	-54
myo-inositol	8,4	178,9	124,9	-85	-20
antranilát	9,0	135,9	92,0	-25	-20
7,8-dihydroneopterin	9,0	253,9	194,0	-40	-14
sfingosin 1-fosfát	10,2	377,9	78,6	-90	-90
nikotinát	10,5	121,9	77,9	-30	-18
šikimát	13,3	173,0	93,0	-45	-22
ethanolaminfosfát	16,5	139,8	78,9	-20	-16
acetylfosfát	16,6	138,9	79,1	-20	-22
fenylacetaldehyd / merkaptopyruvát	17,7	118,9	95,8	-80	-29
thiamindifosfát	17,8	423,8	302,9	-65	-20
pyridoxaminfosfát	18,2	246,8	229,9	-35	-14
glyceronfosfát	18,3	168,9	79,0	-5	-34
pyridoxalfosfát	18,4	245,8	96,8	-40	-20

Tabulka č. 36a: Acylované karnitiny analyzované LC-MS/MS metodou v pozitivním módu – s RT do 5,4 min.

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
C26-DC	5,1	570,9	85,0	112	69
C26	5,1	540,9	85,0	112	69
C26-1	5,1	538,9	85,0	112	69
C26-2	5,1	536,9	85,0	112	69
C22-DC	5,1	514,7	85,0	106	65
C20-DC	5,1	486,7	85,0	103	62
C22	5,1	484,7	85,0	106	65
C22-1	5,1	482,7	85,0	106	65
C22-2	5,1	480,7	85,0	106	65
C22-5	5,1	474,7	85,0	106	65
C20	5,1	456,7	85,0	100	60
C20-1	5,1	454,7	85,0	102	60
C20-2	5,1	452,7	85,0	102	60
C18-1OH	5,1	442,4	85,1	92	57
C18	5,1	428,4	85,1	96	63
C18-1	5,1	426,4	85,1	89	55
C18-2	5,1	424,3	85,1	89	54
C18-3	5,1	422,6	85,0	98	57
C18-4	5,1	420,6	85,0	98	57
C16-OH	5,2	416,3	85,1	87	53
C16-1OH	5,2	414,3	85,1	87	53
C16:2-OH	5,2	412,3	85,1	86	53
C16	5,2	400,3	85,1	84	51
C16-1	5,2	398,3	85,1	84	51
C16:2	5,2	396,3	85,1	83	51
C14-1OH	5,2	386,3	85,1	81	50
C14-2OH	5,2	384,3	85,1	81	49
C12-DC	5,2	374,3	85,1	86	45
C14	5,2	372,3	85,1	86	45
C14-1	5,2	370,3	85,1	78	47
C14-2	5,2	368,3	85,1	78	47
C12	5,3	344,3	85,1	73	44
C12:1	5,3	342,3	85,1	73	44
C10	5,4	316,2	85,1	56	37
C10-1	5,4	314,2	85,1	68	40
C10-2	5,4	312,2	85,1	67	40

Tabulka č. 36b: Acylované karnitiny analyzované LC-MS/MS metodou v pozitivním módu – s RT od 5,5 min (metabolity označené modře nelze od sebe rozlišit).

Metabolit	RT (min)	Q1	Q3	DP (V)	CE (V)
C7-DC	5,5	304,2	85,1	66	39
C9	5,5	302,2	85,1	66	39
C6-DC, C7-OH	5,5	290,2	85,1	63	37
C8	5,6	288,2	85,1	66	33
C8-1	5,6	286,2	85,1	63	37
C5DC	5,9	276,2	85,1	61	35
C5:1-DC	5,9	274,1	85,1	60	35
C4-DC,C5-OH	5,9	262,2	85,1	58	33
C6	5,9	260,2	85,1	56	27
C6:1	5,9	258,2	85,1	57	33
C3-DC,C4-OH	6,1	248,1	85,1	55	32
C5	6,1	246,2	85,1	46	29
C5-1	6,1	244,2	85,1	55	31
C3-OH	6,8	234,1	85,1	53	30
C4	6,4	232,2	85,1	46	29
C4:1	6,4	230,1	85,1	52	29
C3	6,8	218,1	85,1	46	29
C3:1	6,8	216,1	85,1	49	27
C2	7,4	204,1	85,1	41	27

4.4.5 Metabolitové profilování biologických materiálů

Dosud bylo provedeno několik experimentů, které využívaly vyvinutou cílenou metabolomickou metodu pomocí HPLC-MS/MS. Všechny tyto studie se řídily pokyny standardního operačního postupu a byly náplní jedné bakalářské⁸⁸ a čtyř diplomových prací⁸⁹⁻⁹².

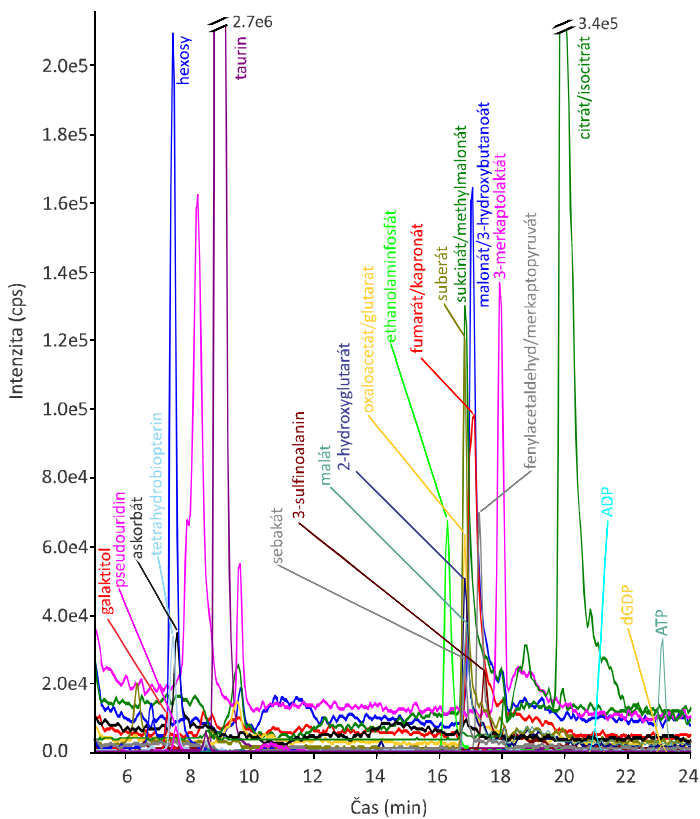
Při analýze leukocytů byl například sledován vliv imatinibu na jejich metabolismus u pacientů s chronickou myeloidní leukemií⁸⁹, v extraktech leukocytů bylo celkem identifikováno 87 studovaných látek (Obr. 46).

Dále byly analyzovány kondenzáty dechu za účelem porovnat metabolomické profily od pacientů s cystickou fibrózou, astmatem a astmatiků léčených glukokortikosteroidy vůči zdravým jedincům⁹⁰. Celkem bylo v kondenzátech dechu identifikováno 42 metabolitů (Obr. 47).

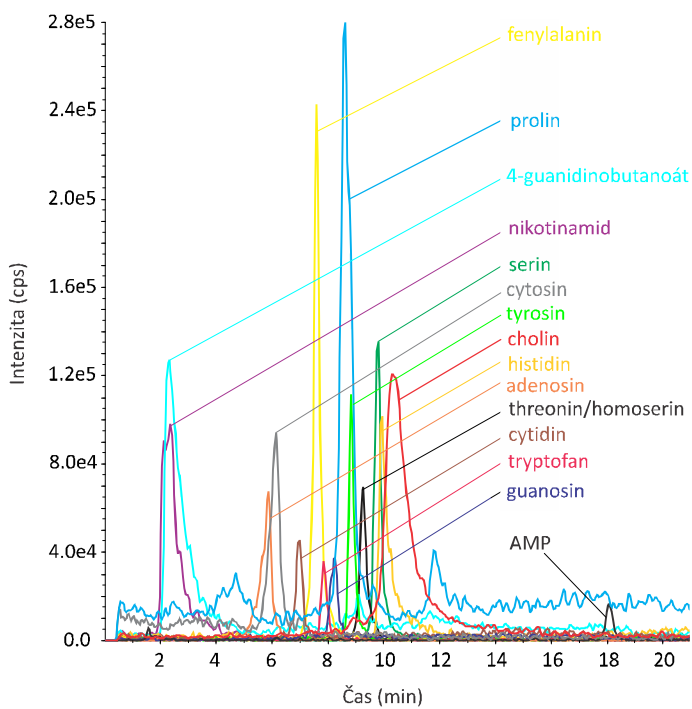
Pomocí cílené metabolomické metody byl také zkoumán vliv látek s potenciálním protirakovinným účinkem na metabolismus rakovinných buněk (T lymfoblastická leukemie, linie CCRF-CEM)⁹¹. V tomto typu buněk bylo celkem prokázáno 179 metabolitů (Obr. 48).

Také byly analyzovány vzorky moči novorozenců s perinatální asfyxií za účelem sledování metabolických změn v průběhu několika hodin po porodu⁸⁸. Celkem bylo ve vzorcích moči identifikováno 124 metabolitů (Obr. 49).

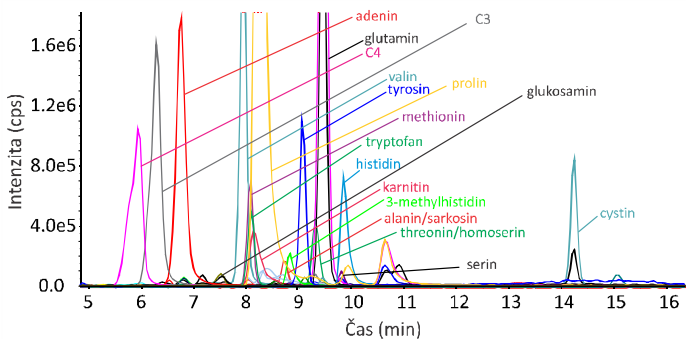
Vyvinutá metoda byla též uplatněna při analýze vzorků plazem od myší, u kterých byl knockoutován gen *CFTR* (*Cystic Fibrosis Transmembrane Conductance Regulator*) způsobující cystickou fibrózu⁹². Celkem bylo nalezeno ve vzorcích myších plazem 124 látek.

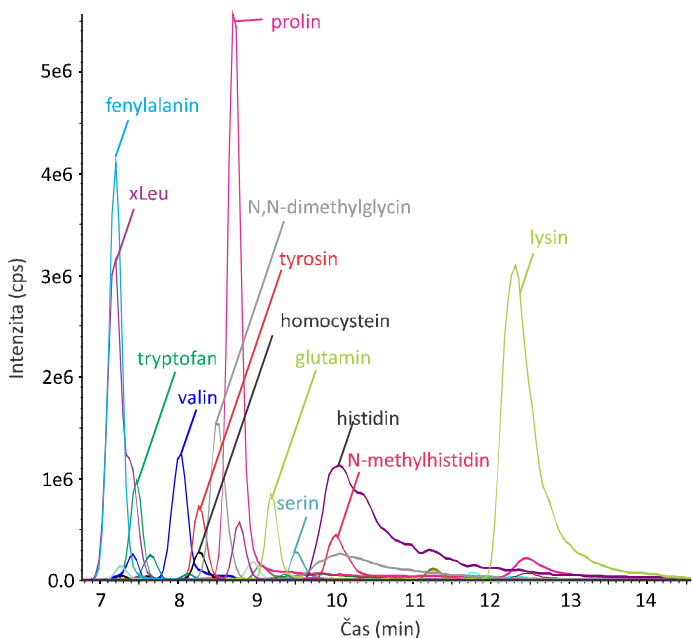
Obrázek č. 46: Ukázka analýzy extraktů leukocytů v negativním módu.

Obrázek č. 47: Ukázka analýzy kondenzátu dechu v pozitivním módu (převzato z Karlíková⁹⁰ a upraveno).

Obrázek č. 48: Ukázka analýzy extraktů CEM buněk v pozitivním módu (převzato z Halířová⁹¹ a upraveno).

Obrázek č. 49: Ukázka analýzy moče v pozitivním módu (převzato z Galociová⁸⁸ a upraveno).

5 SOUHRN

Metabolomika je nově se rozvíjející vědní disciplína, která studuje komplexní profil nízkomolekulárních metabolitů přítomných v biologickém vzorku v definovaném čase. Našla své uplatnění v mnoha oborech a stává se důležitým nástrojem i v klinickém výzkumu a diagnostice lidských onemocnění. Pro metabolomické experimenty založené na měření hmotnostní spektrometrií lze použít dva hlavní přístupy, tzv. cílený a necílený. Cílený přístup využívá předem definovaných metabolitů, které jsou analyzovány charakteristickými přechody v tandemovém hmotnostním spektrometru. Necílený přístup používá data z analyzátorů založených na měření přesné hmoty a retenčního času, přičemž analyzované látky jsou *a priori* neznámé. Metabolomická data jsou matematicky upravena a statisticky zpracována především za použití vícerozměrných statistických analýz.

Cílem této práce bylo uplatnit metabolomické přístupy pro diagnostiku dědičných metabolických poruch za použití kapalinové chromatografie a hmotnostní spektrometrie, to znamenalo nalézt změny v hladinách metabolitů, které nejlépe odlišují pacienty od zdravých jedinců.

Byla vyvinuta metoda pomocí HPLC-MS/MS pro kvantitativní analýzu ribosidů druhé části purinové *de novo* syntézy, která umožňuje diagnostiku známých či dosud nepopsaných poruch. Metoda byla aplikována na vzorky močí, likvorů a mozkových tkání od pacientů s deficitem adenylosukcinátlyasy.

V další studii se podařilo úspěšně uplatnit cílený metabolomický přístup v diagnostice dědičných metabolických poruch metodou přímého nástřiku vzorků plazem ve spojení s MS/MS. Podařilo se rozlišit 34 pacientů od 50 kontrolních vzorků na základě nesupervizovaného statistického zpracování dat.

Necílený metabolomický přístup byl testován na vzorcích suché krevní kapky a moči technikou HPLC-TOF-MS. Bylo prokázáno, že tento

přístup lze uplatnit pro diagnostiku dědičných metabolických poruch. Vzorky od pacientů se podařilo rozlišit od kontrolních vzorků uplatněním různých statistických nástrojů. Na základě diskriminační analýzy byly prokázány známé i potenciálně nové markery jednotlivých onemocnění.

V rámci dalšího projektu byla vyvíjena cílená metabolická metoda pomocí HPLC-MS/MS, která umožňuje analýzu celkem 410 metabolitů v pozitivním a negativním módu. Metoda byla uplatněna pro analýzy močí, sér, kondenzátů dechu, extraktů leukocytů a CEM buněk.

6 SUMMARY

Metabolomics is a new developing science which studies complex profile of low-molecular weight metabolites present in a biological sample in defined time. It has applied in many fields and it has become an important tool in clinical research and in diagnosis of human diseases. Two main approaches (targeted and untargeted) can be used for metabolomic experiments based on measurements by mass spectrometry. Targeted approach is based on predefined metabolites, which are analyzed by characteristic transitions in tandem mass spectrometry. Untargeted approach uses data from analyzers based on exact mass and retention time measurement whereas analyzed compound are *a priori* unknown. Metabolomic data are mathematically and statistically processed mainly using multivariate statistical analyses.

The aim of this study was to apply metabolomic approaches for the diagnosis of inherited metabolic disorders using liquid chromatography and mass spectrometry. It meant to find changes in the levels of metabolites that best distinguish patients from healthy individuals.

A method using HPLC-MS/MS for the quantitative analysis of ribosides in the second part of purine *de novo* synthesis was developed. It enables the diagnosis of known or thus far unidentified disorders. The method was applied to urine, cerebrospinal fluid and brain tissue samples from patients with adenylosuccinate lyase deficiency.

In another study a targeted metabolomic approach was successfully applied in the diagnosis of inherited metabolic disorders using flow injection analysis of plasma samples coupled with MS/MS. All 34 patient samples were distinguished from 50 control samples based on unsupervised statistical data processing.

Untargeted metabolomic approach was tested on dried blood spots and urine samples by HPLC-TOF-MS technique. It was demonstrated that this approach can be applied for the diagnosis of inherited metabolic disorders. Patient samples were distinguished from control samples using various statistical tools. Known markers of diseases were confirmed and also new potential suggested based on discriminant analysis

The next project was focused on development of targeted metabolomic HPLC-MS/MS method that allows analysis of a total of 410 metabolites in positive and negative mode. The method was applied in the analysis of urine, serum, breath condensates, extracts of leukocytes and CEM cells.

7 PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK

13C-Ado	[1'-13C]adenosin
ADP	adenosin-5'-difosfát
ADSL	adenylosukcinátlyasa
AICAr	5-aminoimidazol-4-karboxamidribosid
AICAR	5-aminoimidazol-4-karboxamidribotid
Alr	5-aminoimidazolribosid
Ala	alanin
AMP	adenosin-5'-monofosfát
APCI	<i>atmospheric-pressure chemical ionization</i> ; chemická ionizace za atmosférického tlaku
APPI	<i>atmospheric pressure photoionization</i> , fotoionizace za atmosférického tlaku
Arg	arginin/arginemie
Asn	asparagin
Asp	aspartát
ATIC	AICAR-transformylasa/IMP-cyklohydrolasa
ATP	adenosin-5'-trifosfát
C0	karnitin
C10	dekanoylkarnitin
C10-1 (C10:1)	decenoylkarnitin
C10-2	dekadienylkarnitin
C12	dodekanoylkarnitin
C12:1	dodecenoylkarnitin
C12-DC	dodekandioylkarnitin
C14	tetradekanoylkarnitin
C14-1	tetradecenoylkarnitin
C14-10H	hydroxytetradecenoylkarnitin
C14-2	tetradekadienylkarnitin
C14-20H	hydroxytetradekadienylkarnitin
C16	hexadekanoylkarnitin (palmitoylkarnitin)

C16:2	hexadekadienylkarnitin
C16:2-OH	hydroxyhexadekadienykarnitin
C16-1	hexadecenoylkarnitin
C16-1OH	hydroxyhexadecenoylkarnitin
C16-OH	hydroxyhexadekanoylkarnitin
C18	oktadekanoylkarnitin
C18-1(C18:1)	oktadecenoylkarnitin
C18-1OH	hydroxyoktadecenoylkarnitin
C18-2	oktadekadienylkarnitin
C18-3	oktadekatrienylkarnitin
C18-4	oktadekatetraenylkarnitin
C2	acetylkarnitin
C20	eikosanoylkarnitin
C20-1	eikosenoylkarnitin
C20-2	eikosadienylkarnitin
C20-DC	eikosandioylkarnitin
C22	dokosadekanoylkarnitin
C22-1	dokosadecenylkarnitin
C22-2	dokosadienylkarnitin
C22-5	dokosapentaenylkarnitin
C22-DC	dokosadekandioylkarnitin
C26	hexakosanoylkarnitin
C26-1	hexakosenoylkarnitin
C26-DC	hexakosandioylkarnitin
C3	propionylkarnitin
C3:1	propeonylkarnitin
C3-DC/C4-OH	malonylkarnitin/hydroxybutyrylkarnitin
C3-DC-M	methylmalonylkarnitin
C3-OH	hydroxypropionylkarnitin
C4	butyrylkarnitin
C4:1	butenylkarnitin
C4-DC	sukcinylkarnitin

C5	valerylkarnitin
C5:1-DC	glutakonylkarnitin
C5-1	tiglylkarnitin
C5-DC	glutarylkarnitin
C5-M-DC	methylglutarylkarnitin
C5-OH	hydroxyvalerylkarnitin
C6	hexanoylkarnitin
C6:1	hexenoylkarnitin
C6-DC/C7-OH	hexandioylkarnitin (adipoyl; methylglutaryl)
C7-DC	pimelylkarnitin (heptandioylkarnitin)
C8	oktanoylkarnitin
C8-1	oktenoylkarnitin
C9	nonanoylkarnitin
CA	<i>cluster analysis</i> ; klastrová analýza
CAIr	aminoimidazolkarboxyribosid
CDP	cytidin-5'-difosfát
CE	<i>collision energy</i> ; kolizní energie
Cit	citrulin
CoA	koenzym A
CLR	„centred logratio“ transformace
CMP	cytidin-5'-monofosfát
CSF	cerebrospinální tekutina
CoA	koenzym A
CPS	deficit karbamoylfosfátsynthetasy
CPT II	deficit karnitinpalmitoyltransferasy typu II
CTP	cytidin-5'-trifosfát
Cys	cystein
CYS	cystinurie
CXP	<i>collision cell exit potential</i> ; výstupní potenciál kolizní cely
DA	<i>discriminant analysis</i> ; diskriminační analýza
dADP	2'-deoxyadenosin-5'-difosfát

dAMP	2'-deoxyadenosin-5'-monofosfát
dATP	2'-deoxyadenosin-5'-trifosfát
DBS	<i>dry blood spots</i> ; suché kapky krve
dCDP	2'-deoxycytidin-5'-difosfát
dCMP	2'-deoxycytidin-5'-monofosfát
dCTP	2'-deoxycytidin-5'-trifosfát
dekomp.	dekompenzace
dGDP	2'-deoxyguanosin-5'-difosfát
dGMP	2'-deoxyguanosin-5'-monofosfát
dGTP	2'-deoxyguanosin-5'-trifosfát
DMO	dětská mozková obrna
DMP	dědičná(é) metabolická(é) porucha(y)
DNA	deoxyribonukleová kyselina
dITP	2'-deoxyinosin-5'-trifosfát
DP	<i>declustering potential</i> , deklasterační potenciál
dTDP	2'-deoxythymidin-5'-difosfát
dTMP	2'-deoxythymidin-5'-monofosfát
dTTP	2'-deoxythymidin-5'-trifosfát
dUMP	2'-deoxyuridin-5'-monofosfát
dUTP	2'-deoxyuridin-5'-trifosfát
EP	<i>entrance potential</i> ; vstupní potenciál
ESI	<i>electrospray ionization</i> ; ionizace elektrosprejem
FAD	flavinadenindinukleotid
FAICAr	5-formaminoimidazol-4-karboxamidribosid
FGAr	formylglycinamidribosid
FMN	flavinmononukleotid
FT-ICR	<i>Fourier transform ion cyclotron resonance</i> ; iontová cyklotronová rezonance s Fourierovou transformací
GA I	glutarová acidurie typu I
GALT	galaktosemie
GC	<i>gas chromatography</i> ; plynová chromatografie
GDP	guanosin-5'-difosfát

Gln	glutamin
Glu	glutamát
Gly	glycin
GMP	guanosin-5'-monofosfát
GTP	guanosin-5'-trifosfát
Hcys	homocystein
HCYS	homocystinurie
HILIC	<i>hydrophilic interaction liquid chromatography</i> , hydrofilní interakční chromatografie
His	histidin
HMDB	<i>The Human Metabolome Database</i>
HMG	3-hydroxy-3-methylglutarová acidurie
HPA	hyperfenylalaninemie
HPLC	<i>high performance liquid chromatography</i> ; vysokoúčinná kapalinová chromatografie
HRL	horní referenční limit
HSM	hepatosplenomegalie
IDP	inosin-5'-difosfát
Ile	isoleucin
IMP	inosin-5'-monofosfát
InCHI	<i>IUPAC International Chemical Identifier</i> , Mezinárodní chemický identifikátor IUPAC
inf.	infantilní
ITP	inosin-5'-trifosfát
IV A	isovalerová acidurie
IT	<i>ion trap</i> ; iontová past
k.	kyselina
KEGG	„Kyoto Encyclopedia of Genes and Genomes“
Klas.	klasický
kreat.	kreatinin
LC	<i>liquid chromatography</i> ; kapalinová chromatografie
Leu	leucin

LOD	limit detekce
LOESS	<i>locally estimated scatterplot smoothing</i>
Lys	lysin
M	muž
MCAD	deficit acyl-CoA dehydrogenasy mastných kyselin se středně dlouhým řetězcem
Met	methionin
MFA	mobilní fáze A
MK	mastné kyseliny
MMA	methilmalonová acidurie
mma	methilmalonát
MR	mentální retardace
MRM	<i>multiple reaction monitoring</i> ; sledování produktu rozpadu molekulárního iontu
MS	<i>mass spectrometry</i> ; hmotnostní spektrometrie
MS/MS	<i>tandem mass spectrometry</i> ; tandemová hmotnostní spektrometrie
MSUD	nemoc javorového sirupu (leucinoso)
m/z	poměr hmotnosti a náboje
NAD ⁺	nikotinamidadeninukleotid (oxidovaný)
NADH	nikotinamidadeninukleotid (redukovaný)
NADP ⁺	nikotinamidadeninukleotidfosfát (oxid.)
NADPH	nikotinamidadeninukleotidfosfát (red.)
neresp.	neresponzivní
nezn.	neznámo
NKH	neketotická hyperglycinemie
NMR	<i>nuclear magnetic resonance</i> ; nukleární magnetická rezonance
nov.	novorozenecká
OlMeDa	Olomoucká metabolomická databáze
OMIM	<i>Online mendelian inheritance in man</i>
opak.	opakovaný

OPLS	ortogonální-PLS
Orn	ornithin
OTC	ornithintranskarbamylasa
P	fosfát
PA	propionová acidurie
PC	<i>principal components</i> ; hlavní komponenty
PCA	<i>principal component analysis</i> ; analýza hlavních komponent
PCA-DA	DA založená na PCA
PDNS	purinová <i>de novo</i> syntéza
Phe	fenylalanin
PKU	fenylketonurie
PLS	<i>partial least square</i> ; metoda částečných nejmenších čtverců
PMR	psychomotorická retardace
PMV	psychomotorický vývoj
Pro	prolin
Q	kvadrupól
Q1	první kvadrupól
Q2	kolizní cela
Q3	třetí kvadrupól
QqQ	trojitý kvadrupól
QC	<i>quality control</i> ; kontrola kvality
QC-RLSC	<i>quality control-based robust LOESS signal correction</i>
RT, rt	<i>retention time</i> ; retenční čas
SAdo	sukcinyladenosin
SAICAr	5-aminoimidazol-4-(N-sukcinylkarboxamid)ribosid
SAICAR	5-aminoimidazol-4-(N-sukcinylkarboxamid)ribotid
SAMP	sukcinyladenosinmonofosfát
Ser	serin
TCA	trichlooctová kyselina
TIC	<i>total ion current</i> ; celkový iontový proud

TOF	<i>time-of-flight analyzer</i> , analyzátor doby letu
Trp	tryptopfan
Tyr	tyrosin
Tyr I	tyrosinémie typu I
U	<i>urine</i> , moč
UHPLC	<i>ultra high performance liquid chromatography</i> ultraúčinná kapalinová chromatografie
UDP	uridin-5'-difosfát
UMP	uridin-5'-monofosfát
UTP	uridin-5'-trifosfát
Val	valin
VLCFA	velmi dlouhé mastné kyseliny
xLeu	suma leucinu, isoleucinu a alloisoleucinu
Ž	žena

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Pampols T. Inherited Metabolic Rare Disease. In: Posada de la Paz M, Groft SC, editors. Rare diseases epidemiology. Dordrecht, Heidelberg, London, New York: Springer; 2010. p. 397-431.
2. Honzík H. Klinické příznaky dědičných metabolických poruch u dětí. *Pediatr. praxi* 2011; 12(5):314-319.
3. Sanderson S, Green A, Preece MA, Burton H. The incidence of inherited metabolic disorders in the West Midlands, UK. *Arch Dis Child*. 2006;91(11):896-9.
4. Kožich V, Zeman J. Dědičné metabolické poruchy v pediatrii. *Postgraduální medicína* 2010; 12(7): 793–800.
dědičných metabolických poruch. *Medicína pro praxi* 5(6):274-276.
6. Tracy EP, Valle D, Scriver ChR. Treatment of genetic diseases. In: Scriver ChR, Beaudet AL, Valle D, Sly WS, Childs B, Kinzley KW, Vogelstein B, editors . The metabolic and molecular bases of inherited disease, New York: McGraw-Hill, Inc.; 2001. pp 175-192.
7. Alfadhel M, Al-Thihli K, Moubayed H, Eyaid W, Al-Jeraisy M. Drug treatment of inborn errors of metabolism: a systematic review. *Arch Dis Child*. 2013 J;98(6):454-61.
8. Saudubray JM, Touati G, Delonlay P, Jouvét P, Narcy C, Laurent J, Rabier D, Kamoun P, Jan D, Revillon Y. Liver transplantation in urea cycle disorders. *Eur J Pediatr*. 1999;158 Suppl 2:S55-9.
9. Kim IK, Niemi AK, Krueger C, Bonham CA, Concepcion W, Cowan TM, Enns GM, Esquivel CO. Liver transplantation for urea cycle disorders in pediatric patients: a single-center experience. *Pediatr Transplant*. 2013;17(2):158-67.
10. Sillence D, Waters K, Donaldson S, Shaw PJ, Ellaway C. Combined Enzyme Replacement Therapy and Hematopoietic Stem Cell Transplantation in Mucopolysaccharidosis Type VI. *JIMD Rep*. 2012;2:103-6.

11. Stirnemann J, Belmatoug N, Vincent C, Fain O, Fantin B, Mentré F. Bone events and evolution of biologic markers in Gaucher disease before and during treatment. *Arthritis Res Ther.* 2010;12(4):R156.
12. Votava F, Kožich V, Šťastná S, Chrastina P, Adam T, Friedecký D, Vinohradská H, Kračmar P, Chovancová B, Balaščaková M, Piskáčková T, Macek M, Gaillyová R, Valášková I, Švagera Z, Truellová I. Novorozenecký screening v České republice. *Postgraduální medicína* 2010;12(7), 785-795.
13. Čechák P, Hejmanová L, Procházková D, Pijáčková A, Šťastná S, Hyjánek J, Ploticová V, Pekárková H. Výsledky screeningu hyperfenylalaninemií v českých zemích v letech 1970-2000. *Československá pediatrie* 2001;56(11), 667-670.
14. Metodický návod k zajištění celoplošného novorozeneckého laboratorního screeningu a následné péči. *Věstník Ministerstva zdravotnictví ČR.* 2009;6:7-14.
15. Jaeken J, Van den Berghe G. An infantile autistic syndrome characterised by the presence of succinylpurines in body fluids. *Lancet.* 1984;2(8411):1058-61.
16. Marie S, Heron B, Bitoun P, Timmerman T, Van Den Berghe G, Vincent MF. AICA-ribosiduria: a novel, neurologically devastating inborn error of purine biosynthesis caused by mutation of ATIC. *Am J Hum Genet.* 2004;74(6):1276-81.
17. Simmonds HA, Duley JA, Davies PM. Analysis of purine and pyrimidines in blood, urine, and other physiological fluids. In: *Hommes FA editor. Techniques in diagnostic human biochemical genetics - a laboratory manual.* New York: Wiley-Liss; 1991. p. 397-424.
18. Lazzarino G, Amorini AM, Di Pietro V, Tavazzi B. HPLC analysis for the clinical-biochemical diagnosis of inborn errors of metabolism of purines and pyrimidines. *Methods Mol Biol.* 2011;708:99-117.
19. Adam T, Friedecký D, Fairbanks LD, Ševčík J, Barták P. Capillary electrophoresis for detection of inherited disorders of purine and pyrimidine metabolism. *Clin Chem.* 1999;45(12):2086-93.

20. Friedecký D, Adam T, Barták P. Capillary electrophoresis for detection of inherited disorders of purine and pyrimidine metabolism: a selective approach. *Electrophoresis*. 2002;23(4):565-71.
21. Wevers RA, Engelke UF, Moolenaar SH, Bräutigam C, de Jong JG, Duran R, de Abreu RA, van Gennip AH. ¹H-NMR spectroscopy of body fluids: inborn errors of purine and pyrimidine metabolism. *Clin Chem*. 1999;45(4):539-48.
22. Hartmann S, Okun JG, Schmidt C, Langhans CD, Garbade SF, Burgard P, Haas D, Sass JO, Nyhan WL, Hoffmann GF. Comprehensive detection of disorders of purine and pyrimidine metabolism by HPLC with electrospray ionization tandem mass spectrometry. *Clin Chem*. 2006;52(6):1127-37.
23. la Marca G, Casetta B, Malvagia S, Pasquini E, Innocenti M, Donati MA, Zammarchi E. Implementing tandem mass spectrometry as a routine tool for characterizing the complete purine and pyrimidine metabolic profile in urine samples. *J Mass Spectrom*. 2006;41(11):1442-52.
24. Ito T, van Kuilenburg AB, Bootsma AH, Haasnoot AJ, van Cruchten A, Wada Y, van Gennip AH. Rapid screening of high-risk patients for disorders of purine and pyrimidine metabolism using HPLC-electrospray tandem mass spectrometry of liquid urine or urine-soaked filter paper strips. *Clin Chem*. 2000;46(4):445-52.
25. Hornik P, Vyskočilová P, Friedecký D, Janostáková A, Adamová K, Adam T. Analysis of aminoimidazole ribosides by capillary electrophoresis--diagnosing defects in second part of purine biosynthetic pathway. *Clin Chim Acta*. 2007;376(1-2):184-9.
26. Vyskočilová P. Defekty purinové de novo syntézy. Disertační práce, Lékařská fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2011.
27. Krätschmerová H. Screening dědičných metabolických poruch purinové de novo syntézy. Diplomová práce, Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2009.

28. Krätschmerová H, Vyskočilová P, Adam T. Screening dědičných metabolických poruch purinové de novo syntézy. *Chem. Listy* 2009; 103(s2):s172-s174.
29. Fanos V, Antonucci R, Barberini L, Atzori L. Urinary metabolomics in newborns and infants. *Adv Clin Chem.* 2012;58:193-223.
30. Dunn WB, Broadhurst DI, Atherton HJ, Goodacre R, Griffin JL. Systems level studies of mammalian metabolomes: the roles of mass spectrometry and nuclear magnetic resonance spectroscopy. *Chem Soc Rev.* 2011;40(1):387-426.
31. Kell DB. Iron behaving badly: inappropriate iron chelation as a major contributor to the aetiology of vascular and other progressive inflammatory and degenerative diseases. *BMC Med Genomics.* 2009;2:2.
32. Vuckovic D. Current trends and challenges in sample preparation for global metabolomics using liquid chromatography-mass spectrometry. *Anal Bioanal Chem.* 2012;403(6):1523-48.
33. Goodacre R, Vaidyanathan S, Dunn WB, Harrigan GG, Kell DB. Metabolomics by numbers: acquiring and understanding global metabolite data. *Trends Biotechnol.* 2004;22(5):245-52.
34. Herrgård MJ, Swainston N, Dobson P, Dunn WB, Arga KY, Arvas M, Blüthgen N, Borger S, Costenoble R, Heinemann M, Hucka M, Le Novère N, Li P, Liebermeister W, Mo ML, Oliveira AP, Petranovic D, Pettifer S, Simeonidis E, Smallbone K, Spasić I, Weichart D, Brent R, Broomhead DS, Westerhoff HV, Kirdar B, Penttilä M, Klipp E, Palsson BØ, Sauer U, Oliver SG, Mendes P, Nielsen J, Kell DB. A consensus yeast metabolic network reconstruction obtained from a community approach to systems biology. *Nat Biotechnol.* 2008;26(10):1155-60.
35. Fiehn O, Kopka J, Dörmann P, Altmann T, Trethewey RN, Willmitzer L. Metabolite profiling for plant functional genomics. *Nat Biotechnol.* 2000;18(11):1157-61.

36. Wishart DS, Jewison T, Guo AC, Wilson M, Knox C, Liu Y, Djoumbou Y, Mandal R, Aziat F, Dong E, Bouatra S, Sinelnikov I, Arndt D, Xia J, Liu P, Yallou F, Bjorndahl T, Perez-Pineiro R, Eisner R, Allen F, Neveu V, Greiner R, Scalbert A. HMDB 3.0--The Human Metabolome Database in 2013. *Nucleic Acids Res.* 2013;41(Database issue):D801-7.
37. Nicholson JK, Lindon JC. Systems biology: Metabonomics. *Nature.* 2008;455(7216):1054-6.
38. Horning EC, Horning MG. Metabolic profiles: gas-phase methods for analysis of metabolites. *Clin Chem.* 1971;17(8):802-9.
39. Pauling L, Robinson AB, Teranishi R, Cary P. Quantitative analysis of urine vapor and breath by gas-liquid partition chromatography. *Proc Natl Acad Sci U S A.* 1971;68(10):2374-6.
40. Bales JR, Higham DP, Howe I, Nicholson JK, Sadler PJ. Use of high-resolution proton nuclear magnetic resonance spectroscopy for rapid multi-component analysis of urine. *Clin Chem.* 1984;30(3):426-32.
41. Oliver SG, Winson MK, Kell DB, Baganz F. Systematic functional analysis of the yeast genome. *Trends Biotechnol.* 1998;16(9):373-8.
42. Tweeddale H, Notley-McRobb L, Ferenci T. Effect of slow growth on metabolism of *Escherichia coli*, as revealed by global metabolite pool ("metabolome") analysis. *J Bacteriol.* 1998;180(19):5109-16.
43. Nicholson JK, Lindon JC, Holmes E. 'Metabonomics': understanding the metabolic responses of living systems to pathophysiological stimuli via multivariate statistical analysis of biological NMR spectroscopic data. *Xenobiotica.* 1999;29(11):1181-9.
44. Villas-Bôas SG, Mas S, Akesson M, Smedsgaard J, Nielsen J. Mass spectrometry in metabolome analysis. *Mass Spectrom Rev.* 2005;24(5):613-46.
45. Lehmann R, Zhao X, Weigert C, Simon P, Fehrenbach E, Fritsche J, Machann J, Schick F, Wang J, Hoene M, Schleicher ED, Häring HU, Xu G, Niess AM. Medium chain acylcarnitines dominate the metabolite pattern in humans under moderate intensity exercise and support lipid oxidation. *PLoS One.* 2010;5(7):e11519.

46. Cubbon S, Bradbury T, Wilson J, Thomas-Oates J. Hydrophilic interaction chromatography for mass spectrometric metabonomic studies of urine. *Anal Chem.* 2007;79(23):8911-8.
47. Lewis GD, Wei R, Liu E, Yang E, Shi X, Martinovic M, Farrell L, Asnani A, Cyrille M, Ramanathan A, Shaham O, Berriz G, Lowry PA, Palacios IF, Taşan M, Roth FP, Min J, Baumgartner C, Keshishian H, Addona T, Mootha VK, Rosenzweig A, Carr SA, Fifer MA, Sabatine MS, Gerszten RE. Metabolite profiling of blood from individuals undergoing planned myocardial infarction reveals early markers of myocardial injury. *J Clin Invest.* 2008;118(10):3503-12.
48. Ma YL, Qin HL, Liu WJ, Peng JY, Huang L, Zhao XP, Cheng YY. Ultra-high performance liquid chromatography-mass spectrometry for the metabolomic analysis of urine in colorectal cancer. *Dig Dis Sci.* 2009;54(12):2655-62.
49. Juo CG, Chiu DT, Shiao MS. Liquid chromatography-mass spectrometry in metabolite profiling. *Biofactors.* 2008;34(2):159-69.
50. Zhou B, Xiao JF, Tuli L, Ressom HW. LC-MS-based metabolomics. *Mol Biosyst.* 2012;8(2):470-81.
51. Roux A, Lison D, Junot C, Heilier JF. Applications of liquid chromatography coupled to mass spectrometry-based metabolomics in clinical chemistry and toxicology: A review. *Clin Biochem.* 2011;44(1):119-35.
52. Becker S, Kortz L, Helmschrodt C, Thiery J, Ceglarek U. LC-MS-based metabolomics in the clinical laboratory. *J Chromatogr B Analyt Technol Biomed Life Sci.* 2012;883-884:68-75.
53. Ceglarek U, Kortz L, Leichtle A, Fiedler GM, Kratzsch J, Thiery J. Rapid quantification of steroid patterns in human serum by on-line solid phase extraction combined with liquid chromatography-triple quadrupole linear ion trap mass spectrometry. *Clin Chim Acta.* 2009;401(1-2):114-8.

54. Wang Z, Tang WH, Cho L, Brennan DM, Hazen SL. Targeted metabolomic evaluation of arginine methylation and cardiovascular risks: potential mechanisms beyond nitric oxide synthase inhibition. *Arterioscler Thromb Vasc Biol.* 2009;29(9):1383-91.
55. Glish GL, Vachet RW. The basics of mass spectrometry in the twenty-first century. *Nat Rev Drug Discov.* 2003;2(2):140-50.
56. Chen J, Zhang X, Cao R, Lu X, Zhao S, Fekete A, Huang Q, Schmitt-Kopplin P, Wang Y, Xu Z, Wan X, Wu X, Zhao N, Xu C, Xu G. Serum 27-nor-5 β -cholestane-3,7,12,24,25 pentol glucuronide discovered by metabolomics as potential diagnostic biomarker for epithelium ovarian cancer. *J Proteome Res.* 2011 6;10(5):2625-32.
57. Kim K, Aronov P, Zakharkin SO, Anderson D, Perroud B, Thompson IM, Weiss RH. Urine metabolomics analysis for kidney cancer detection and biomarker discovery. *Mol Cell Proteomics.* 2009;8(3):558-70.
58. Liu G, Snapp HM, Ji QC, Arnold ME. Strategy of accelerated method development for high-throughput bioanalytical assays using ultra high-performance liquid chromatography coupled with mass spectrometry. *Anal Chem.* 2009;81(22):9225-32.
59. Wikoff WR, Gangoiti JA, Barshop BA, Siuzdak G. Metabolomics identifies perturbations in human disorders of propionate metabolism. *Clin Chem.* 2007;53(12):2169-76.
60. Ritchie SA, Ahiahonu PW, Jayasinghe D, Heath D, Liu J, Lu Y, Jin W, Kavianpour A, Yamazaki Y, Khan AM, Hossain M, Su-Myat KK, Wood PL, Krenitsky K, Takemasa I, Miyake M, Sekimoto M, Monden M, Matsubara H, Nomura F, Goodenowe DB. Reduced levels of hydroxylated, polyunsaturated ultra long-chain fatty acids in the serum of colorectal cancer patients: implications for early screening and detection. *BMC Med.* 2010;8:13.
61. Draper J, Lloyd AJ, Goodacre R, Beckmann M. Flow infusion electrospray ionisation mass spectrometry for high throughput, non-targeted metabolite fingerprinting: a review. *Metabolomics* 2013;9(1): S4–S29.

62. Jansson J, Willing B, Lucio M, Fekete A, Dicksved J, Halfvarson J, Tysk C, Schmitt-Kopplin P. Metabolomics reveals metabolic biomarkers of Crohn's disease. *PLoS One*. 2009;4(7):e6386.
63. Dénes J, Szabó E, Robinette SL, Szatmári I, Szőnyi L, Kreuder JG, Rauterberg EW, Takáts Z. Metabonomics of newborn screening dried blood spot samples: a novel approach in the screening and diagnostics of inborn errors of metabolism. *Anal Chem*. 2012;84(22):10113-20.
64. Turer AT, Stevens RD, Bain JR, Muehlbauer MJ, van der Westhuizen J, Mathew JP, Schwinn DA, Glower DD, Newgard CB, Podgoreanu MV. Metabolomic profiling reveals distinct patterns of myocardial substrate use in humans with coronary artery disease or left ventricular dysfunction during surgical ischemia/reperfusion. *Circulation*. 2009;119(13):1736-46.
65. Wojtowicz P, Janečková H, Friedecký D, Adam T. Techniky metabolomiky v biomedicíně. *Chem listy* 2013;107(1): 3-11.
66. Miller JN, Miller JC. *Statistics and chemometrics for analytical chemistry*. 5th ed. Edinburgh: Pearson Education Limited;2005 pp. 213-227.
67. Vyskocilová P, Hornik P, Friedecký D, Frycák P, Lemr K, Adam T. Synthesis and mass spectrometric fragmentation characteristics of imidazole ribosides-analogs of intermediates of purine *de novo* synthetic pathway. *Nucleosides Nucleotides Nucleic Acids*. 2006;25(9-11):1237-40.
68. Zikánová M, Krijt J, Hartmannová H, Kmoch S. Preparation of 5-amino-4-imidazole-N-succinocarboxamide ribotide, 5-amino-4-imidazole-N-succinocarboxamide riboside and succinyladenosine, compounds usable in diagnosis and research of adenylosuccinate lyase deficiency. *J Inherit Metab Dis*. 2005;28(4):493-9.
69. Le Belle JE, Harris NG, Williams SR, Bhakoo KK. A comparison of cell and tissue extraction techniques using high-resolution ¹H-NMR spectroscopy. *NMR Biomed*. 2002;15(1):37-44.

70. Hron K, Filzmoser P, Thompson K. Linear regression with compositional explanatory variables. *J Appl Stat.* 2012;39(5):1115-28.
71. Bajad SU, Lu W, Kimball EH, Yuan J, Peterson C, Rabinowitz JD. Separation and quantitation of water soluble cellular metabolites by hydrophilic interaction chromatography-tandem mass spectrometry. *J Chromatogr A.* 2006;1125(1):76-88.
72. Bajad S, Shulaev V. LC-MS-based metabolomics. *Methods Mol Biol.* 2011;708:213-28.
73. Brown M, Wedge DC, Goodacre R, Kell DB, Baker PN, Kenny LC, Mamas MA, Neyses L, Dunn WB. Automated workflows for accurate mass-based putative metabolite identification in LC/MS-derived metabolomic datasets. *Bioinformatics.* 2011;27(8):1108-12.
74. Yuan M, Breitkopf SB, Yang X, Asara JM. A positive/negative ion-switching, targeted mass spectrometry-based metabolomics platform for bodily fluids, cells, and fresh and fixed tissue. *Nat Protoc.* 2012;7(5):872-81.
75. Dunn WB, Broadhurst D, Begley P, Zelena E, Francis-McIntyre S, Anderson N, Brown M, Knowles JD, Halsall A, Haselden JN, Nicholls AW, Wilson ID, Kell DB, Goodacre R. Human Serum Metabolome (HUSERMET) Consortium. Procedures for large-scale metabolic profiling of serum and plasma using gas chromatography and liquid chromatography coupled to mass spectrometry. *Nat Protoc.* 2011;6(7):1060-83.
76. Want EJ, Wilson ID, Gika H, Theodoridis G, Plumb RS, Shockcor J, Holmes E, Nicholson JK. Global metabolic profiling procedures for urine using UPLC-MS. *Nat Protoc.* 2010;5(6):1005-18.
77. Sellick CA, Hansen R, Maqsood AR, Dunn WB, Stephens GM, Goodacre R, Dickson AJ. Effective quenching processes for physiologically valid metabolite profiling of suspension cultured Mammalian cells. *Anal Chem.* 2009;81(1):174-83.

78. Dettmer K, Nürnberger N, Kaspar H, Gruber MA, Almstetter MF, Oefner PJ. Metabolite extraction from adherently growing mammalian cells for metabolomics studies: optimization of harvesting and extraction protocols. *Anal Bioanal Chem.* 2011;399(3):1127-39.
79. Wojtowicz P, Zrostlíková J, Šťastná V, Dostálová E, Žídková L, Bruheim P, Adam T. Comprehensive two-dimensional gas Chromatography coupled to time-of-Flight mass spectrometry in human metabolomics. In: Salih B, Çelikbiçak Ö, editors. *Gas Chromatography - Biochemicals, Narcotics and Essential Oils.* Rijeka: InTech; 2012. p. 29-50.
80. Žídková L. Metabolická analýza kultivovaných lidských buněk. Disertační práce, Lékařská fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2011.
81. Thevis M, Thomas A, Kohler M, Beuck S, Schänzer W. Emerging drugs: mechanism of action, mass spectrometry and doping control analysis. *J Mass Spectrom.* 2009;44(4):442-60.
82. Janečková H, Hron K, Wojtowicz P, Hlídková E, Barešová A, Friedecký D, Zídková L, Hornik P, Behúlová D, Procházková D, Vínohradská H, Pešková K, Bruheim P, Smolka V, Šťastná S, Adam T. Targeted metabolomic analysis of plasma samples for the diagnosis of inherited metabolic disorders. *J Chromatogr A.* 2012;1226:11-7.
83. Sreekumar A, Poisson LM, Rajendiran TM, Khan AP, Cao Q, Yu J, Laxman B, Mehra R, Lonigro RJ, Li Y, Nyati MK, Ahsan A, Kalyana-Sundaram S, Han B, Cao X, Byun J, Omenn GS, Ghosh D, Pennathur S, Alexander DC, Berger A, Shuster JR, Wei JT, Varambally S, Beecher C, Chinnaiyan AM. Metabolomic profiles delineate potential role for sarcosine in prostate cancer progression. *Nature.* 2009;457(7231):910-4.
84. Piraud M, Ruet S, Boyer S, Acquaviva C, Clerc-Renaud P, Cheillan D, Vianey-Saban C. Amino acid profiling for the diagnosis of inborn errors of metabolism. *Methods Mol Biol.* 2011;708:25-53.

- 85 la Marca G, Rizzo C. Analysis of organic acids and acylglycines for the diagnosis of related inborn errors of metabolism by GC- and HPLC-MS. *Methods Mol Biol.* 2011;708:73-98.
86. Fikarová I. Vliv imatinibu na metabolismus buněk v buněčné kultuře chronické myeloidní leukemie. Bakalářská práce, Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2011.
87. Konvalinová H. Diagnostika metabolických poruch aminokyselin a peptidů metodou UHPLC-MS/MS. Diplomová práce, Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2011.
88. Galoczová M. Metabolitové profilování močí novorozenců s perinatální asfyxií. Bakalářská práce, Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2013.
89. Fikarová I. Stanovení vlivu imatinibu na metabolismus buněk chronické myeloidní leukemie metodou HPLC-MS/MS. Diplomová práce, Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2013.
90. Karlíková R. Metabolomická analýza kondenzátu dechu pacientů s astmatem a cystickou fibrózou. Diplomová práce, Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2013.
91. Halířová B. Vliv kancerostatik na intracelulární metabolom. Diplomová práce, Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2013.
92. Šťastná V. Metabolomická analýza myší plasmy za použití aminopropylové kolony a TripleQ-MS. Diplomová práce, Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2013.

9 SEZNAM PUBLIKACÍ

I. Práce související s disertační prací

a) Původní vědecké publikace uveřejněné v časopisech s IF

Janečková H, Hron K, Wojtowicz P, Hlídková E, Barešová A, Friedecký D, Zídková L, Hornik P, Behúlová D, Procházková D, Vinohradská H, Pešková K, Bruheim P, Smolka V, Šťastná S, Adam T. Targeted metabolomic analysis of plasma samples for the diagnosis of inherited metabolic disorders. J Chromatogr A. 2012;1226:11-7.

IF 4,612

b) Původní vědecké publikace v recenzovaných časopisech

Janečková H, Wojtowicz P, Hron K, Friedecký D, Adam T. Necílená metabolická analýza suchých krevních skvrn pro diagnostiku dědičných metabolických poruch. Klin Biochem Metab 2012; 20(41):165-7.

c) Přehledné články uveřejněné v časopisech s IF

Wojtowicz P, Janečková H, Friedecký D, Adam T. Techniky metaboliky v biomedicině. Chem listy 2013;107(1): 3-11.

IF 0,453

d) Publikovaná abstrakta

Krätschmerová H, Hlídková E, Hron K, Wojtowicz P, Friedecký D, Hornik P, Behúlová D, Procházková D, Vinohradská H, Šťastná S, Kožich V, Adam T. Targeted metabolomics for diagnosing of inherited metabolic disorders. Clin Bioch 2011;44(7): 520.

IF 2,076

Krätschmerová H, Hlídková E, Hron K, Wojtowicz P, Barešová A, Friedecký D, Hornik P, Behúlová D, Procházková D, Vinohradská H, Pešková K, Adam T. Diagnosis of inherited metabolic disorders using a targeted metabolomic approach. *J Inher Metab Dis* 2011;34(Suppl 3):S269.

IF 3,577

Krätschmerová H, Hron K, Wojtowicz P, Barešová A, Hlídková E, Friedecký D, Hornik P, Behúlová D, Procházková D, Vinohradská H, Pešková K, Adam T. Widely targeted metabolomics for diagnosing inherited metabolic disorders. *Klin Biochem Metab.* 2011;19(40):208.

e) Přednášková činnost

Krätschmerová H, Friedecký D and Adam T. Diagnosis of enzyme defects in purine *de novo* synthesis by UHPLC-tandem mass spectrometry. Conference vědeckých prací studentů DSP 2010, Olomouc 7.–8. 9. 2010.

Krätschmerová H, Friedecký D, Adam T. Diagnosis of enzyme defects in purine *de novo* synthesis by UHPLC-tandem mass spectrometry. The 7th International Medical Postgraduate Conference, Hradec Králové 18.–20. 11. 2010.

Krätschmerová H, Hron K, Wojtowicz P, Hlídková E, Barešová A., Friedecký D, Hornik P, Behúlová D, Procházková D, Vinohradská H, Pešková K, Šťastná S, Adam T. Diagnosis of inherited metabolic disorders using a targeted metabolomic approach. Conference vědeckých prací studentů DSP 2011, Olomouc 6.–7. 9. 2011.

Janečková H, Wojtowicz P, Hron K, Hlídková E, Friedecký D, Adam T. Targeted metabolomics for diagnosing inherited metabolic diseases. 1. Konference České společnosti pro hmotnostní spektrometrii, Hradec Králové 19.–21. 10. 2011.

Janečková H, Wojtowicz P, Hron K, Brunsvik A, Correa E, Vaughan A, Friedecký D, Bruheim P, Goodacre R and Adam T. Untargeted metabolomics for diagnosing inborn errors of metabolism. 27. pracovní dny Dedičné metabolické poruchy, Košice, Slovensko, 16.–18. 5. 2012.

Janečková H, Wojtowicz P, Hron K, Brunsvik A, Correa E, Vaughan A, Friedecký D, Bruheim P, Goodacre R and Adam T. Untargeted metabolomic analysis of urine samples for diagnosing inherited metabolic disorders. 2. Konference České společnosti pro hmotnostní spektrometrii, Hradec Králové 17.–19. 10. 2012.

f) Posterové prezentace

Krätschmerová H, Friedecký D, Adam T. Diagnosis of enzyme defects in the second part of purine *de novo* synthesis by UHPLC-tandem mass spectrometry. 25th International symposium on microscale bioseparations, Praha 21. - 25. 3. 2010.

Krätschmerová H, Friedecký D, Adam T. Diagnosis of enzyme defects in purine *de novo* synthesis by UHPLC-tandem mass spectrometry. 25. pracovní dny Dedičné metabolické poruchy Trenčianské Teplice, Slovensko 5.–7. 5. 2010.

Krätschmerová H, Friedecký D and Adam T. UHPLC-MS/MS for diagnosing of enzyme defects in purine *de novo* synthesis. FONS 2010, Hradec Králové 20.– 21.9. 2010.

Krätschmerová H, Friedecký D and Adam T. Diagnosis of purine *de novo* synthesis enzyme defects by UHPLC-MS/MS. 1st AB SCIEX European conference on MS/MS. Noordwijkerhout, The Netherlands 6.–7. 10. 2010.

Krätschmerová H, Friedecký D, Adam T. Diagnosis of enzyme defects in purine *de novo* synthesis by UHPLC-MS/MS. Advances in Metabolic Profiling, European Biomarkers Summit, Mass Spec Europe and Advances in Protein Crystallography 2010 conferences. Florence, Italy 9.–7. 11. 2010.

Krätschmerová H, Hlídková E, Hron K, Wojtowicz P, Barešová A, Friedecký D, Hornik P, Behúlova D, Procházková D, Vinohradská H, Pešková K, Adam T. Targeted metabolomic analysis of plasma samples for diagnosing of inherited metabolic disorders. 1st Joint Congress Symposium, San Diego, USA 1.–5. 5. 2011.

Janečková H, Hron K, Wojtowicz P, Hlídková E, Barešová A, Friedecký D, Hornik P, Behúlová D, Procházková D, Vinohradská H, Pešková K, Šťastná S, Adam T. Diagnosis of inherited metabolic disorders using a targeted metabolomics by flow injection analysis - tandem mass spectrometry. 27th Asilomar Conference on Mass Spectrometry - Metabolomics. Pacific Grove, CA 30. 9. – 4. 10. 2011.

Janečková H, Friedecký D, Wojtowicz P, Hron K, Brunsvik A, Correa E, Vaughan A, Micová K, Najdekr L, Bruheim P, Goodacre R, Adam T. Untargeted metabolomics for diagnosing inherited metabolic diseases. 27th International symposium on microscale bioseparations and analyses, Geneva, Switzerland 12.–15. 2. 2012.

Janečková H, Hron K, Wojtowicz P, Brunsvik A, Correa E, Vaughan A, Friedecký D, Bruheim P, Goodacre R and Adam T. Untargeted metabolomic analysis of urine samples for diagnosing inherited metabolic disorders. 30th Informal Meeting on Mass Spectrometry. Olomouc 29.4. – 3.5. 2012.

Janečková H, Wojtowicz P, Correa E, Friedecký D, Bruheim P, Goodacre R and Adam T. Diagnosing inherited metabolic disorders using an untargeted metabolomic approach. XXXIII Nordic Congress in Clinical Chemistry. Reykjavik, Island 12.–15. 6. 2012.

f) Vybrané posterové prezentace jako spoluautor

Adam T, Wojtowicz P, Krätschmerová H, Saitz J, Generová M, Friedecký D. Neonatal onset ADSL deficiency – case report. 25. pracovní dny Dědičné metabolické poruchy Trenčianské Teplice, Slovensko 5.–7. 5. 2010.

Friedecký D, Krätschmerová H, Barešová A, Prachařová J, Mičová K and Adam T. Human cellular metabolome of fibroblasts by UHPLC-MS/MS. FONS 2010, Hradec Králové, 20.–21. 9. 2010.

Friedecký D, Krätschmerová H, Mičová K, Wojtowicz P, Adamova K, Brunsvik A, Bruheim P, Adam T. Diagnosing of inherited metabolic disorders by LC-QTOF analysis of cultured skin fibroblasts. Advances in Metabolic Profiling, European Biomarkers Summit, Mass Spec Europe and Advances in Protein Crystallography 2010 conferences. Florence, Italy 9.–7. 11. 2010.

Friedecký D., Krätschmerová H, Mičová K., Wojtowicz P., Brunsvik A., Bruheim P., Adam T. Diagnosing of inherited metabolic disorders by high resolution mass spectrometry; 26. pracovní dny Dědičné metabolické poruchy, Mikulov, 11.–13. 5. 2011.

I. Ostatní publikace

a) Původní vědecké publikace uveřejněné v časopisech s IF

Krätschmerová H, Vyskočilová P, Adam T. Screening dědičných metabolických poruch purinové *de novo* syntézy. Chem. Listy 2009; 103:s172-4.

b) Publikovaná abstrakta

Barešová A, Friedecký D, Krätschmerová H, Mičová K, Adam T. UHPLC-TMS method for screening of multiple inherited metabolic disorders. J Inher Metab Dis. 2011;34 (Suppl 3): S269.

IF 3,577

c) Přednášková činnost

Krätschmerová H, Vyskočilová P, Adam T, Screeningový test pro defekty druhé poloviny purinové *de novo* syntézy, Pracovní den - Laboratorní vyšetření v péči o matku a dítě, Olomouc 5. 11. 2009.

d) Posterové prezentace

Krätschmerová H, Barešová A, Friedecký D, Mičová K, Adam T. Screening of multiple inborn errors of metabolism in urine by UHPLC-MS/MS; 26. pracovní dny Dědičné metabolické poruchy, Mikulov 11.–13. 5. 2011.

Janečková H, Friedecký D, Hlídková E, Kittlová L, Semeniuk T, Zábanská A, Mičová K, Najdekr L and Adam T. Diagnosing multiple inborn errors of metabolism in urine by UHPLC-TMS. 27. pracovní dny Dědičné metabolické poruchy, Košice, Slovensko, 16.–18. 5. 2012.